

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАДИМА ГЕТЬМАНА**

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

КУЧИНСЬКА ОЛЬГА ЮРІЇВНА

УДК 340.5:341.17-044.332](477:4-6ЄЄ)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

**АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА
ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ: ТЕОРЕТИЧНИЙ ТА ТЕХНІКО-ЮРИДИЧНИЙ
АСПЕКТИ**

Спеціальність – 081 Право

Галузь знань – 08 Право

Подається на здобуття наукового ступеню доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей,
результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ О.Ю. Кучинська

Науковий керівник – Риндюк Віра Іванівна, доктор юридичних наук, професор

Київ – 2024

АНОТАЦІЯ

Кучинська О.Ю. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: теоретичний та техніко – юридичний аспекти. - Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 «Право». – Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, Київ, 2024.

У дисертації здійснено комплексне та системне дослідження адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з урахуванням можливих проблемних питань та шляхів їх вирішення, разом з удосконаленням нормативно – правового аспекту. Дисертаційне дослідження являє собою комплексну роботу з науково – практичного виокремлення та узагальнення процесів адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу з урахуванням окремих аспектів зарубіжного досвіду та юридико – технічних нюансів.

Визначено, що адаптація законодавства – це діяльність всіх органів державної влади, що здійснюється на основі єдиної системи планування, координації та контролю, щодо поетапного прийняття та наближення законодавства України до *acquis communautaire*. У свою чергу *acquis communautaire* – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу, прийняті в рамках Європейського співтовариства, спільної зовнішньої політики та політики безпеки і співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ.

Виявлено, що основних принципів права ЄС у процесі адаптації, окрім зобов'язання по імплементації, всього два: Прямий ефект права ЄС, відповідно до якого, деякі норми права ЄС можуть бути застосовані безпосередньо в національних судах країн-членів. І принцип пріоритету, відповідно до якого, при існуванні конфлікту між національним законом країни-члена та законом ЄС, перевага надається

закону ЄС. Це означає, що національні закони повинні бути інтерпретовані та застосовуватися відповідно до норм права ЄС.

У розділі I «Теоретико – правові засади адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» досліджено історичні витоки становлення адаптації українського права до права Європейського Союзу. Оскільки, 23 червня 2022 року лідерами країн-членів ЄС на саміті Європейської Ради рішення щодо надання Україні статусу країни-кандидата в члени ЄС з урахуванням певних Рекомендацій та впритул наблизилася до початку переговорів про вступ в ЄС (14 грудня 2023 року лідери ЄС ухвалили відповідне рішення), то разом з поняттям адаптації законодавства визначено критерії нормативно – правового регулювання процесу адаптації та розкрито зміст таких суміжних понять, як апроксимація, рецепція, транспозиція, уніфікація та гармонізація.

Запропоновано авторське визначення поняття «адаптація права», під якою слід розуміти процес приведення національного правового порядку України у відповідність із законами, правилами і стандартами, що існують у країнах-членах ЄС та встановлюються ЄС; та узагальнено основні етапи адаптаційного процесу з урахуванням можливих ускладнень на шляху роботи з нормативно – правовими актами.

У розділі II «Адаптація законодавства України до права Європейського Союзу як нормотворча діяльність» розглянуто адаптаційні техніки роботи із законодавством та розкрито поняття експертизи нормативно – правових актів при застосуванні у процесі адаптації. Відзначено, що техніка нормопроєктування в Україні має певну юридико – технічну складову, що полягає у наступних вимогах до змісту положень нормативно-правового акта: 1) однозначності їх розуміння; 2) передбачуваності результатів їх реалізації; 3) відповідності нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженість з нормативно-правовими актами рівної юридичної

сили; 4) уніфікованості вжитої в них термінології; 5) спорідненості та логічна послідовність їх викладення.

Проводиться розмежування таких понять, як юридична експертиза та правова експертиза. Перша, як правило, охоплює вивчення питань юридичного характеру з урахуванням правових норм, судової практики та доктрини. А правова експертиза більше спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами. Тобто, обидва види експертиз, хоч і мають схожість у своїй сутності, використовуються для різних цілей та завдань у сфері права.

Зазначено, що проектування нормативно-правових актів, що наближують національне законодавство до *acquis* ЄС, відбувається з дотриманням всіх стандартних вимог відповідної техніки, основні стандарти якої визначені в Законі України «Про правотворчу діяльність». Зокрема, наступними вимогами є: 1) однозначність їх розуміння (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації); 2) передбачуваність (прогнозованість) результатів їх реалізації; 3) їх відповідність нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженість з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили; 4) уніфікованість вжитої в них термінології; 5) спорідненість та логічна послідовність їх викладення.

Розділ III «Удосконалення та перспективи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» охоплює огляд досвіду держав – членів ЄС, які вже пройшли відповідний шлях з урахуванням індивідуальних шляхів для кожної країни окремо. Разом з цим йдеться мова про тенденції, проблеми та шляхи їх урегулювання при адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в контексті євроінтеграції.

У роботі розглянуто проблемність адаптаційного процесу через фрагментарність і неузгодженість законодавства, розбіжності в узгодженості норм і

правових систем, корупційну складову, низьку якість законодавчих текстів, бюрократичність та недостатню участь громадськості. Оскільки ці аспекти впливають на якість та ефективність адаптаційного шляху, то у роботі запропоновано наступні напрямки вдосконалення законодавства: зміцнення інституцій через реформи; підвищення прозорості для громадськості; міжнародна співпраця; підготовка кваліфікованих кадрів; моніторинг, контроль та оцінка адаптаційних процесів; технічні інновації та міжсекторне партнерство.

Удосконалено науково обґрунтовані рекомендації для українських законодавців та інших зацікавлених сторін, спрямовані на покращення процесу адаптації законодавства до стандартів ЄС, визначено стратегії та інструменти для підвищення ефективності адаптаційних заходів. Таким чином, наукова новизна отриманих результатів полягає у створенні нових підходів до адаптації законодавства, розробці конкретних рекомендацій та пропозицій, що сприятимуть успішній інтеграції України до європейського правового простору.

Набули подальшого розвитку підходи до визначення тенденцій подальшого напрямку діяльності та застосування існуючих та законодавчо можливих нормативно – правових актів і положень стосовно євроінтеграції, створених з урахуванням, як існуючих тенденцій розвитку, так і потенційно прийнятних у майбутньому. Також, не залишились поза увагою, положення про можливі засоби урегулювання існуючих проблемних питань у сфері нормозастосування європейських актів у розрізі інтеграційних процедур. Нормотворча діяльність, направлена в сторону наближення права України до права ЄС дістає свого стримкого розвитку, не дивлячись на агресію з боку рф, оскільки нормпроектування ґрунтується не тільки на внутрішній роботі, а й на підтримці західних партнерів.

Обґрунтовано необхідність доповнення деяких нормативно - правових актів наступним змістом: 1) Додати частину 4 у статтю 1 Закону України «Про правотворчу діяльність» з визначенням «Поняття правової експертизи» тим самим

здобути офіційне визначення поняття: «Правова експертиза – являє собою комплекс юридично узгоджених дій, спрямований на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням».

2) Також пропонується доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» частину 1 статті 25 «Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів» словами, що «механізм реалізації правотворчої діяльності, являє собою перевірку нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу та складається з двох стадій: 1) оцінки відповідності розробником проекту (внутрішній контроль); 2) перевірки відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль).

Сформовані у дисертаційному дослідженні висновки можуть застосовуватись при подальшій розробці нормативно – правових актів у процесі адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу, наукових та методичних напрацювань або при навчальному процесі у вищих навчальних закладах при підготовці бакалаврів або магістрів.

Ключові слова: законодавство України, законодавство (право) Європейського Союзу, адаптація законодавства, держави-члени ЄС, державна політика, рецепція права, глобалізація, правова система, нормотворча діяльність.

ABSTRACT

Kuchinska O.Y. Adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union: theoretical and technical-legal aspects. - *Qualifying scientific work on manuscript rights.*

Dissertation for obtaining the Doctor of Philosophy degree in specialty 081- «Law».
– Vadym Hetman Kyiv National University of Economics, Kyiv, 2024.

The dissertation carried out a comprehensive and systematic study of the adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union, taking into account possible problematic issues and ways of solving them, together with the improvement of the regulatory and legal aspect. The dissertation research is a complex work on the scientific and practical identification and generalization of the processes of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union, taking into account certain aspects of foreign experience and legal and technical nuances.

It was determined that the adaptation of the legislation is an activity of all state authorities, which is carried out on the basis of a single system of planning, coordination and control, regarding the gradual adoption and approximation of the legislation of Ukraine to the *acquis communautaire*. In turn, *acquis communautaire* is the legal system of the European Union, which includes acts of European Union legislation adopted within the framework of the European Community, common foreign and security policy and cooperation in the sphere of justice and internal affairs.

It was found that there are only two main principles of EU law in the adaptation process, in addition to the obligation to implement: Direct effect of EU law, according to which some norms of EU law can be applied directly in national courts of member states. And the principle of priority, according to which, in the event of a conflict between the national law of a member state and EU law, priority is given to EU law. This means that national laws must be interpreted and applied in accordance with EU law.

In Chapter I «Theoretically - the legal foundations of the adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union» the historical origins of the formation of the adaptation of Ukrainian law to the law of the European Union are investigated. Since, on June 23, 2022, the leaders of the EU member states at the summit of the European Council decided to grant Ukraine the status of a candidate country for EU membership, taking into account certain Recommendations, and it came very close to the start of negotiations on joining the EU (on December 14, 2023, the EU leaders adopted the corresponding decision), together with the concept of adaptation of legislation, the criteria of normative and legal regulation of the process of adaptation are defined and the meaning of such related concepts as approximation, reception, transposition, unification and harmonization is revealed.

The author's definition of the concept of «adaptation of law» is proposed, which should be understood as the process of bringing the national legal order of Ukraine into compliance with the laws, rules and standards that exist in EU member states and are established by the EU; and summarized the main stages of the adaptation process, taking into account possible complications on the way to work with regulatory and legal acts.

Chapter II «Adaptation of the legislation of Ukraine to the law of the European Union as a rule-making activity» examines adaptation techniques of working with legislation and reveals the concept of examination of regulatory and legal acts when applied in the adaptation process. It was noted that the technique of normative design in Ukraine has a certain legal and technical component, which consists in the following requirements for the content of the provisions of the normative-legal act: 1) clarity of their understanding; 2) the predictability of the results of their implementation; 3) compliance with normative legal acts of higher legal force and consistency with normative legal acts of equal legal force; 4) uniformity of the terminology used in them; 5) relationships and the logical sequence of their presentation.

A distinction is made between such concepts as legal expertise and legal expertise. The first, as a rule, covers the study of issues of a legal nature, taking into account legal

norms, judicial practice and doctrine. And legal expertise is more aimed at assessing the compliance of legal acts with a specific legal standard, be it a legislative act, or an international agreement, or the customs of international law and is used to support decision-making by government bodies. That is, both types of expertise, although similar in essence, are used for different purposes and tasks in the field of law.

It is noted that the design of normative legal acts bringing national legislation closer to the EU *acquis* takes place in compliance with all the standard requirements of the relevant technology, the main standards of which are defined in the Law of Ukraine «On Law-Making Activities». In particular, the following requirements are: 1) unambiguity of their understanding (clarity, accuracy, accessibility for understanding and implementation); 2) predictability (predictability) of the results of their implementation; 3) their compliance with normative legal acts of higher legal force and consistency with normative legal acts of equal legal force; 4) uniformity of the terminology used in them; 5) kinship and logical sequence of their presentation.

Chapter III «Improvements and prospects of adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union» includes an overview of the experience of the EU member states that have already taken the appropriate path, taking into account the individual paths for each country separately. Along with this, we are talking about trends, problems and ways of their settlement in the adaptation of the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union in the context of European integration.

The work examines the problematic nature of the adaptation process due to the fragmentation and incoherence of legislation, discrepancies in the coherence of norms and legal systems, the corruption component, the low quality of legislative texts, bureaucracy and insufficient public participation. Since these aspects affect the quality and effectiveness of the adaptation path, the following directions for improving the legislation are proposed in the work: strengthening of institutions through reforms; increasing transparency for the

public; international cooperation; training of qualified personnel; monitoring, control and assessment of adaptation processes; technical innovation and cross-sector partnership.

The approaches to determining the trends of the future direction of activity and the application of existing and legally possible regulatory and legal acts and provisions regarding European integration, created taking into account both existing development trends and those potentially acceptable in the future, have gained further development. Also, provisions on possible means of settlement of existing problematic issues in the sphere of application of European acts in the context of integration procedures were not left out of consideration. Normative activity aimed at bringing Ukraine's law closer to EU law is gaining momentum despite aggression from the Russian Federation, as rulemaking is based not only on internal work, but also on the support of Western partners.

The necessity of supplementing some regulatory and legal acts with the following content is substantiated:

1) Add part 4 to Article 1 of the Law of Ukraine «On Law-Making Activities» with the definition of «The Concept of Legal Expertise» thereby obtaining an official definition of the concept: «Legal expertise is a set of legally agreed actions aimed at an objective and complete study of the submitted to examination of project experts in accordance with the subject of examination with the preparation of a substantiated expert opinion and is aimed at assessing the compliance of legal acts with a specific legal standard, whether it is a legislative act, an international agreement, or the customs of international law and is used to support decision-making by government bodies, parliaments, courts and others institutions engaged in law enforcement».

2) It is also proposed to add to the Law of Ukraine «On Law-Making Activities» part 1 of Article 25 «Peculiarities of Planning Law-Making Activities for the Development of Draft Laws» with the words that «the mechanism for the implementation of law-making activities is a check of regulatory and legal acts for compliance with the law of the European Union and consists of two stages: 1) assessment of compliance by the project developer

(internal control); 2) verification of compliance by the authorized body coordinating the adaptation of legislation to EU law (external control)».

The conclusions formed in the dissertation research can be applied in the further development of regulatory and legal acts in the process of adapting the legislation of Ukraine to the legislation of the European Union, scientific and methodological developments or in the educational process in higher educational institutions during the preparation of bachelors or masters.

Key words: legislation of Ukraine, legislation (law) of the European Union, adaptation of legislation, EU member states, state policy, reception of law, globalization, legal system, legislation.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У наукових фахових виданнях України:

1. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Юридико – технічні аспекти адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Львівський науковий вісник Львівського Державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 1/2024. С. 177-183. Внесок автора: систематизовано юридичні аспекти адаптаційних процесів у національному законодавстві. DOI: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/855> (1,1 д.а., особисто автору – 0,6 д.а.: виявлено юридико – технічну специфіку в межах нормотворчого процесу).

2. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Правові, інституційні та методологічні механізми експертизи проектів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник* № 1/2024. С. 15 – 20. Внесок автора: розроблено інституційний механізм роботи по узгодженню національної нормотворчості відносно європейських критеріїв.

DOI: <http://pjv.nuoua.od.ua/index.php/prikarpatskij-yuridichnij-visnik-1-2024> (1,2 д.а., особисто автору – 0,5 д.а. запропоновано механізм перевірки НПА на відповідність праву ЄС).

3. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав – членів та держав – кандидатів для України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Вип. 82 ч.1 С. 120 – 126. Внесок автора: проаналізовано євроінтеграційний досвід держав – членів Європейського Союзу. DOI: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/82-ch-1> (0,9 д.а., особисто автору – 0,4 д.а. розглянуто досвід центрально-європейських країн в питанні запровадження адаптаційних процесів у національне законодавство).

4. Кучинська О.Ю. Поняття та зміст адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, як держави – кандидата на членство в ЄС. *Нотатки сучасної науки № 10/2023*. С. 138-140. Внесок автора: запропоновано авторське бачення поняття «адаптація законодавства» відносно існуючих на сьогоднішній день. DOI: https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/nsn___10.pdf (0,5 д.а.).

5. Кучинська О.Ю. Законодавча мозаїка: поняття адаптації українського права до норм ЄС. *Юридичний вісник № 6/ 2023*. С. 233 - 239. Внесок автора: удосконалено підхід до праворозуміння шляхом застосування компаративної методики дослідження. DOI: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2023.html> (1 д.а.).

6. Кучинська О.Ю. Стратегії нормопроєктування в Україні на шляху вступу до ЄС. *Право і суспільство № 2/2024*. С. 305 – 310. Внесок автора: запропоновано альтернативні шляхи узгодження нормотворчої процедури та роботи з проблемними питаннями. DOI: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185> (1,1 д.а.).

Інші:

7. Кучинська О.Ю. Окремі аспекти питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Current challenges of science and education. Proceedings of the 4th*

International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin. Germany. 2023. Pp. 778-783. DOI: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-11-13-12-2023-berlin-nimechchina-arhiv/> (0,5 д.а.), (форма участі – заочна).

ЗМІСТ

ВСТУП	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	23
1.1. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу як предмет наукового дослідження (історико-правовий дискурс)	23
1.2. Поняття адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу	47
1.3. Нормативно-правове регулювання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу	64
Висновки до розділу 1	73
РОЗДІЛ 2. АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ	78
2.1. Техніка нормопроєктування з адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу	78
2.2. Адаптація законодавства України в рамках переговорного процесу щодо вступу в Європейський Союз	87
2.3. Експертиза проєктів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу	95
2.4. Адаптація законодавства України в рамках Угоди про асоціацію	112
Висновки до розділу 2	123
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ	127
3.1. Досвід держав – членів ЄС щодо адаптації законодавства до законодавства ЄС у процесі євроінтеграції	127

3.2. Тенденції, проблеми та шляхи їх урегулювання при адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в контексті євроінтеграції	143
Висновки до розділу 3	160
ВИСНОВКИ	164
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	170
ДОДАТКИ	193

ВСТУП

Обґрунтування вибору теми дослідження. На теперішній час сучасні тенденції розвитку України передбачають західний вектор розбудови, дотримуючись якого країна впевнено крокує в напрямку європейських цінностей. Євроінтеграція визначає шлях розвитку країни, а адаптація законодавства до стандартів Європейського Союзу є невід'ємною частиною цього процесу. Успішне співвідношення національного законодавства з правовими нормами ЄС сприяє економічній, політичній та соціальній стабільності України, незважаючи на широкомасштабне військове вторгнення російської армії. Адаптація законодавства є вимогою Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що передбачає виконання ряду зобов'язань для набуття членства в ЄС. Нарешті, адаптація законодавства України до законодавства ЄС є кроком до інтеграції в глобальний правовий простір, що сприятиме поліпшенню міжнародного іміджу України та зміцненню її позицій на міжнародній арені. Адже 25 січня 2024 року урядові структури ЄС та України розпочали моніторинг законодавства з метою оцінки відповідності нормативно – правових актів *acquis* ЄС. А вже 25 червня 2024 року в відбулася перша Міжурядова конференція між Україною та ЄС, що ознаменувало офіційний старт переговорів про вступ України до Європейського Союзу. Цей значущий крок дозволяє пришвидшити процес вступу до Європейського Союзу країні – кандидату.

Означені виклики вимагають швидкого реагування, як з боку держави, так і зі сторони науково-правничих діячів. Останнім часом відслідковується тенденція до розбудови відносин між Україною та західним світом, що є важливими для успішної інтеграції. Аналіз міжнародного досвіду адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу дозволяє визначити найкращі практики та застосувати їх у національному контексті. Дослідження проблем адаптації законодавства сприятиме розвитку правової науки в Україні, збагачуючи її новими знаннями та підходами.

Сутність наукової проблематики полягає у необхідності створення ефективного механізму гармонізації національного законодавства з правовими стандартами ЄС в сучасних умовах. Це завдання включає не лише технічну адаптацію правових норм, але й врахування культурних, соціальних та економічних особливостей України. Практична цінність дослідження полягає в розробці конкретних рекомендацій для законодавців та державних органів щодо ефективної адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу з урахуванням локальних тенденцій.

Сучасні виклики, такі як правові колізії, адміністративні перешкоди та недостатня інституційна спроможність, вимагають особливої дослідницької уваги. Над вивченням цих викликів і пошуком шляхів їх подолання працювали такі науковці, як: Бедова О.А., Волошенюк О.В., Гультай М.М., Долгих Н.П., Кайда Н.Я., Кірик А.Ю., Клещенко Н.О., Лазебна К.Ю., Любарець А.Ю., Малюга Л.Ю., Мороз О.Б., Носков О.М., Панова С.В., Прокопенко Л.Л., Проневич О.С., Сьох К.Я., Ткач Д.І., Француз А.Й., Черницька В.В., Чорномаз О.Б. та інші.

Актуальність цього дослідження зумовлена відсутністю комплексного науково-теоретичного осмислення питання адаптації законодавства України до права Європейського Союзу, яке б відповідало сучасному стану правової системи України, а також наявними викликами практики адаптації законодавства України до законодавства ЄС, яка вимагає вдосконалення на основі наукового обґрунтування.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до теми науково – дослідної роботи кафедри теоретичної юриспруденції Юридичного інституту Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана «Проблеми праворозуміння, правотворчості та правореалізації в умовах глобалізації та цифрової трансформації» (державний реєстраційний номер: 0121U112248; термін виконання: 06.2021 р. - 05.2025 р.).

Мета і завдання. Метою дисертаційної роботи є комплексне теоретико-правове дослідження адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу

як окремого напрямку нормотворчої діяльності органів державної влади України в умовах воєнного стану та переговорного процесу України щодо набуття членства в ЄС, а також розробка практичних рекомендацій щодо його вдосконалення, зокрема, і на основі досвіду інших держав.

Для досягнення мети дисертаційного дослідження було визначено такі **завдання:**

- визначити особливості процесу адаптації законодавства України до права Європейського Союзу на основних історичних етапах відносин України та ЄС;
- узагальнити наявні підходи до поняття адаптації законодавства, уточнити його зміст, зокрема, дослідивши співвідношення адаптації законодавства з близькими поняттями;
- встановити нормативно-правову базу адаптації законодавства України до стандартів ЄС, проаналізувати наявні інституційні та процедурні складові адаптації законодавства;
- з'ясувати особливості техніки нормопроєктування та правової експертизи з адаптації законодавства України до правових стандартів Європейського Союзу як складових нормотворчої діяльності;
- дослідити особливості нормотворчості з адаптації законодавства України до стандартів ЄС в рамках Угоди про асоціацію та переговорного процесу як держави-кандидата на вступ до Європейського Союзу;
- вивчити досвід держав-членів ЄС та держав-кандидатів на вступ до ЄС у сфері адаптації національних законодавств до права ЄС, а також можливість врахуванням досягнень й невдач інших держав на шляху євроінтеграції України;
- виявити проблемні питання правового регулювання нормотворчої діяльності органів державної влади з адаптації законодавства, та підготувати конкретні науково обґрунтовані та практично орієнтовані рекомендації щодо вдосконалення нормотворчості з адаптації законодавства України до стандартів ЄС.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають в сфері адаптації законодавства України до *acquis* ЄС.

Предметом дослідження є правове регулювання нормотворчості органів державної влади з приведення національного законодавства України у відповідність із законодавчими нормами та стандартами Європейського Союзу. Це включає аналіз правових актів, які підлягають гармонізації, дослідження механізмів адаптації, а також виявлення проблем, що виникають під час цього процесу, та розробку пропозицій щодо їх вирішення.

Методи дослідження. Методологічною основою дисертаційного дослідження є сукупність загальнонаукових та спеціально-юридичних методів наукового пізнання. *Діалектичний метод* дав змогу дослідити загальні закономірні взаємозв'язки адаптації законодавства України з іншими елементами правової системи України, зокрема, нормотворчою діяльністю, технікою нормопроектування, правовою експертизою, визначити місце адаптації законодавства України у процесі європейської інтеграції. Завдяки *історичному методу* адаптація законодавства була досліджена на основних історичних етапах розвитку відносин України та Європейського Союзу. *Логічний метод* дав можливість виявити особливості адаптації законодавства як окремого самостійного напрямку нормотворчої діяльності. *Формально-юридичний метод* використано для аналізу нормативно-правової бази адаптації законодавства України до правових стандартів Європейського Союзу. *Порівняльно-правовий метод* дав можливість порівняти досвід держав-членів ЄС та держав-кандидатів на вступ до ЄС у сфері адаптації національних законодавств до права Європейського Союзу для з'ясування можливостей впровадження цього досвіду в Україні.

Наукова новизна отриманих результатів полягає в тому, що *вперше* в дисертаційній роботі проведене комплексне теоретико-правове дослідження адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу як окремого напрямку

нормотворчої діяльності органів державної влади України в умовах воєнного стану та переговорного процесу України щодо набуття членства в ЄС, а також запропоновано конкретні практичні рекомендації щодо вдосконалення адаптації законодавства України до правових стандартів Європейського Союзу, зокрема, і на основі досвіду інших держав. Важливими теоретико–практичними результатами, які характеризують наукову новизну дослідження та особистий внесок автора дисертаційного дослідження є наступні:

Удосконалено визначення поняття адаптації законодавства України до права ЄС як самостійного напрямку нормотворчої діяльності органів державної влади, який реалізується за допомогою спеціальних техніко-юридичних процедур та має свою нормопроектну техніку адаптації законодавства; зміст таких понять як нормопроектна техніка адаптації законодавства та експертиза правових актів на відповідність праву ЄС; визначення видів експертизи правових актів на відповідність праву ЄС (внутрішня та зовнішня); співвідношення поняття експертизи правових актів на відповідність праву ЄС з поняттям самоконтролю, який здійснюється розробниками проектів нормативно-правових актів.

Набули подальшого розвитку положення щодо удосконалення нормативно-правового регулювання нормотворчої діяльності з адаптації законодавства України до права ЄС, а також положення щодо нормативного, методичного та організаційного забезпечення адаптації законодавства до права Європейського Союзу. Зокрема, *обґрунтовано* доцільність внесення наступних змін у:

- додати частину 4 у статтю 1 Закону України «Про правотворчу діяльність» з визначенням «Поняття правової експертизи» тим самим здобути офіційне визначення поняття: «Правова експертиза – являє собою комплекс юридично узгоджених дій, спрямований на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів

конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням».

- доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» частину 1 статті 25 «Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів» словами, що «механізм реалізації правотворчої діяльності, являє собою перевірку нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу та складається з двох стадій: 1) оцінки відповідності розробником проекту (внутрішній контроль); 2) перевірки відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль).

Теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає у науковій новизні певних законотворчих позицій та положень дисертаційної роботи та їх подальшому використанні у розробці та дослідженні правового регулювання євроінтеграційної діяльності. Висновки та пропозиції сприятимуть удосконаленню нормотворчої діяльності з адаптації законодавства України до права ЄС. Одержані результати можуть бути використані при викладанні таких навчальних дисциплін кафедри теоретичної юриспруденції як «Теорія держави та права», «Нормотворча діяльність», «Гармонізація законодавства України з правом Європейського Союзу», інших навчальних дисциплін пов'язаних з питаннями євроінтеграції України, а також під час підготовки навчальних посібників, методичних рекомендацій тощо.

Апробація матеріалів дисертації. Аналіз кількості наукових публікацій, повноти опублікування результатів дисертаційного дослідження та особистого внеску дисертанта до всіх наукових публікацій, опублікованих із співавторами та зарахованих за темою дисертації, засвідчив, що результати дослідження, які викладені в дисертаційній роботі, отримані автором самостійно та повною мірою відображають основні положення та висновки роботи, доповідалися і обговорювалися на науково-

практичних заходах. Основні положення та результати дисертаційного дослідження були опубліковані в рецензованих наукових журналах та збірниках наукових праць. Зокрема, статті були надруковані у фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України (категорія «Б»). Проведено рецензування окремих частин дисертації провідними фахівцями з правової науки, що допомогло вдосконалити теоретичні та методологічні аспекти дослідження. Таким чином, апробація матеріалів дисертації забезпечила всебічну перевірку та підтвердження наукової новизни, актуальності та практичної значущості дослідження, сприяючи його успішному впровадженню та визнанню у наукових та практичних колах.

Публікації. Основні положення і наукові результати дисертаційного дослідження опубліковано автором самостійно і у співавторстві в 7 наукових працях загальним обсягом 6,5 д.а., з яких особисто автору належить 4,6 д.а., з них: 6 – у наукових фахових виданнях, затверджених Міністерством освіти і науки України (категорія «Б»); 1 – у збірниках тез доповідей за результатами участі у науково-практичних заходах. Це відповідає вимогам Постанови КМУ «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» від 12 січня 2022 року № 44.

Структура та обсяг дисертації. Структура дисертації обумовлена її завданням, метою, предметом та об'єктом, а також логікою викладення теми дослідження з поступовим розкриттям змісту. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. Обсяг основного тексту дисертації становить 169 сторінок. Робота містить 1 рисунок на 1 сторінці та 2 додатка. Список використаних джерел налічує 156 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

1.1. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу, як предмет наукового дослідження (історико – правовий дискурс)

Поняття «адаптація законодавства» з'явилося у контексті процесу європейської інтеграції країн-кандидатів до Європейського Союзу. Перший крок у створенні ЄС було здійснено у 1951 році з підписанням Паризької угоди, але поняття адаптації законодавства відобразилося в контексті розширення Європейського Союзу на початку 2000-х років, у контексті інтеграції країн, які прагнуть стати членами Європейського Союзу.

Термін «адаптація законодавства» вказує на процес внесення змін у національне законодавство та правові норми країни з метою вирівнювання їх з вимогами та стандартами, що діють у Європейському Союзі. Визначення «адаптація законодавства» почало активно використовуватися для опису процесу гармонізації та узгодження національного законодавства країни-кандидата з актами, стандартами та правилами ЄС. Оскільки учасники процесу європейської інтеграції повинні бути здатні впроваджувати та дотримуватись актів ЄС, адаптація законодавства стала ключовим етапом для забезпечення відповідності та впровадження стандартів Європейського Союзу у своїх національних системах.

Цей процес також охоплює зміну та трансформацію існуючих правових норм, створення нових нормативно-правових актів, реформування інституцій та органів влади, що забезпечують виконання законодавства, а також зміни в культурі та свідомості суспільства для впровадження європейських стандартів та цінностей.

Як зазначає Абросімов С.А., виникнення феномена адаптації законодавства та відповідного терміна в юриспруденції безпосередньо пов'язане з якісно новим етапом

міжнародно-правового та державно-правового розвитку, з його принципово новою динамікою і впливом таких багатоаспектних факторів, як процеси інтеграції та глобалізації. Під дією таких об'єктивних факторів створюються різні міждержавні об'єднання, однією з традиційних умов членства в яких є погодження національного законодавства з їхніми правовими стандартами. Введення певного «правового мінімуму», за якого функціонують держави, здатне забезпечити нормальні відносини між ними в рамках загальноєвропейського утворення. У свою чергу, право ЄС перетворилося в інструмент для ефективного захисту інтересів європейського інтеграційного об'єднання, його держав-членів, у взаємовідносинах з третіми державами або їхніми об'єднаннями. Це забезпечується також за рахунок автономізації права і в низці випадків — поширення дії його норм за межі ЄС, що супроводжуються паралельним процесом адаптації національного законодавства третіх країн до стандартів правової системи ЄС [1, с. 3].

Отже, поняття «адаптація законодавства» з'явилося як важливий процес у контексті інтеграції країн до Європейського Союзу та впровадження європейських стандартів та норм у національне право.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є складним процесом, який потребує глибокого аналізу та дослідження. Цей процес був предметом численних академічних досліджень і наукового дискурсу, зокрема в галузі історії права.

Витоки процесу адаптації українського законодавства до права ЄС можна простежити на початку 1990-х років, коли Україна отримала незалежність від Радянського Союзу. До того довгий час, зокрема під час входження до складу не тільки СРСР, але й російської імперії, Україна була віддалена від європейського правового простору.

Говорити про зародження європейського вектору становлення можна лише після проголошення незалежності та відмежування від імперського минулого. У той

час Україна почала розвивати свою правову систему та створювати власну правову базу. Одним із головних викликів, з якими зіткнулася країна, була необхідність узгодити свої закони та правила з законодавством Європейського Союзу.

Протягом багатьох років Україна робила різні кроки для адаптації своєї правової системи до законодавства ЄС. Ці зусилля включали розробку нових законів і нормативних актів, а також внесення змін і перегляд існуючих. Деякі з ключових сфер, на яких Україна зосередила свої зусилля, включають захист прав людини, просування демократичних цінностей і встановлення вільної ринкової економіки.

Однак, незважаючи на ці зусилля, процес адаптації українського законодавства до законодавства ЄС залишився складним завданням, яке триває. Складність правової системи ЄС і різноманітність української правової бази ускладнюють досягнення повної відповідності законодавству ЄС.

Незважаючи на це, процес адаптації українського законодавства до законодавства ЄС залишається предметом значного інтересу та вивчення в академічній спільноті. Науковці продовжують досліджувати історичні, правові та політичні аспекти цього процесу, прагнучи отримати глибше розуміння його проблем і можливостей. Своїми дослідженнями вони сподіваються сприяти розробці ефективних стратегій для подальшої гармонізації законодавства України та ЄС, а також сприяти поглибленню співпраці між Україною та Європейським Союзом.

Адаптація українського законодавства до права ЄС є цікавою темою досліджень у галузі права та політології. Цей напрямок часто набував форми історичного та правового дискурсу, вивчаючи еволюцію відносин України з ЄС та правові механізми, які використовуються для приведення українського законодавства у відповідність до права ЄС.

Сутність адаптації законодавства полягає в процесі впровадження та зміни національного законодавства з метою відповідності та гармонізації з законодавством Європейського Союзу. Адаптація законодавства є одним з головних етапів у

підготовці та інтеграції країни-кандидата до європейських стандартів та норм. Основною метою адаптації є створення правової системи, яка відповідає вимогам та стандартам ЄС, а також забезпечення здійснення прав та обов'язків, які передбачені угодами та документами ЄС.

На думку Гармацького Е.М., останнім часом дослідники також пропонують під адаптацією у праві розуміти певне оновлення національної правової системи, сенс якого полягає у приведенні актів національного законодавства у відповідність до законодавства іншої правової системи [2, с. 4].

«Термін «адаптація» вживається у більш широкому значенні, ніж «наближення законодавств», і охоплює не тільки проведення гармонізації та уніфікації законодавства України із законодавством ЄС, але й здійснення всього комплексу заходів, необхідних для приведення законодавства України у відповідність до вимог нормативно-правових актів ЄС» [3, с. 115].

Сутність адаптації законодавства включає ряд наступних аспектів:

гармонізація законодавства через багатостороннє узгодження національних законів та норм з правилами та нормами ЄС через створення правових стандартів та подолання суперечностей. Включається впровадження нових законодавчих актів або внесення змін до існуючих, щоб вони відповідали європейським стандартам та вимогам. Цей процес вимагає вивчення, аналізу та трансформації правових актів ЄС відповідно до внутрішнього законодавства;

перетворення національних інституцій та органів влади з метою відповідності європейським стандартам та нормам. Це може включати створення нових інституцій, реформування існуючих, зміну їх функцій та повноважень, а також підготовку кадрів та підвищення ефективності управління;

зміни в правовій культурі та свідомості громадян. Це означає підвищення правової грамотності, розуміння та свідомого дотримання законів, а також розвиток

правової свідомості та відповідальності. Цей аспект важливий для побудови правової держави та забезпечення ефективності правової системи.

Обов'язковим є впровадження та дотримання стандартів, норм, правил та процедур, які передбачені угодами та документами ЄС. Це означає забезпечення відповідності вимогам щодо якості товарів та послуг, захисту прав споживачів, конкуренції, торгівлі, захисту навколишнього середовища та інших сфер.

А створення ефективних механізмів контролю та виконання європейських стандартів та норм через розробку системи моніторингу, інспекцій, санкцій та інших інструментів, які забезпечують виконання законодавства та забезпечують відповідальність за порушення норм дозволяє пришвидшити процес адаптації.

Але, перед тим, як говорити про процеси пришвидшення входження України в нормативно – правовий простір Європейського Союзу, потрібно згадати історичний шлях, на якому опинилась Українська держава за всі роки незалежності.

Після проголошення Незалежності Верховною Радою УРСР 24 серпня 1991 року, першим офіційним документом на європейському шляху України був лист Євросоюзу, підписаний Міністром закордонних справ Королівства Нідерландів, яке головувало того року в ЄС, про визнання та закріплення Незалежності України. Це було 31 грудня 1991 року. А вже у квітні наступного року було налагоджено дипломатичних відносин між державами.

Наступним документом стала Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» - про намір розбудови відносин з ЄС, яка була прийнята 2 липня 1993 року і стала одним з ключових документів, який визначає основні пріоритети та напрямки зовнішньої політики України.

Головною метою цієї постанови було проголошено забезпечення національних інтересів України, зміцнення її позиції на міжнародній арені та розбудова партнерських відносин з іншими країнами та міжнародними організаціями.

А основними напрямками зовнішньої політики України, зазначеними в цій постанові, були:

- розвиток двосторонніх міждержавних відносин: Україна активно співпрацює з іншими країнами світу з метою розвитку економічних, політичних, культурних та інших відносин;
- європейська інтеграція: Україна визнає значення європейської інтеграції і прагне розбудовувати відносини з Європейським Союзом та іншими європейськими країнами;
- багатостороння дипломатія: Україна активно співпрацює з різними міжнародними організаціями та форумами з метою розвитку міжнародного співробітництва та розбудови миротворчих процесів [4].

У постанові також підкреслюється необхідність дотримання принципів міжнародного права, Статуту ООН та інших міжнародно-правових актів під час здійснення зовнішньої політики країни.

Таким чином, постанова Верховної Ради України «Про основні напрямки зовнішньої політики України» відобразила намір України розбудовувати відносини з Європейським Союзом та іншими країнами світу з метою захисту своїх інтересів та підтримки стабільності та миру на міжнародній арені.

Визначним кроком, який відбувся 14 червня 1994 року було укладання Угоди про Партнерство і Співробітництво. Тоді вже намітився перший вагомий намір щодо євроінтеграції та, відповідно, адаптації законодавства на цьому шляху. Процес втілення Угоди у повноцінний правовий простір зайняв довгі чотири роки, аж поки у 1998 році вона не набрала чинності. Відтоді почались кроки у розвиненні нормативно-правових схем по адаптації законодавства та розбудові правових та інституційних механізмів у напрямку підлаштування законодавчої бази.

У 1998 році, коли Угода про партнерство та співробітництво набрала чинності, Указом Президента України Кучми Л.Д. була затверджена Стратегія інтеграції

України до Європейського Союзу. Стратегія передбачала одним з основних напрямків зближення українського законодавства з європейським та передбачала впровадження комплексу заходів з метою досягнення членства в ЄС разом з інтеграцією в європейських структурах [5].

Основними складовими стратегії інтеграції України до Європейського Союзу, окрім правового напрямку з адаптації законодавства, тоді були такі явища, як:

політична апробація: тобто Україна зосереджує зусилля на підтримці та розвитку демократичних інституцій, правової державності, реформ в сфері правосуддя та боротьби з корупцією, оскільки політична стабільність та визнання європейських цінностей завжди були важливими передумовами для інтеграції до ЄС;

економічні реформи: зусилля по модернізації економіки, підвищенні конкурентоспроможності та привабливості для іноземних інвесторів. Розвиток вільної торгівлі та глибокої економічної інтеграції з Європейським Союзом повинні сприяти створенню сприятливого середовища для розвитку бізнесу та зближення з європейським ринком;

інституційні реформи: зміцнення державних інституції та впровадження необхідні структурних змін для адаптації до стандартів ЄС. Це стосувалось реформ в сферах юстиції, внутрішніх справ, податкової системи, адміністративної реформи тощо;

зовнішньополітичні зусилля, які полягали в зміцненні зовнішні зв'язки та співпраці з країнами-членами ЄС, діалог та партнерство в рамках схеми «Східного партнерства» та інших ініціатив.

Загалом, стратегія інтеграції України до Європейського Союзу передбачала систематичні зусилля країни для досягнення європейських стандартів у політичній, економічній та правовій сферах. В ідеалі це мало сприяти зміцненню позиції України на міжнародній арені, підвищенню рівня життя громадян та забезпеченню сталого розвитку країни.

Того ж року Кабінет Міністрів України визначив механізм адаптації законодавства України до законодавства ЄС, в якому координування процесу у виконавчій гілці влади покладалось на Міністерство юстиції України, при якому створювалась Міжвідомча координаційна рада з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу (МКР) [6]. Рада була створена з метою координації діяльності міністерств, відомств та інших виконавчих органів влади з питань адаптації та імплементації європейського законодавства в українське право. Однією з основних функцій Міжвідомчої координаційної ради було забезпечення докорінної згоди та взаємодії між різними органами влади під час адаптації законодавства. Рада виконувала роль посередника при врегулюванні конфліктів і протиріч, що можуть виникати між різними зацікавленими сторонами у процесі адаптації.

Таким чином, утворювалось окрема інституція, основною функцією якої була організація та контроль за дотриманням адаптаційного процесу законодавства разом з розробкою проектів нормативно – правових актів, які були б орієнтовані на базову доктрину європейського законодавства. Це давало змогу керівним органам від Міністерства юстиції України контролювати очільників центральних органів зі структури Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства ЄС та отримувати аналітичну звітність про стан адаптаційної програми.

Наступним кроком на шляху закріплення національних інтересів України було підписання 11 червня 1998 року Президентом України Указа № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу», який мав на меті визначення основних напрямків і завдань інтеграції України до європейського співтовариства та визначав такі ключові завдання і пріоритети.

Але, після приходу до влади нового уряду і змін у політичній сфері, Україна переглянула свій підхід до європейської інтеграції та стратегію співпраці з Європейським Союзом. У зв'язку з цим, Стратегія інтеграції України до ЄС, яка була

затверджена Указом Президента № 615/98, була визнана застарілою та втратила чинність, оскільки, зміни у політичному курсі країни та прийняття нових стратегічних документів у сфері європейської інтеграції у 2015 році стали підставою нового Указу Президента № 398/2015.

Наступного дня після видання Указу Президента № 615/98, тобто 12 червня 1998 року, було здійснено прийняття Постанови Кабінету Міністрів України № 852 «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу», яка була спрямована на встановлення механізму, за допомогою якого законодавство України могло б адаптуватися до законодавства Європейського Союзу з метою наближення до європейських стандартів та вимог.

Основною метою Постанови було забезпечення відповідності законодавства України нормам та принципам Європейського Союзу, що сприяло б поглибленню співпраці між Україною та ЄС, а також сприяло б інтеграції України до європейського правового простору.

Однак з часом, внаслідок змін в політичній ситуації та стратегічних підходів України до європейської інтеграції, Постанова КМУ також втратила чинність. Відповідні зміни були здійснені з метою прийняття більш сучасних та відповідних потребам країни стратегій та механізмів інтеграції до Європейського Союзу.

09 лютого 1999 року був прийнятий Указ Президента України №145/99 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» з метою поліпшення процесу зазначеної діяльності уповноваженими органами. Указ передбачав впровадження системи єдиної бази нормативно-правової інформації та підвищення відповідальності за якість розробки нормативно-правових актів.

Того ж року знов стало актуальним питання нормотворчої діяльності та 31 березня 1999 року була видана Постанова Кабінету Міністрів України № 502 «Про утворення Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України», в якій

йшла мова про створення Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України з метою координації та сприяння розвитку нормотворчої діяльності в країні. Інститут мав відповідати за аналіз законопроектів та інших нормативно-правових актів, розроблених урядовими органами та іншими органами державної влади, а також забезпечувати їх відповідність конституційним принципам, законам та міжнародним зобов'язанням України.

Постанова Кабінету Міністрів України від 13 липня 1999 року № 1236 «Про порядок опрацювання проектів актів Кабінету Міністрів України, а також проектів законів України і актів Президента України, що подаються Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України і Президентів України, з урахуванням основних положень законодавства Європейського Союзу» стосується принципів роботи з проектами актів Кабінету Міністрів України, а також проектами законів України і актами Президента України, які подаються Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України і Президентів України. Основною метою цієї постанови було визначення порядку та принципів опрацювання таких проектів з урахуванням основних положень законодавства Європейського Союзу.

Ця постанова надавала важливі настанови та вимоги щодо розроблення, підготовки та подання до розгляду Верховної Ради України і Президентів України різних видів актів, які мали на меті впровадження положень законодавства Європейського Союзу в національне законодавство України.

Для полегшення роботи з адаптації законодавства Постановою Кабінету Міністрів України № 1353 «Про Центр перекладів актів європейського права» від 26 липня 1999 року було створено Центр перекладів актів європейського права при Кабінеті Міністрів України. Метою створення Центру було забезпечення перекладу та адаптації актів європейського права для подальшого використання в Україні. Центр мав покращити доступ до інформації про європейське законодавство для українських органів влади, правозастосування та громадськості. Він здійснював переклад та

адаптацію актів європейського права на українську мову, щоб забезпечити зрозумілість та доступність цих актів для всіх зацікавлених сторін.

Наступним документом, що стосувався організації та діяльності Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України стала Постанова Кабінету Міністрів України від 09 серпня 1999 року № 1437 «Питання Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України». Вона встановлювала положення та завдання цього Інституту, регулювала його функції, компетенцію та порядок діяльності та мала на меті організаційне забезпечення нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України та створення відповідних механізмів для розробки, адаптації та координації законодавства України в контексті європейських стандартів.

Далі, історія євроінтеграції України крокує до узгодженості напрямків адаптаційного процесу. Тут з'являється Концепція адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу від 16 серпня 1999 року, яка була прийнята з метою визначення стратегії та пріоритетних напрямків адаптації законодавства України до норм та стандартів Європейського Союзу. Цей документ визначав основні принципи, завдання та рекомендації щодо реалізації адаптації, а також встановлював механізми співпраці та координації між відповідними органами та інституціями.

Концепція передбачала, що адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є стратегічним завданням на шляху до європейської інтеграції та вимагає комплексного та системного підходу. Вона наголошувала на необхідності гармонізації законодавства та норм України з нормами ЄС, а також на важливості врахування принципів європейської правової системи.

Одним із ключових аспектів Концепції було визначення основних напрямків адаптації, таких як пріоритетні галузі, процедури та механізми адаптації, роль та функції відповідних органів та інституцій. Крім того, Концепція наполягала на важливості забезпечення відкритості та прозорості процесу адаптації, а також на значущості інформування громадськості про результати цього процесу.

14 вересня 2000 року Указом Президента була затверджена «Програма інтеграції України до Європейського Союзу» з метою визначення конкретних заходів та стратегії інтеграції України до ЄС. Цей документ встановлював основні завдання, пріоритети та рекомендації щодо реалізації програми інтеграції та сприяння європейській інтеграції України.

Програма передбачала широкий спектр заходів, спрямованих на гармонізацію законодавства, підвищення якості життя громадян, створення сприятливих умов для розвитку економіки та забезпечення сталого соціально-економічного розвитку України. Вона включала в себе такі напрямки, як політична співпраця, економічне співробітництво, правова гармонізація, наукові та культурні обміни тощо.

Програма також встановлювала механізми координації та співпраці між відповідними органами та інституціями, які були відповідальні за реалізацію інтеграційної програми та забезпечення прозорості самого процесу інтеграції, а також на значущості залучення громадськості до цього процесу.

Наступним кроком був Копенгагенський саміт, що відбувся 4 липня 2002 року. На цьому саміті було обговорено питання адаптації законодавства України в пріоритетних сферах, які включали політичні, економічні, соціальні та інші аспекти.

Одним із ключових результатів Копенгагенського саміту було прийняття Рамкової програми з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Ця програма передбачала конкретні заходи та стратегію для адаптації законодавства України у різних сферах, зокрема у галузях економіки, торгівлі, законодавчої діяльності, прав людини, соціального захисту тощо.

Копенгагенський саміт також визначив пріоритетні напрямки для адаптації законодавства України, зокрема підкресливши необхідність удосконалення законодавства відповідно до норм та стандартів ЄС. Такі зміни сприяли гармонізації законодавства України з правовими нормами та стандартами Європейського Союзу.

І вже 21 листопада 2002 року була прийнята Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Цей документ визначав загальну стратегію та пріоритети для адаптації законодавства України з метою наближення до європейських норм та стандартів.

Концепція передбачала комплексний підхід до адаптації законодавства України, включаючи різні сфери, такі як економіка, права людини, соціальний захист, торгівля, і також передбачала створення спеціальних механізмів та інструментів для координації та моніторингу процесу адаптації законодавства із залученням експертів та консультантів для підготовки та впровадження необхідних змін у законодавство.

Для остаточного закріплення плану Концепції було прийнято Закон України «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 грудня 2002 року, де офіційно визначається загальна стратегія та пріоритети для адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

Цей Закон був прийнятий з метою реалізації підходу до адаптації законодавства України до законодавства ЄС на загальнодержавному рівні. Згідно з цим Законом, Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу була затверджена та визначена як важливий документ для впровадження реформ та наближення України до європейських стандартів та норм.

Закон встановлював завдання, механізми та пріоритети адаптації законодавства України до законодавства ЄС, відповідно.

Вже 27 листопада 2003 року Верховна Рада України одностайно затвердила Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. Вже тоді стабільно відстежувався напрямок України до європейського правового простору. Ця Програма узагальнить та розставить по місцям

кроки по приєднанню України до сім'ї європейського права. На той час це буде вагомим підґрунтям для такого складного процесу, але цей крок давав певні переваги.

21 лютого 2005 року було прийнято Постанову Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану дій щодо реалізації пріоритетів Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». Цей документ мав на меті визначити конкретні заходи та дії, які мали бути здійснені для реалізації пріоритетів Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства ЄС.

План дій передбачав реалізацію різноманітних заходів у таких сферах, як правоохоронна діяльність, судочинство, адміністративна реформа, соціальна політика, земельне законодавство, господарське законодавство та інші. Документ встановлював конкретні строки та відповідальних виконавців для кожного заходу.

Цей План дій був важливим інструментом для систематичної реалізації адаптаційних заходів та наближення законодавства України до норм та стандартів Європейського Союзу. Він сприяв систематичному підходу до реформ та допоміг забезпечити координацію дій між різними органами виконавчої влади, що займалися адаптацією законодавства.

У березні 2007 року відбулись переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення посиленої Угоди, яка мала замінити діючу Угоду про Партнерство і Співробітництво між Україною та ЄС. Ці переговори відбулися у зв'язку з прагненням України до поглибленої інтеграції з Європейським Союзом та наближення до європейських стандартів та норм.

У ході цих переговорів обговорювалися різні аспекти співпраці між Україною та ЄС, зокрема економічна, політична та соціальна співпраця, торгівля, вільний рух людей, енергетична безпека та інші сфери. Метою укладення посиленої Угоди було створення більш глибокого та комплексивного партнерства між Україною та ЄС.

Проте, укладення цієї посиленої Угоди затягнулося, і вона була пізніше замінена Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, яка була укладена в червні 2014 року, але про це пізніше, оскільки цьому передувало ще багато чинників. Угода про асоціацію включає в себе глибокий економічний та політичний зв'язок між Україною та ЄС, а також передбачає поглиблену співпрацю у різних сферах.

У вересні 2008 року у Парижі було проголошено рішення стосовно назви нової угоди між Україною та Європейським Союзом, яка мала замінити діючу Угоду про Партнерство і Співробітництво. Це рішення передбачало, що нова угода буде називатись «Угода про асоціацію».

Угода про асоціацію є більш глибокою та комплексною угодою, яка включає в себе економічний, політичний, соціальний та культурний зв'язок між Україною та ЄС. Вона сприяє поглибленню співпраці між сторонами у різних сферах, зокрема торгівлі, економіці, енергетиці, політиці, правах людини та інших.

Після рішення у Парижі про назву нової угоди, тривали переговори між Україною та ЄС щодо укладення Угоди про асоціацію. Угода буде підписана 21 березня 2014 року та набуде чинності 1 липня 2017 року. Вона стане важливим етапом у розвитку співпраці між Україною та ЄС та сприятиме наближенню України до європейських стандартів та цінностей, але про це трохи згодом.

Порядок денний асоціації - це документ, який встановлює основні напрямки співпраці між Україною та Європейським Союзом на період до укладення Угоди про асоціацію. Цей документ був підписаний 22 лютого 2005 року під час зустрічі між Президентом України та представниками Європейського Союзу.

Порядок денний асоціації передбачав встановлення різних форм співробітництва між Україною та ЄС, зокрема в галузях політики, економіки, енергетики, культури, науки та інших.

У 2009 році Порядок денний асоціації був замінений Планом дії Україна-ЄС. Цей новий документ передбачав більш конкретні заходи та заходи щодо зближення

України з Європейським Союзом, включаючи реформи у сферах права, економіки, громадянського суспільства та інших. План дії Україна-ЄС був спрямований на практичне втілення політичних та економічних реформ для наближення України до європейських стандартів та цінностей.

Обидва документи - Порядок денний асоціації та План дії Україна-ЄС - відображають спроби України та ЄС зблизити свої позиції та розвинути співпрацю на шляху до укладення Угоди про асоціацію.

Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» був прийнятий 1 липня 2010 року і мав важливе значення для визначення основних принципів та напрямків внутрішньої і зовнішньої політики України.

Цей Закон встановлював основні засади, принципи та пріоритети внутрішньої та зовнішньої політики України, в тому числі в сфері європейської інтеграції. Він закріпив стратегічні цілі держави, спрямовані на зміцнення національної безпеки, економічного розвитку, соціального забезпечення громадян, захист прав та свобод людини, зміцнення правової держави та інші аспекти.

Закон «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики» також визначає принципи зовнішньополітичної діяльності України, включаючи її співпрацю з міжнародними організаціями та країнами. Особлива увага приділяється розвитку співробітництва з Європейським Союзом та іншими державами, зокрема у контексті європейської інтеграції України.

19 грудня 2011 року відбувся Саміт Україна – ЄС у Києві, під час якого проводилися переговори щодо майбутньої Угоди між Україною та Європейським Союзом. Під час цього Саміту обговорювалися питання політичної, економічної та торговельної співпраці між Україною та ЄС, а також шляхи поглиблення взаємодії між сторонами.

На Саміті було заявлено про намір підписання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, яка передбачала поглиблену співпрацю в різних сферах, включаючи політичну, економічну, соціальну та культурну.

Цей Саміт був важливим кроком до підписання Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка пізніше була підписана 27 червня 2014 року. Угода про асоціацію передбачала зближення України з ЄС та співпрацю у різних сферах, а також створення зони вільної торгівлі.

30 березня 2012 року відбулося парафування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом головами переговорних команд з обох сторін. Ця подія відбулася після тривалого періоду переговорів між Україною та ЄС щодо змісту та умов Угоди. Парафування Угоди про асоціацію означало, що сторони досягли певних домовленостей щодо умов співпраці та спільної діяльності. Після парафування Угоди, вона мала пройти процедуру ратифікації з боку України та деяких країн-членів ЄС, що було важливим етапом на шляху до підписання та реалізації Угоди про асоціацію.

Це парафування позначило рішучий крок до підписання Угоди про асоціацію, яке відбулося 27 червня 2014 року під час Саміту ЄС-Україна у Брюсселі. Угода про асоціацію передбачала поглиблену співпрацю між Україною та ЄС, а також створення зони вільної торгівлі та зближення у різних сферах. Але, цьому передувало кілька важливих етапів. Один з них відбувся 19 липня 2012 року - парафування розділу Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, що стосувався зони вільної торгівлі. Цей розділ Угоди містив положення та умови про взаємну торгівлю товарами та послугами між Україною та ЄС.

Парафування цього розділу Угоди відображало згоду сторін на певні правила і умови торгівлі, що передбачали зниження митних бар'єрів та сприяння зростанню торгівельних обмінів між Україною та ЄС.

У період з грудня 2012 року по червень 2013 року Колегія Європейської комісії рекомендувала Раді Європейського Союзу підписання Угоди про асоціацію між

Україною та ЄС та виконання всіх необхідних кроків для завершення ратифікаційного процесу.

Рекомендація Колегії відображала позитивний погляд Комісії на досягнуті результати під час переговорів та відповідність Угоди стандартам та цілям ЄС та закликала Раду Європейського Союзу розпочати підписання Угоди та підтримувати процес ратифікації в усіх державах-членах. Таким чином підкреслювалась важливість подальшої реалізації положень Угоди та її відповідність цілям поглибленої співпраці та партнерства між Україною та ЄС на шляху до остаточного підписання та ратифікації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, яка мала за мету поглиблення співпраці та зближення між сторонами.

15 травня 2013 року Колегія Європейської комісії рекомендувала Раді Європейського Союзу підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС та продовжити виконання всіх необхідних кроків для завершення ратифікаційного процесу.

Рекомендація підкреслювала успішну завершеність переговорів та відповідність Угоди стандартам та цілям ЄС. Крім того, вона сприяла підтримці ратифікаційного процесу в державах-членах ЄС та відображала позитивний погляд Комісії на важливість підписання та реалізації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС для поглиблення співпраці та зближення між сторонами.

9 серпня 2013 року було оприлюднено проект Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Це означало, що текст Угоди був доступний для ознайомлення громадськості та зацікавленим сторонам. Оприлюднення проекту Угоди відображало відкритість та прозорість процесу підготовки до підписання та ратифікації Угоди.

Це також дозволило громадськості та експертам ознайомитися з текстом Угоди, його вмістом та положеннями. Оприлюднення проекту Угоди сприяло публічному

обговоренню та аналізу її змісту, а також висловленню думок та поглядів з боку різних груп населення.

21 березня 2014 року була підписана політична частина Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом. Ця частина Угоди встановлює загальні принципи та цілі співпраці між Україною та Європейським Союзом. Вона визначає стратегічні цілі співпраці, такі як зміцнення демократії, прав людини, рівноправність, розвиток економіки, співпраця у сфері безпеки та оборони тощо.

З підписанням політичної частини Угоди було визначено загальний курс співпраці між Україною та Європейським Союзом, що стало основою для подальших кроків у реалізації Угоди та зміцнення відносин між сторонами.

А 27 червня 2014 року була підписана економічна частина Угоди. Економічна частина Угоди передбачає створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом, а також співпрацю у різних економічних сферах. Вона містить положення про зниження митних тарифів, усунення технічних бар'єрів, співпрацю у сфері торгівлі послугами, регулювання конкуренції, захист прав інтелектуальної власності та багато інших аспектів.

Підписання економічної частини Угоди відображало зобов'язання сторін до поглибленої та взаємовигідної співпраці в економічній сфері та сприяло підвищенню рівня економічної інтеграції між сторонами.

Нарешті, довгоочікуваний процес ратифікації Угоди, який відбувся 16 вересня 2014 року, остаточно закріпив європейський курс України. Під час ратифікації Угоди було проведено відповідні парламентські голосування та дискусії, під час яких депутати обговорювали і аналізували положення Угоди та її можливі наслідки для України. Ратифікація Угоди була підтримана більшістю голосів депутатів, що свідчить про підтримку її ухвалення та реалізації.

Після ратифікації Угоди, вона набула чинності і стала основою для подальшого розвитку відносин між Україною та Європейським Союзом. Угода передбачала

встановлення глибокого та комплексного партнерства між сторонами, спрямованого на реформи та підвищення якості життя громадян України.

Революційним кроком наближення до Європи стало введення безвізового режиму між Україною та Європейським Союзом (ЄС), яке було результатом тривалої співпраці, переговорів та виконання певних умов з боку України. Офіційно безвізовий режим між Україною та ЄС було запроваджено 11 червня 2017 року.

Процес введення безвізового режиму передбачав виконання Україною конкретних кроків та вимог, які були встановлені Європейським Союзом. Серед таких вимог було вдосконалення системи біометричних паспортів для громадян України, зміцнення контролю на кордонах, співпраця з інтерполом та іншими міжнародними організаціями, а також боротьба з корупцією та організованою злочинністю.

Україна активно виконувала ці вимоги, протягом тривалого часу співпрацювала з ЄС та здійснювала реформи для відповідності європейським стандартам. Після успішного виконання всіх вимог, було ухвалено рішення про запровадження безвізового режиму для громадян України з країнами Шенгенської зони ЄС.

Введення безвізового режиму означало, що громадяни України мали можливість подорожувати до країн ЄС без отримання візи на перебування до 90 днів за певних умов. Це сприяло покращенню міжнародних відносин, розвитку туризму та підвищенню мобільності громадян.

01 вересня 2017 року було офіційно набрано чинності Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом у повному обсязі. Ця Угода відзначалася як важливий крок у відносинах між Україною та ЄС, оскільки вона передбачала перехід від попереднього рівня партнерства та співробітництва до більш глибокого партнерства, яке включало політичну асоціацію та економічну інтеграцію.

Угода про асоціацію містить численні розділи, які стосуються різних аспектів відносин між Україною та ЄС, такі як політична співпраця, економічна інтеграція, реформи, права людини та інші. Вона відкриває широкі можливості для співпраці та

розвитку в різних сферах, сприяє покращенню політичних, економічних та культурних зв'язків між Україною та ЄС.

07 лютого 2018 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Конституції України», який закріпив в Конституції України курс на інтеграцію до Європейського Союзу та НАТО. Цей закон відображав важливі політичні та зовнішньополітичні орієнтації України, а також підкреслював підтримку інтеграційних процесів та співпрацю зі світовими лідерами в області демократії, безпеки та розвитку.

Законом України «Про внесення змін до Конституції України» встановлено, що європейська інтеграція та членство в НАТО є стратегічними пріоритетами України, а також закріплено, що Україна має прагнути до повноцінного членства у Європейському Союзі та НАТО. Внесення цих змін до Конституції свідчить про рішучу волю України продовжувати інтеграційні зусилля та сприяти зміцненню демократії, стабільності та безпеки в регіоні.

Повномасштабне вторгнення до України з боку російської федерації 24 лютого 2022 року не призупинило, а навпаки, пришвидшило цей процес, і вже 28 лютого 2022 року Україна, посилаючись на статтю 2 Договору про Європейський Союз, подала заявку на членство, відповідно до статті 49 Договору про Європейський Союз.

17 червня 2022 року Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн, після розгляду заявки України на відповідність Копенгагенським та Мадридським критеріям, рекомендувала Європейській Раді надати Україні статус кандидата.

23 червня 2022 року Європарламент ухвалив Резолюцію про статус кандидата. Резолюція про статус кандидата є позитивним сигналом від Європарламенту, що підтверджує підтримку України на її шляху до вступу до Європейського Союзу та надає країні можливість подальшого співпраці та руху вперед у цьому напрямку. Для проходження євроінтеграційного шляху Україні, на думку керівника Офісу

Президента Андрія Борисовича Єрмака, ще належить працювати у наступних напрямках:

- завершення перевірки доброчесності кандидатів у члени Вищої ради юстиції та відбір кандидатів до Вищої кваліфікаційної комісії суддів України;
- подальше посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні;
- завершення відбору та призначення нового директора НАБУ та прокурора САП;
- забезпечення відповідності законодавства про боротьбу з відмиванням грошей стандартам Групи з фінансових заходів (FATF);
- ухвалення комплексного стратегічного плану реформування всього правоохоронного сектору як частини середовища безпеки України;
- має запрацювати "антиолігархічний" закон;
- необхідно привести законодавство про ЗМІ у відповідність з європейським аудіовізуальним законодавством;
- необхідно завершити реформу законодавчої бази для національних меншин, яка зараз готується, згідно з рекомендаціями Венеціанської комісії і розробити механізми її впровадження [7].

А вже 01 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту та до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, ставши 36 – м членом. Це крок для спрощення та підвищення ефективності зовнішньої торгівлі України з іншими країнами, а також для забезпечення дотримання міжнародних стандартів та правил у сфері торгівлі.

Приєднання до цих конвенцій дозволяє Україні брати участь у спільній транзитній процедурі разом з іншими країнами-учасниками, що спрощує перевезення товарів через митниці та кордони, зменшує витрати та час, необхідний для проведення митних операцій.

Також це сприяє збільшенню прозорості та відкритості митних процедур, а це важливо для створення сприятливого інвестиційного та торговельного середовища в Україні. Це призводить до підвищення конкурентоспроможності українських товарів та послуг на світовому ринку.

Звіт Єврокомісії про наближення законодавства України до законодавства ЄС, оприлюднений 07 липня 2023 року, містить аналіз стану впровадження та виконання законів та нормативних актів України, які регулюють різні сфери життя та господарської діяльності.

Звіт детально розглядає такі аспекти, як:

- законодавча гармонізація: оцінка ступеня відповідності законів та нормативних актів України законодавству ЄС. Визначаються області, де потрібні додаткові заходи для гармонізації;
- інституційні та адміністративні зміни: аналіз реформ та змін в українських органах влади та адміністрації, спрямованих на забезпечення виконання законів та стандартів ЄС;
- прозорість та доступність: оцінка ступеня прозорості та відкритості українського законодавства, включаючи механізми контролю та звітності;
- співпраця та технічна допомога: оцінка рівня співпраці між Україною та Європейським Союзом у питаннях адаптації законодавства, а також роль технічної допомоги з боку Європейського Союзу.

Звіт має на меті сприяти процесу адаптації законодавства України до стандартів та вимог ЄС, а також визначити області, де потрібні подальші заходи та реформи для наближення України до Європейського Союзу.

Отже, підсумовуючи події останніх 30 років незалежності, можна зазначити, що головною подією стало ухвалення 23 червня 2022 року лідерами країн-членів ЄС на саміті Європейської Ради рішення щодо надання Україні статусу країни-кандидата в члени ЄС з урахуванням певних Рекомендацій. Тож маємо визнати, що попереду

потрібно здійснити низку реформ як мінімум по 7 напрямках (відповідно до пунктів, зазначених у Рекомендаціях). Критерії членства в Європейському Союзі визначені в трьох документах: Маастрихтському договорі 1992 року (географічні та загальні політичні критерії); Декларації Європейської Ради 1993 року в Копенгагені (Копенгагенські критерії), в якій детальніше описані загальні критерії (політичні, економічні, законодавчі); Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом (окремі та детальні умови; твердження, яке наголошує на тому, що приєднання нової країни не може відбутись, поки не буде вирішено, що Союз має «здатність до приєднання» нового члена) [8, с.16].

Водночас під час впровадження європейських стандартів доречно зважати, що у разі внесення змін обов'язково слід враховувати особливості національної культури, національної свідомості, національної ментальності, особливості історичного розвитку України та інші фактори, які впливають на стан країни загалом та зумовлюють наявність різних взаємозв'язків між її структурними елементами. Також у процесі адаптації чинних нормативно-правових актів до мінливих суспільних потреб шляхом унесення до них змін і доповнень зміст нормативно-правового акта має бути приведено до стану максимальної відповідності сучасним соціальним потребам. Однак через дискретність закону (нормативно-правових актів) та безперервність розвитку суспільних відносин норми закону часто не встигають за розвитком суспільних відносин і не відображають змін у правосвідомості народу. В умовах децентралізації державної влади й розвитку громадянського суспільства має приділятися належна увага і нормативно-правовому договору. Зокрема, укладання угод між органами місцевого самоврядування різних сіл, селищ, районів, міст, областей дозволяє різним громадам своєчасно реагувати на виклики сьогодення, діяти в рамках правового поля, зберігаючи і відстоюючи свої інтереси, використовуючи при цьому механізми самоорганізації [9, с.18].

1.2. Поняття адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу

На тлі останніх подій, які відбуваються не тільки в Європі та світі, а й в нашій державі загалом, особливо після набуття статусу держави – кандидата у члени ЄС Україною дуже актуальним стало питання подальшого європейського вектору розвитку. Перш за все, узгодження правової бази, як основи для подальшого руху країни в заданому напрямку.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу є складним та непростим процесом, який потребує значних зусиль та ресурсів. Цей процес має велике значення для України, оскільки вона є країною-кандидатом на членство в ЄС і прагне привести свою правову систему у відповідність до європейських стандартів. Але, перш за все, треба визначитись з дефініціями поняття «адаптація законодавства», оскільки відсутнє єдине офіційне визначення цього терміну, а для подальшої нормативно – правової роботи необхідно розібратись з термінологією.

Рудой К.М. зазначає, що під адаптацією законодавства України до законодавства ЄС розуміється діяльність всіх органів державної влади, що здійснюється на основі єдиної системи планування, координації та контролю, щодо поетапного прийняття та наближення законодавства України до *acquis communautaire*, яке становить лише визначене «копенгагенськими» вимогами законодавство ЄС для України, на підставі загальних та спеціальних принципів національної правотворчості [10, с. 7].

Феськов М.М. наголошує, що під адаптацією галузевого законодавства до конкретної міжнародної угоди можна розуміти діяльність компетентних державних органів щодо окремого дослідження, з одного боку, нормативної бази угоди та, з другого, галузевого законодавства, їх порівняльної оцінки, формування висновків та

пропозицій щодо етапізації їх прийняття шляхом нормотворчої діяльності, упровадження її результатів у правозастосовчу практику [11, с.8].

Тому адаптація законодавства України до права Європейського Союзу, що є набором норм і правил, які повинні прийняти країни-кандидати на вступ до ЄС, є предметом наукових досліджень. Він передбачає вивчення правової бази Європейського Союзу, аналіз чинного законодавства України та визначення сфер, де необхідні зміни та вдосконалення для досягнення відповідності *acquis* ЄС.

Acquis ЄС, тобто право ЄС, являє собою певну сукупність прав та обов'язків, закріплених у нормативно –правових актах Європейського Союзу, які можна поділити на первинне (міжнародні установчі договори Європейського Союзу) і вторинне законодавство (інші допоміжні акти, регламенти, директиви, рішення або рекомендації, які покликані забезпечити реалізацію вищезазначених договорів) та міжнародні договори. Весь означений масив норм має бути інкорпоровано у національне законодавство держави – кандидата ще до моменту вступу у Європейський Союз.

Процес адаптації законодавства України до *acquis* ЄС складається з кількох етапів, включаючи визначення відповідних розділів *acquis*, аналіз чинної законодавчої бази України та розробку планів дій щодо законодавчих змін. Це також вимагає залучення різних зацікавлених сторін, включаючи державні установи, організації громадянського суспільства та приватний сектор.

Одним із ключових викликів у процесі адаптації законодавства України до *acquis* ЄС є необхідність збалансування специфічних правових традицій і практик країни з вимогами правової системи ЄС. Це потребує уважного підходу та ретельного аналізу впливу запропонованих законодавчих змін на нормативно-правове середовище України.

Іншим викликом є необхідність забезпечення ефективної імплементації та виконання прийнятого законодавства. Це потребує розвитку відповідних

інституційних та адміністративних рамок, зміцнення спроможності державних органів, відповідальних за імплементацію та забезпечення виконання законодавства, а також залучення організацій громадянського суспільства та приватного сектору до моніторингу та звітності щодо виконання законодавства.

Починаючи розгляд поняття адаптації законодавства слід розуміти спільну межу між поняттями *acquis communautaire*, *acquis ЄС*, законодавством України та законодавством ЄС, походження терміну «адаптація законодавства».

Як зазначається у Путівнику з адаптації законодавства України до права ЄС: теоретичні та практичні аспекти, який було складено Дослідницькою службою Верховної Ради України, термін *acquis communautaire* позначає собою сукупність законів Європейського Співтовариства, які включають цілі, основні правила, політику й, зокрема, первинне та вторинне законодавство, прецедентне право, яке, як правило, вживалося до 2009 року. Все це є частиною правового порядку ЄС. Законодавство ЄС є динамічним, постійно розвивається разом із розвитком Співтовариства та має фундаментальне значення. Всі держави-члени зобов'язані дотримуватися *acquis communautaire*. Але, після 1 грудня 2009 року ми говоримо лише про *acquis ЄС*, а не про *acquis communautaire*. Водночас правові акти, прийняті до 1 грудня 2009 року, залишаються чинними, доки вони не будуть скасовані або змінені. Акти, прийняті до 1 листопада 1993 року, мають позначення «ЄЕС» (Європейське економічне співтовариство); у період з 1 листопада 1993 року до 1 грудня 2009 року – позначення «ЄС» (Європейське співтовариство), а після 1 грудня 2009 року – позначення «ЄС» (Європейський Союз).

За своєю природою поняття *acquis communautaire* є більш загальним та всеосяжним у порівнянні із, власно, поняттям законодавства ЄС. Правова ідея поняття законодавства ЄС, на відміну від української моделі, ґрунтується на відсутності чіткої організації упорядкування, систематизації та структурування бази нормативно – правових актів законотворчими органами.

Малюга Л.Ю. виокремлює наступні напрямки адаптації законодавства:

- 1) адаптація є складовою масштабного процесу «наближення національної системи права»; 2) адаптація включає процеси як нормотворення, так і застосування норм; 3) адаптація здійснюється у відповідності до чітко встановлених Європейським Союзом критеріїв [12, с. 120].

За визначенням Макар В.Р. регламент є основою вторинного права і має загальне застосування. Він є обов'язковим у всіх його частинах і підлягає прямій реалізації у всіх країнах-членах ЄС. Директива є обов'язковою для кожної країни-члена, якої вона стосується, щодо очікуваного результату, але зберігає за національними органами влади право вибору форм та методів дій. Директиви сприяють уніфікації законодавства країн-членів. На відміну від регламенту, директиви передбачають свободу вибору для країн-членів методів та засобів їх реалізації. Директиви мають бути враховані протягом двох років після їх прийняття в національному праві шляхом прийняття відповідних актів внутрішнього законодавства. Рішення є обов'язковим у всіх своїх частинах для того, кому воно адресоване. На відміну від регламенту, рішення має конкретного адресата, а від директиви відрізняється тим, що зобов'язує повністю. Суб'єктом рішення може бути фізична та юридична особа, орган Спільноти, а також країна-член. Рішення, які доручають країнам-членам видання відповідних постанов, набувають чинності лише після видання державою відповідних актів. Рекомендації та думки не мають зобов'язального характеру. Вони не вимагають визначення правової підстави, а також не підлягають юрисдикції Європейського Суду. Однак вони мають певну політичну силу, а їх невиконання має бути продиктоване важливими аргументами [13, с. 59].

Натомість поняття «законодавство Європейського Союзу» дещо звужує сфери адаптації законодавства України, оскільки ним не охоплюються установчі договори ЄС, загальні принципи права ЄС, прецедентні рішення Суду ЄС, «м'яке право» (акти, що не мають юридично обов'язкової сили). Система *acquis communautaire* охоплює

нормативний (правові доктрини, юридичні норми і принципи) та організаційний (сукупність правових інституцій) компоненти. Адаптація законодавства України до законодавства ЄС визнана «пріоритетною складовою процесу інтеграції України до Європейського Союзу», що у свою чергу є пріоритетним напрямом української зовнішньої політики. Натомість державна політика України щодо адаптації законодавства як складова частина правової реформи полягає у забезпеченні єдиних підходів до нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, а також «створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України» [14, с. 370].

Тобто, весь адаптаційний підхід будується саме на узагальненні або пошуку максимальних точок перетину нормативної складової. А для цього, перш за все, треба визначитись, що саме включає в себе поняття «адаптація законодавства» та чим воно вирізняється від поняття «уніфікація», «гармонізація» та іншими схожими поняттями.

Адаптація законодавства України є рівномірно спланованим процесом, що включає в себе декілька етапів його проходження, на кожному етапі потрібно досягати певний ступінь відповідності законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в чому і проявляється досягнення відповідності правової системи України *acquis communautaire* з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до його лав. У свою чергу *acquis communautaire* – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Тим самим, адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [15, с. 147].

Унікальність права ЄС підтверджує і застосування його принципів. Адже, фактично, вперше в історії правової науки принципи регіональної міжнародної організації почали діяти як обов'язкові наднаціональні для усіх держав-членів. Наприклад, принцип верховенства права ЄС закріпив пріоритет норм права ЄС над нормами національного законодавства держав-членів і вимагає приведення норм національного права держав-членів у відповідність із нормами права ЄС. Принцип прямої дії права ЄС встановив безпосереднє застосування права ЄС на території держав-членів. Принципи ці були апробовані практикою Суду ЄС через тлумачення установчих документів організації [16, с. 57].

Основних принципів права ЄС у процесі адаптації, окрім зобов'язання по імплементації, всього два: Прямий ефект права ЄС, відповідно до якого, деякі норми права ЄС можуть бути застосовані безпосередньо в національних судах країн-членів. Якщо у громадян або компаній є права чи обов'язки згідно з правом ЄС, вони можуть вказувати на ці норми в судах своїх країн та вимагати їх захисту. І принцип пріоритету, відповідно до якого, при існуванні конфлікту між національним законом країни-члена та законом ЄС, перевага надається закону ЄС. Це означає, що національні закони повинні бути інтерпретовані та застосовуватися відповідно до норм права ЄС.

Але, повернемося саме до поняття адаптації. Адаптація національного законодавства України до законодавства Європейського Союзу є тривалим та багатоетапним процесом, який стосується усіх сфер правового буття. Враховуючи об'єктивну складність адаптації як законотворчого явища, її план закріплений на рівні міжнародних договорів, основою для яких є Угода про асоціацію між Україною, з одного боку, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії та їх державами-членами, з іншого боку, від 27 червня 2014 року. Окремі положення цієї Угоди присвячені міжнародному приватному праву [17, с. 57].

У процесі адаптації законодавства враховуються національні правові та лінгвістичні елементи нормотворення, які узгоджуються з національними можливостями (економічними, соціальними, культурологічними, етнічними). У результаті адаптації національного законодавства не може погіршуватись забезпечений уже наявною системою правових норм механізм охорони прав та свобод особи.

При цьому варто розуміти, що адаптація не обмежується лише процесом розробки і прийняття відповідних правових норм, у зв'язку із чим може припустити існування таких етапів правової адаптації: 1) вивчення та аналіз відповідних правових норм з метою встановлення суті їх змісту, регулятивної особливості, доцільності запровадження в національний правопорядок; 2) виявлення ступеня відповідності норм національного та відповідного міжнародного права; 3) правотворча діяльність, спрямована на внесення змін в сучасне законодавство або розробку нового; 4) впровадження в правозастосовну діяльність адаптованого національного законодавства [18, с. 223].

Долгих Н.П. зазначає, що існують критерії, яким має відповідати країна-кандидат у члени ЄС, серед них, як уже було зазначено, адаптація національного законодавства до *acquis communautaire* (третій копенгагенський критерій) та створення адміністративного механізму застосування *acquis communautaire* (мадридський критерій) [19, с. 97].

Якщо розглянути зазначене питання трохи ширше, то можна визначити, що механізм застосування мадридського критерію у адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу включає такі етапи:

- ідентифікація всіх актів ЄС (приміток, директив, регламентів тощо), які є частиною *acquis communautaire*. Це вимагає докладного аналізу та інвентаризації всього законодавства ЄС, яке може впливати на Україну;

- аналіз та класифікація актів ЄС на основі їх тематичної, секторної та юридичної приналежності. Це допомагає уточнити, які саме сфери національного законодавства України потребують адаптації;
- оцінка належності через аналіз ступеня відповідності національного законодавства України актам ЄС. Виявляються розходження та необхідність змін;
- визначення пріоритетів шляхом ідентифікації найбільш критичних або термінових аспектів, які потребують адаптації, і визначаються пріоритети для розробки та впровадження нового законодавства;
- розробка та ухвалення проектів законів законодавчими органами, які враховують вимоги *acquis communautaire*. Ці проекти можуть включати зміни в існуючі закони та прийняття нових;
- моніторинг та контроль через впровадження нових процедур, створення інституцій, надання нормативних актів тощо.

Тобто, Копенгагенські критерії оцінюють загальний стан країни, її готовність до інтеграції в політичний, економічний та правовий простір.

Стосовно Мадридського критерію, то можна зазначити, що він стосується конкретного аспекту адаптації законодавства країни до законодавства ЄС в частині прийняття, впровадження та забезпечення виконання *acquis communautaire*, тобто всіх норм і правил ЄС. Ці критерії визначають, чи країна-кандидат приймає, впроваджує та дотримується законодавства ЄС. Вони оцінюють, чи існує правова та адміністративна інфраструктура, яка дозволяє виконувати вимоги ЄС.

Мадридські критерії стосуються більше технічних аспектів адаптації законодавства та здатності країни до ефективного виконання норм ЄС.

Отже, головна різниця полягає в тому, що Копенгагенські критерії оцінюють загальний стан країни, включаючи її політичну систему та економіку, тоді як Мадридські критерії акцентують увагу на адаптації конкретних аспектів законодавства країни до стандартів ЄС.

Загалом, механізм застосування *acquis communautaire* у адаптації законодавства України до законодавства ЄС є складним та мінливим, оскільки він вимагає постійної актуалізації та відповідності змінам в законодавстві ЄС. Процес також підкреслює важливість співробітництва між різними рівнями уряду, парламентом, громадськими організаціями та іншими зацікавленими сторонами.

Адаптація права України до права Європейського Союзу - це процес приведення національного правового порядку України у відповідність із законами, правилами і стандартами, що існують у країнах-членах ЄС та встановлюються ЄС. Основною метою адаптації є забезпечення відповідності національного законодавства України європейським нормам та стандартам, що дозволяє Україні дотримувати міжнародні зобов'язання та сприяє інтеграції країни в європейські структури. Це включає прийняття та імплементацію актів права ЄС, модернізацію правової системи, реформування інституцій та забезпечення ефективного правозастосування. Метою адаптації є створення правової основи для інтеграції України в європейський правовий простір, що сприяє економічному розвитку, політичній стабільності та захисту прав громадян.

Але, якщо поглибитись у це питання, то можна відмітити, що, загалом, у юридичному сенсі «адаптація» є одностороннім процесом поступового зближення, узгодження законодавства України з нормами ЄС, що відбувається насамперед у погоджених сторонами сферах [20, с. 22]. У науковій літературі зазначається, що сутність терміна «адаптація» полягає в сукупності взаємопов'язаних організаційних, правових, соціально-економічних, науково-технічних процесів і заходів, спрямованих на зближення законодавства України з сучасною європейською системою права шляхом проектування нового та внесення змін у чинне законодавство України з урахуванням загальних європейських стандартів, що їх відбито в чинному законодавстві ЄС та країн – членів ЄС, а також шляхом неухильного дотримання оновленого законодавства [21, с. 343].

Отже, навіть у науковій літературі немає єдності у розумінні поняття «адаптація», оскільки одні розглядають це виключно як односторонній процес, тобто одностороннє вчинення дій державою чи її органами щодо наближення законодавства до норм Європейського Союзу. Водночас інші розглядають «адаптацію» як сукупність взаємопов'язаних процесів та дій щодо удосконалення законодавства у тій чи іншій сфері. Аналізуючи зазначені твердження, констатуємо, що обидві наукові позиції є правильними, оскільки, з одного боку, саме держава має вчиняти дії, спрямовані на удосконалення власного законодавства, розробляти оптимальні шляхи для приведення норм чинного законодавства у відповідність до міжнародно-правових норм. Але, з іншого боку, на дії держави, яка здійснює адаптацію, можуть впливати певні чинники країн Європейського Союзу, які можуть полягати у необхідності вчинення окремих дій, прийнятті відповідного нормативно-правового акта, вчиненні певного керівництва окремими процесами адаптації тощо. Отже, процес адаптації, на нашу думку, має здійснюватися спільно та за підтримки Європейського Союзу [22, с. 131].

Згідно з юридичною енциклопедією, «адаптація законодавства» (з латинської «*adaptatio*» – пристосування) – це «форма правової гармонізації, суть якої полягає в узгодженні і пристосуванні нормативно-правових актів національного законодавства до міжнародних, європейських чи внутрішньодержавних правових стандартів. Адаптація ґрунтується на принципах системно-функціонального та порівняльно-правового пізнання державно-правових явищ і формування відповідної системи законодавства».

В даному випадку мова йде саме про пристосування до європейських правових норм та стандартів адаптації законодавства, адже існує ще уніфікація, імплементація, апроксимація, а деякі науковці ще окремо виділяють трансформацію, транспозицію, координацію та стандартизацію законодавства як частину адаптації.

Що ж стосується «гармонізації законодавства», (термін походить від грецького «harmonia» – скріплення, зв'язок, злагодженість, домірність) – це «процес цілеспрямованого зближення і узгодження нормативно-правових приписів з метою досягнення несуперечливості законодавства, усунення юридичних колізій, дотримання міжнародних, європейських та національних правових стандартів. Гармонізація законодавства відбувається в формах адаптації, імплементації, стандартизації, а також може передувати уніфікації» [23, с. 553].

Дослідники, як правило, виокремлюють зовнішній і внутрішній рівні гармонізації законодавства. На зовнішньому рівні гармонізація реалізується шляхом порівняння міжнародних і національних правових систем, а також за допомогою пошуку інструментаріїв дії міжнародноправового законодавства у правових системах окремих країн. На внутрішньому рівні гармонізація законодавства реалізується шляхом усунення невідповідності принципів і норм права в окремій національній системі [24, с. 8].

У міжнародно–правових документах, чинних для України, в одних випадках мова йде про гармонізацію законодавчих, нормативно -правових і методологічних документів, а в інших – про взаємне визнання документів, стандартів, гармонізаційних процедур. На підзаконному рівні термін «гармонізація» вживається переважно для визначення відповідності нормативно–правових актів і методичної документації вимогам ЄС, стандартам *acquis* ЄС тощо. Водночас, не виключається його використання для характеристики відповідності національних правил міжнародним, структури та принципів побудови окремої галузі національного законодавства вимогам законодавства ЄС. Таким чином, на законодавчому рівні поняття «гармонізація» вживається для відображення певного процесу чи дій в межах конкретної сфери відносин для досягнення результату узгодженості відповідних правил, процедур, актів або їх частин, проте без чіткого визначення ступеня і механізму такого узгодження [25, с. 242].

Але, слід звернути увагу на зовнішні та внутрішні фактори становлення конкретної правової системи, оскільки просто перенесення одного акту із законодавства європейської країни до української правової системи не дає всеосяжного поєднання законотворчих норм. Обов'язково треба проаналізувати економічні, соціальні, історичні фактори прийняття нормативно – правового акту, а не просто виконати пристосування без аналізу його генези.

Як зазначає Малишева Н.Р. із формально – юридичної точки зору існують дві форми обов'язкової гармонізації: участь у міжнародному договорі (конвенції, угоди) та участь у стійкому об'єднанні держав (членство у міжнародних організаціях), в інтеграції на постійній або тимчасовій основі, сформованій за регіональною, секторальною, економічною, політичною, історичною чи іншою ознакою [26, с. 89].

Гармонізація законодавства з точки зору європейського права визначається як процес узгодження та адаптації національного законодавства країн до норм і стандартів Європейського Союзу. Головною метою гармонізації є створення єдиного правового простору між країнами-членами ЄС (або кандидатами у члени) і забезпечення вільного обігу товарів, послуг, капіталу та людей всередині цього простору. Країни повинні узгоджувати свої національні закони та норми з законодавством ЄС. Це може включати внесення змін до національних законів, щоб вони відповідали європейським стандартам. Гармонізація також передбачає створення спільних стандартів та правил, які діють у всіх країнах-членах ЄС. Це спрощує та полегшує торгівлю, інвестиції та інші види співробітництва між країнами, яке спрямоване на забезпечення функціонування внутрішнього ринку ЄС та передбачає відмову від торгових бар'єрів, заборону дискримінації та створення умов для вільного обігу товарів та послуг. Гармонізація законодавства сприяє європейській інтеграції та зміцненню політичних, економічних і соціальних зв'язків між країнами.

Насамкінець, слід наголосити, що важливого значення для аналітико-методологічного забезпечення гармонізації законодавства України і Європейського

Союзу набуває досвід колишніх країн-кандидатів на вступ в ЄС. Так, у Польщі розробку довгострокової програми наближення (гармонізації) законодавства до *acquis* ЄС було започатковано Комісією експертів з гармонізації польського права до права ЄС, створеною у 1994 році. Результатом роботи стало укладення методології здійснення заходів з наближення. Крім того, були розроблені плани з гармонізації права Польщі і права ЄС та проведені аналітичні дослідження та переклад прецедентного права Суду Євросоюзу і поступово всього масиву *acquis* ЄС, а також процесуальних норм права ЄС. При цьому *acquis* ЄС було поділено на дві частини: правові акти ЄС, які мають бути імплементовані до приєднання (переважно директиви), правові акти, що будуть обов'язкові з моменту вступу Польщі у Європейський Союз. У польському розумінні наближення – це рівень збігу змісту польського права і права ЄС [27, с. 244].

Невід'ємною частиною гармонізації права виступає уніфікація. Тут існує дві протилежні наукові думки: перша стверджує, що уніфікація слугує інструментом гармонізації та витікає з неї, а друга - гармонізація являє собою один зі способів уніфікації наряду з іншими. Визначитись з місцем застосування даних понять можливо проаналізувавши ситуації застосування у певних випадках. Але, перш за все, треба визначитись саме з поняттям уніфікації.

Клещенко Н.О. зазначає, що уніфікація – це створення однакових, уніфікованих норм у внутрішньому праві різних держав. Гармонізація передбачає приведення норм у відповідність у двох та більше правових системах [28, с. 30].

На думку Калініченко З.Д. уніфікація правових норм полягає у введенні до правових систем держав нових, абсолютно однакових норм і правових актів. У сфері міжнародного приватного права уніфікація має здійснюватись, з одного боку, в напрямі узгодження колізійних норм, а з іншого – в напрямі розширення прямого уніфікованого регулювання відносин з іноземним елементом шляхом укладення

відповідних двосторонніх та багатосторонніх міжнародних договорів за участю України та країн-членів ЄС [29, с. 57].

Волошенюк О.В. стверджує, що уніфікація законодавства передбачає приведення законодавчої бази до єдиної системи і структури нормативно-правових актів, створення одноманітних, ідентичних правових норм, які повністю збігаються, забезпечення змістовної однозначності правових приписів та уніфікація правової термінології, розширення кола загальних правових норм тощо [30, с. 4]. З цього витікає, що метою уніфікації є забезпечення постійного всебічного порядку у процесі юридичного регулювання законотворчої діяльності.

З усіх вищенаведених визначень ми вбачаємо, що головною відрізняючою рисою уніфікації є точність та системність запозичення нормативно – правових актів та їх імплементація у правовий простір країни. Тобто, імплементацією законодавства буде діяльність уповноважених державних органів, направлена на закріплення на державному рівні правових норм іншої країни або низки країн, яка має на меті досягнення політичних цілей. Імплементація може відбуватись як на внутрішньонаціональному рівні, так і на міжнародному. В першому випадку у процесі імплементації приймають участь органи державної влади в середині країни, а у другому – міждержавні організації на міжнародному рівні.

Важливим фактором, який впливає на становлення правової системи України в умовах євроінтеграційних процесів, є рецепція права. Рецепція елементів іноземної правової культури для сучасної України є одним із способів вирішити численні власні проблеми. Хоча деякі вчені надають домінуючого значення у правовому розвитку власній правовій спадщині, проте не можна ізолюватись та ігнорувати надбання світової культури, оскільки, вплив та і запозичення в часи глобалізаційних та інтеграційних процесів існують об'єктивно. Тож, мабуть доцільніше буде не заперечувати ці факти, а ґрунтовно підійти до цих процесів, що в свою чергу, буде в більшій мірі сприяти збереженню правової спадщини [31, с. 9].

Рецепцією права можна окреслити процес сприйняття на державному рівні правової системи або окремих її елементів для подальшого використання в національному законодавстві країни. Але, норма, що підлягає рецепції має органічно підходити в існуючу правову середу, інакше втрачається сенс самої рецепції.

Виділяють дві стадії рецепції: по-перше, запозичення правового матеріалу однією правовою системою в іншої, по-друге, поступове вживлення цього матеріалу в правову практику і напрацювання вже власного національного оновленого правового досвіду. Тобто справедливо вбачати в рецепції права як процес сприйняття, запозичення правовою системою, так і результат такого запозичення. При цьому результат рецепції права може бути сприятливим (рецепційований елемент приживається в новому правовому середовищі) або несприятливим (відбувається відторгнення правового елемента, що рецепіюється) [32, с. 30-31].

Рецепція може полягати не тільки в запозиченні безпосередньо правових норм, а й певних концепцій, форм вираження права, доктрин тощо. На даному етапі рецепції буде надаватись суб'єктивний характер, оскільки від країни-рецепієнта та її ідеологічних цілей залежить вибір об'єкта рецепції та його подальше застосування. Рецепцію застосовують і коли мають на меті всебічне втілення конкретної норми в національному законодавстві, і коли є намагання точно дотримуватись міжнародно-правових норм. Рецепція може застосовуватись як при укладенні міжнародно-правових угод, коли держава-рецепієнт надає свою згоду на обов'язкове застосування угод, так і перед процедурою державного долучення до міжнародних угод.

Наступний термін, що використовується при адаптації законодавства, це – апроксимація. Як зазначає Кірік А.Ю., апроксимація як метод, за допомогою якого здійснюється гармонізація, полягає у зближенні національного законодавства з актами ЄС шляхом вільного визначення стратегії, методів і техніки, а також крайніх термінів реалізації. У найширшому розумінні процес апроксимації включає методи та прийоми для транспортування (перенесення) законодавства ЄС у законодавство

держав-членів і держав – кандидатів, його включення до національних правових систем і процес інкорпорації, який проявляється через реалізацію прав або прийняття конкретних зобов'язань [33, с. 288].

Цей процес передбачає наближення національного законодавства країни-члена ЄС до норм та стандартів ЄС, з метою створення схожих правових умов і забезпечення виконання міжнародних зобов'язань, передбачених угодами з ЄС. Апроксимація зазвичай включає в себе аналіз і порівняння національних норм і стандартів з відповідними нормами ЄС, а також внесення необхідних змін в національному законодавстві.

Загалом, основні етапи апроксимації законодавства можна окреслити таким чином:

- підготовчий етап – створення необхідних інституцій із апроксимації законодавства та низка технічних заходів, включаючи розповсюдження та презентацію правових активів ЄС в окремих сферах;
- аналітичний етап – визначення пріоритетів на основі державних пріоритетів, а також майбутніх міжнародних угод, односторонніх документів ЄС, переклад необхідних правових актів ЄС офіційними мовами;
- транспонування – оперативна розробка нового законодавства відповідно до раніше визначеного плану;
- впровадження – не тільки прийняття нових законів чи поправок до чинних законів чи підзаконних актів, але й адекватне їх застосування на практиці й управління їхнім впливом на чинну інституційну інфраструктуру;
- застосування – після прийнятих правових актів необхідні заходи для забезпечення повного та належного дотримання закону [34, с. 37–40].

Підсумовуючи, апроксимацією можна назвати процес максимального наближення внутрішніх національних нормативно – правових актів до законодавчих положень ЄС.

Апроксимація та транспозиція права - це два важливих і взаємопов'язаних процеси, які виникають в контексті адаптації національного законодавства до законодавства Європейського Союзу.

Транспозиція є наступним етапом і включає в себе процес впровадження апроксимованих норм та стандартів ЄС у національне законодавство країни-члена.

Цей процес передбачає перетворення директив ЄС у національне законодавство, щоб вони були обов'язковими та застосовувались національними судами та органами влади через визначення способів виконання вимог ЄС на національному рівні, включаючи встановлення відповідних механізмів нагляду та забезпечення виконання стандартів ЄС.

Транспозицією називається нормативно-правове пристосування національних законів відповідно до нормативних вимог європейського права. Додатком ХХХ до Угоди про асоціацію визначено конкретні терміни транспозиції для кожного з 29 джерел права ЄС, які наведені в ньому. В основному вони становлять 2-3 роки з моменту набрання чинності Угодою про асоціацію [35, с.14].

Транспоновані норми стають частиною національного законодавства та позбавляються прямої залежності від самого права ЄС. Вони стають частиною внутрішнього правового порядку країни-члена ЄС (або країни-кандидата).

Під час транспозиції законотворчі органи повинні прийняти внутрішні правові акти, які відповідають нормам ЄС. Це означає, що країни-члени (або країни – кандидати) повинні призначити строки для впровадження цих норм і стандартів національними законами або регулюючими актами.

Важливо зазначити, що успішна транспозиція - це ключовий аспект забезпечення ефективної апроксимації, оскільки наближення до законодавства ЄС лише тоді може бути успішним, коли відповідні норми і стандарти ЄС правильно і вчасно транспоновані в національне законодавство. Таким чином, апроксимація і

транспозиція є взаємопов'язаними етапами процесу адаптації національного законодавства до законодавства ЄС.

Отже, поняття «адаптації законодавства» в різних джерелах може носити доволі широку змістовну складову, оскільки, не дивлячись на тотожню законотворчу техніку, саме оперування юридичними термінами має дотримуватись загальноузгодженості понять незалежно від джерел.

Адаптація законодавства України до *acquis communautaire* є складним і непростим процесом, який потребує значних зусиль та ресурсів. Проте це важливо для інтеграції України до Європейського Союзу та для економічного та соціального розвитку країни. Як такий, він є предметом наукового дослідження, що потребує залучення різних зацікавлених сторін та ретельного та виваженого підходу для забезпечення ефективної імплементації та виконання прийнятого законодавства.

1.3. Нормативно-правове регулювання адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу

Актуальність адаптації національного законодавства до стандартів та норм Європейського Союзу стала неабияк важливою для України в контексті поглиблення її євроінтеграційного курсу. Виконання зобов'язань перед Європейським Союзом та наближення законодавства України до європейських стандартів є надзвичайно актуальним завданням, яке стосується всіх аспектів життя суспільства, включаючи права громадян, економічні відносини, торгівлю, бізнес-середовище, та багато інших.

Останні наукові дослідження в області адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу вказують на важливі аспекти цього процесу та його вплив на суспільство та економіку. Вони досліджують різні аспекти нормативно-правового регулювання, включаючи правові рамки, механізми впровадження, проблеми та перспективи. Однак, з огляду на швидкі зміни в європейському

законодавстві та реформи в Україні, завжди виникають нові питання та виклики, які вимагають подальших досліджень та аналізу.

Нормативно-правове регулювання адаптації законодавства є надзвичайно актуальною проблемою в контексті сучасного розвитку України. Поєднуючи в собі важливі аспекти правової гармонізації та міжнародної інтеграції, цей процес став визначальним для забезпечення сумісності національного законодавства з нормами і стандартами Європейського Союзу (ЄС). Однак, у реаліях постнезалежної України, де правова система проходить складний шлях перетворень та реформ, адаптація законодавства стає викликом та необхідністю одночасно.

Значення даної теми підкреслене не лише об'єктивною потребою відповідності міжнародним зобов'язанням України перед Європейським Союзом, але й вимогою глибокого аналізу останніх наукових розробок та досліджень в галузі нормативно-правового регулювання та здійснення ретельного наукового підходу. Встановлення нормативно - правового регулювання вимагає врахування великої кількості аспектів, включаючи юридичні, політичні, економічні та соціокультурні аспекти.

Аналіз останніх наукових досліджень у свідчить про надзвичайний інтерес наукової спільноти до даної проблеми. Останній рік був відзначений великим обсягом досліджень та публікацій, що стосуються цього питання. Вчені, юристи та політологи активно вивчають аспекти гармонізації та адаптації законодавства, враховуючи різноманітні вимоги ЄС, а також вплив цього процесу на правову та політичну систему України, оскільки велика частина нормотворчої діяльності країни спрямована саме на занурення у європейський курс розвитку.

Вагомим кроком було доповнення частини третьої статті 102 Конституції України, згідно із Законом України № 2680-VIII від 07.02.2019 «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)», словами про те, що Президент України є гарантом реалізації стратегічного

курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Це дає змогу у створенні єдиного правового простору між нашою державою та ЄС. Також, не лишились поза увагою, зміни у Преамбулі Основного Закону, що стосуються Верховної Ради України, а саме інформації про те, що Верховна Рада України від імені Українського народу - громадян України всіх національностей, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, приймає цю Конституцію - Основний Закон України [36]. Тобто, і Парламент, і Президент України гарантують збереження не тільки європейських цінностей, а й забезпечення повної євростратегії на державному рівні.

Президент України має певний вплив на адаптацію законодавства України до вимог Європейського Союзу через свої конституційні повноваження. Окрім статті 102 Конституції України, де зазначено, що Президент України є гарантом реалізації стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору. Президент має право видачі указів та розпоряджень, які можуть стосуватися аспектів адаптації законодавства або, згідно статті 106 Конституції України, представляти державу в міжнародних відносинах, здійснює керівництво зовнішньополітичною діяльністю держави, веде переговори та укладає міжнародні договори України [37].

Ці статті Конституції надають Президенту України вплив на законодавчий процес і, отже, можуть відображати його роль у адаптації законодавства до стандартів Європейського Союзу. Такий вплив відбувається в межах конституційних повноважень та процедур, встановлених в законодавстві України.

Звернемо увагу, що важливим історичним документом у свій час стала Угода про партнерство і співробітництво, що визначила шлях України до співпраці з Європейським Союзом та відкрила двері до подальшої інтеграції України з ЄС. Дана

Угода вплинула на розвиток законодавства та регулювання в Україні, спрямовуючи його на відповідність європейським стандартам.

Угода про партнерство і співробітництво (УПС) була однією з ключових міжнародних угод, яку Україна уклала з Європейськими Співтовариствами (згодом вони перетворились на Європейський Союз) в ранній період своєї незалежності. Угода про партнерство і співробітництво була підписана в Києві 14 червня 1994 року і набула чинності з 1 березня 1998 року.

Ця Угода встановлювала загальний правовий каркас для відносин між Україною та Європейськими Співтовариствами, і включала в себе актуальні аспекти співпраці в різних галузях: створення зони вільної торгівлі між Україною та ЄС, що сприяє підвищенню торговельних обсягів та економічній інтеграції; засади політичної співпраці між сторонами та питання безпеки; процес гармонізації законодавства України з законодавством ЄС, що сприяє адаптації українського права до європейських стандартів.

Сучасний правовий каркас адаптації законодавства, окрім Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами – членами, з іншої сторони, складається з різних нормативно – правових актів. Угода є ключовим правовим документом, що регулює відносини між Україною та Європейським Союзом, визначає положення щодо адаптації права України до права ЄС та містить зобов'язання стосовно гармонізації різних галузей законодавства. Ця угода була підписана 21 березня та 27 червня 2014 року, з листопада 2014 року було започатковане її тимчасове використання до набрання нею чинності 01 вересня 2017 року після її ратифікації всіма країнами-членами ЄС та Україною.

23 червня 2022 року України отримала статус кандидата в члени ЄС та почала впевнено крокувати до означеної мети. Загальний прогрес виконання Угоди за 2014-2024 роки збільшився з 63% в 2021 році до 72% в 2022 році, тобто на 9%.

У 2022 році прогрес виконання завдань в рамках Угоди про асоціацію становить 39%. При цьому, Кабінетом Міністрів України виконано 41% завдань. Натомість прогрес виконання завдань на 2023 рік вже складає 83% [38].

Окрім вищезазначеної Угоди про асоціацію, до нормативної бази адаптації відносять Закон України від 29 червня 2004 року № 1906-IV «Про міжнародні договори України», в якому йдеться мова про порядок укладення, виконання та припинення міжнародних договорів, включаючи угоди з Європейським Союзом та його членами. Він встановлює процедури для ратифікації міжнародних договорів та їхнього впровадження в національне законодавство. Закон визнає пріоритетність загальновизнаних принципів міжнародного права перед національним законодавством України, встановлює процедуру прийняття та ратифікації міжнародних договорів та впровадження їхніх положень в національне законодавство. Цей Закон має велике значення для забезпечення відповідності дій України міжнародним стандартам та зобов'язанням, включаючи адаптацію законодавства до стандартів Європейського Союзу [39].

Наступним нормативним актом можна зазначити Закон України від 16 квітня 1991 року № 959 – XII «Про зовнішньоекономічну діяльність», який окреслює правову базу для зовнішньої торгівлі та економічної інтеграції України з іншими країнами, включаючи Європейський Союз. Він регулює зовнішньоекономічні відносини, включаючи тарифи, імпорт та експорт товарів і послуг. Основні положення цього закону включають багато аспектів, які стосуються міжнародної торгівлі, інвестицій та інших деталей співпраці з іноземними країнами: порядок здійснення зовнішньої торгівлі, включаючи правила і обмеження щодо експорту та імпорту, тарифи, мита, регулювання інвестиційної діяльності разом із зобов'язаннями іноземних інвесторів укладати угоди про захист інвестицій, антимонопольне регулювання та заборону дискримінації на зовнішніх ринках з валютним контролем та обміном валюти [40].

Закон України від 11 вересня 2003 року № 1160 – IV «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» визначає принципи регуляторної політики, яка включає в себе процес адаптації законодавства до європейських стандартів та зобов'язань України перед ЄС. Він регулює процес розробки та оцінки регуляторних актів, роль та функції регуляторної служби, яка відповідає за розробку, оцінку та впровадження регуляторних актів, передбачає процедуру оцінки впливу регуляторних актів на бізнес, що дозволяє забезпечити більшу прозорість та аналіз можливих наслідків нових норм, обов'язок публікації регуляторних актів у спеціальному реєстрі, що забезпечує загальну доступність інформації про них тощо [41].

На тлі повномасштабного вторгнення росії до України, актуальною є Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними силами України, яка затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 № 218 «Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними силами України», оскільки в ній йдеться мова про провадження зовнішньополітичної діяльності держави та спрямоване на реалізацію міжнародної політики України шляхом розвитку рівноправних взаємовигідних воєнно-політичних відносин з державами-партнерами України та з іншими державами світу в інтересах зміцнення обороноздатності та захисту національних інтересів України, а також з метою набуття повноправного членства України в ЄС та НАТО [42].

Державна політика України щодо адаптації законодавства формується як складова частина правової реформи в Україні та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу

адаптації законодавства України. А отже, всі ці вимоги враховуються в Законі України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року № 1629-IV» [43].

Спільною стратегією щодо України, схваленою Європейською Радою на Хельсінкському саміті 11 грудня 1999 року, Європейський Союз підтримав процес економічних перетворень в Україні та поступового наближення законодавства України до законодавства Європейського Союзу у визначених пріоритетних сферах.

Стратегією інтеграції України до Європейського Союзу, затвердженою Указом Президента України від 11 червня 1998 року № 615 (який втратив чинність) [44], визначено основні положення зовнішньополітичної стратегії щодо інтеграції України в європейський правовий простір, мету та етапи адаптації законодавства.

Програмою інтеграції України до Європейського Союзу [45], схваленою Указом Президента України від 14 вересня 2000 року № 1072 [46], визначено шляхи і темпи реалізації окремих пріоритетів, обумовлених ходом проведення економічних реформ та спрямованих на досягнення критеріїв, що впливають із цілей валютного, економічного та політичного союзу держав - членів Європейського Союзу і сформульовані Європейською Радою на Копенгагенському саміті в червні 1993 року.

Указом Президента України від 30 серпня 2000 року № 1033 з метою координації діяльності органів державної влади з питань адаптації законодавства створено при Президентові України Національну раду з питань адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу.

На виконання Указу Президента України від 9 лютого 1999 року № 145 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» [47] Кабінет Міністрів України запровадив єдину систему планування, координації та контролю нормотворчої діяльності і роботи органів виконавчої влади з адаптації законодавства, затвердив Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу [48]. Крім того, Кабінет Міністрів України

щороку розробляє і затверджує план роботи з адаптації законодавства, передбачаючи в проекті Державного бюджету України на відповідний рік видатки для фінансування заходів з його виконання.

Багатьма Міністерствами, такими як Міністерство внутрішніх справ, Міністерство з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України або Міністерством енергетики України було започатковано Директорати стратегічного планування та європейської інтеграції, які відповідають за координацію процесу європейської інтеграції в галузі юстиції шляхом гармонізації законодавства України з європейськими стандартами, роботою над адаптацією законодавства та виконання зобов'язань, що випливають з угоди про асоціацію з Європейським Союзом. Зокрема, Директорат розробляє стратегічні плани та програми в галузі юстиції для подальшого розвитку системи правосуддя в Україні, на Директорат покладено функцію моніторингу та оцінки реформ в сфері юстиції через аналіз результатів реформ та розробку звітів і рекомендацій. Завдяки роботі міністерських Директоратів розробляються законопроекти та законодавчі ініціативи, пов'язані з покращенням судової системи та реформою юстиції відповідно до європейських норм та цінностей. Окрім зазначеного Директорату стратегічного планування та європейської інтеграції Прем'єр – міністром України було призначено заступника Міністра юстиції з питань європейської інтеграції до посадових обов'язків якого, як витікає з назви, входить контроль євроінтеграційної правової роботи [49].

У складі Верховної Ради України є окремий Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу, який відповідає за розгляд та підготовку законопроектів та інших правових актів, спрямованих на адаптацію українського законодавства до законодавства ЄС через розробку та підтримку законів, спрямованих на виконання зобов'язань, які випливають з Угоди про асоціацію. Комітет слідкує за виконанням урядом та іншими державними органами прийнятих законодавчих актів, пов'язаних з євроінтеграцією. Він також здійснює контроль за виконанням зобов'язань перед ЄС та

відстежує процес реформ в цьому контексті шляхом співпраці з міжнародними організаціями, посольствами інших країн, щоб підтримувати і відстежувати процеси євроінтеграції.

Наприклад, одним з останніх законотворчих проектів Комітету став Проект Закону про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу № 0226 від 04 вересня 2023 року [50], який Комітету було запропоновано внести на розгляд до Верховної Ради України, оскільки метою прийняття Закону є виконання внутрішньодержавної процедури для надання згоди на обов'язковість для України Угоди між Україною та Європейським Союзом, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу. Це дає повну змогу оцінити євроінтеграційний підхід уповноважених органів до процесів адаптації українського законодавства до стандартів ЄС.

Не залишається й поза увагою у євроадаптаційному процесі і роль так званої Венеціанської комісії, утвореної згідно з Резолюцією 90 (6) КМ РЄ про Часткову угоду [51], Європейська комісія за демократію через право, як її ще називають, є дорадчим органом Ради Європи з питань конституційного права стосовно відповідності нормативно – правових актів стандартам та цінностям європейського права. Фахівці комісії розробляють стандарти і рекомендації у галузі конституційного права, здійснюють експертний аналіз законів, проектів конституційних реформ у країнах-членах, надають консультації і рекомендації країнам щодо поліпшення конституційного ладу, ведуть моніторинг конституційних реформ та подій, які стосуються верховенства права та конституційного ладу в різних країнах.

Адаптація законодавства України до європейських стандартів та здійснення конституційних реформ є важливими завданнями для України, оскільки країна прагне наблизити свою систему правосуддя, законодавство та конституційну практику до

європейських стандартів. В цьому контексті Венеціанська комісія відіграє значущу роль і має безпосередній зв'язок з процесом адаптації законодавства України.

Таким чином, Венеціанська комісія є ключовим партнером України в процесі адаптації законодавства та реформування конституційного ладу з метою наближення до європейських стандартів у галузі правосуддя та правової системи. Її робота сприяє зміцненню верховенства права, розвитку демократії та правової держави в Україні.

Політика української правової реформи ґрунтується на уніфікації підходів до нормопроєктування в сфері адаптації законодавства з дотриманням вимог ЄС, які ставляться до технічних умов, наукових фахівців тощо. Загальна мета нормативно-правового регулювання адаптації законодавства України до законодавства ЄС полягає в забезпеченні гармонізації законодавства України з європейськими стандартами, щоб створити сприятливі умови для співпраці та інтеграції України з Європейським Союзом.

Висновки до розділу 1

Дослідження теоретико – правових засад адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в особливих умовах дало можливість прийти до наступного.

Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу - це процес приведення національного правового порядку України у відповідність із законами, правилами і стандартами, що існують у країнах-членах ЄС та встановлюються ЄС. Основною метою адаптації є забезпечення відповідності національного законодавства України європейським нормам та стандартам, що дозволяє Україні дотримувати міжнародні зобов'язання та сприяє інтеграції країни в європейські структури.

Сутність адаптації законодавства включає ряд наступних аспектів:

- гармонізація законодавства через багатостороннє узгодження національних законів та норм з правилами та нормами ЄС через створення правових стандартів та подолання суперечностей;

- перетворення національних інституцій та органів влади з метою відповідності європейським стандартам та нормам. Це може включати створення нових інституцій, реформування існуючих, зміну їх функцій та повноважень, а також підготовку кадрів та підвищення ефективності управління;

- зміни в правовій культурі та свідомості громадян. Це означає підвищення правової грамотності, розуміння та свідомого дотримання законів, а також розвиток правової свідомості та відповідальності.

На основі визначення можна виокремити наступні напрямки адаптації законодавства: 1) адаптація є складовою масштабного процесу «наближення національної системи права»; 2) адаптація включає процеси як нормотворення, так і застосування норм; 3) адаптація здійснюється у відповідності до чітко встановлених Європейським Союзом критеріїв [12, с. 120].

При дослідженні визначення і напрямків адаптації законодавства можна виокремити основні принципи права ЄС у процесі адаптації: прямий ефект права ЄС, відповідно до якого, деякі норми права ЄС можуть бути застосовані безпосередньо в національних судах країн-членів. Якщо у громадян або компаній є права чи обов'язки згідно з правом ЄС, вони можуть вказувати на ці норми в судах своїх країн та вимагати їх захисту. І принцип пріоритету, відповідно до якого, при існуванні конфлікту між національним законом країни-члена та законом ЄС, перевага надається закону ЄС. Це означає, що національні закони повинні бути інтерпретовані та застосовуватися відповідно до норм права ЄС.

Дослідження генези становлення процесу адаптації законодавства України як предмета наукового дослідження дало змогу виокремити історичні кроки становлення

основополагаючих документів, на яких ґрунтувалось просування України європейським шляхом:

31 грудня 1991 року - лист Євросоюзу, підписаний Міністром закордонних справ Королівства Нідерландів про визнання та закріплення Незалежності України;

2 липня 1993 року - Постанова Верховної Ради України «Про основні напрями зовнішньої політики України» - про намір розбудови відносин з ЄС;

14 червня 1994 року - Угода про Партнерство і Співробітництво;

11 червня 1998 року - Указ Президента України № 615/98 «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу»;

12 червня 1998 року - Постанова Кабінету Міністрів України № 852 «Про запровадження механізму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»;

09 лютого 1999 року - Указ Президента України № 145/99 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади»;

31 березня 1999 року - Постанова Кабінету Міністрів України № 502 «Про утворення Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України»;

13 липня 1999 року - Постанова Кабінету Міністрів України № 1236 «Про порядок опрацювання проектів актів Кабінету Міністрів України, а також проектів законів України і актів Президента України, що подаються Кабінетом Міністрів України до Верховної Ради України і Президенту України, з урахуванням основних положень законодавства Європейського Союзу»;

26 липня 1999 року - Постанова Кабінету Міністрів України № 1353 «Про Центр перекладів актів європейського права»;

09 серпня 1999 року - Постанова Кабінету Міністрів України № 1437 «Питання Інституту нормотворчої діяльності при Кабінеті Міністрів України»;

16 серпня 1999 року було прийнято Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

14 вересня 2000 року Указом Президента була затверджена «Програма інтеграції України до Європейського Союзу»;

На Копенгагенському саміті 4 липня 2002 року було затверджено Рамкову програму з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

21 листопада 2002 року була прийнята Концепція Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

18 грудня 2002 року - Закон України № 228 – IV «Про Концепцію Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу»;

27 листопада 2003 року - затвердження Верховною Радою України Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу;

21 лютого 2005 року - Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Плану дій щодо реалізації пріоритетів Загальнодержавної програми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу».

Березень 2007 року - переговори між Україною та Європейським Союзом щодо укладення посиленої Угоди, яка мала замінити діючу Угоду про Партнерство і Співробітництво між Україною та ЄС;

Вересень 2008 року - затвердження угоди між Україною та Європейським Союзом, яка мала замінити діючу Угоду про Партнерство і Співробітництво. Це рішення передбачало, що нова угода буде називатись «Угода про асоціацію»;

1 липня 2010 року - Закон України № 2411 - IV «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»;

16 вересня 2014 року – ратифікація Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським Співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони;

7 лютого 2018 року - Закон України «Про внесення змін до Конституції України», який закріпив в Конституції України курс на інтеграцію до Європейського Союзу та НАТО;

23 червня 2022 року Європарламент ухвалив Резолюцію про надання Україні статусу кандидата у члени ЄС;

1 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту та до Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами.

За результатами дослідження можна дійти висновку, що адаптація законодавства України є рівномірно спланованим процесом, що включає в себе декілька етапів його проходження, на кожному етапі потрібно досягати певний ступінь відповідності законодавства України до законодавства Європейського Союзу, в чому і проявляється досягнення відповідності правової системи України *acquis* ЄС з урахуванням критеріїв, що висуваються Європейським Союзом до держав, які мають намір вступити до його складу. У свою чергу *acquis* ЄС – правова система Європейського Союзу, яка включає акти законодавства Європейського Союзу (але не обмежується ними), прийняті в рамках Європейського співтовариства, Спільної зовнішньої політики та політики безпеки і Співпраці у сфері юстиції та внутрішніх справ. Тим самим, адаптація законодавства – процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis communautaire* [15, с. 147].

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора: [151,55].

РОЗДІЛ 2

АДАПТАЦІЯ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ПРАВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЯК НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

2.1. Техніка нормопроєктування з адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу

Процес адаптації законодавства України до права Європейського Союзу включає в себе техніку нормопроєктування та правову експертизу проєктів нормативно-правових актів на відповідність європейському законодавству. Техніка нормопроєктування та правова експертиза проєктів нормативно-правових актів на відповідність праву Європейського Союзу є незамінним етапом у процесі адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу.

Цей процес передбачає аналіз вимог ЄС, розробку проєктів нормативно-правових актів, їхню правову експертизу, внесення змін та доповнень до проєктів та остаточне прийняття рішення стосовно їхнього ухвалення з урахуванням європейського законодавства для забезпечення відповідності українських нормативно-правових актів європейським стандартам та вимогам і враховує кращі практики та досвід інших країн, що є членами ЄС.

Як визначає законодавець, техніка нормопроєктування - це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проєкт нормативно-правового акта [52]. Ця сукупність включає в себе аналіз вже існуючого законодавства, вивчення міжнародних документів, оцінку їх відповідності внутрішнім потребам та міжнародним стандартам, а також розроблення тексту нормативного акта з урахуванням цих аспектів. Також до складу техніки нормопроєктування входить взаємодія з зацікавленими сторонами, проведення експертизи та консультацій з фахівцями у відповідних галузях, врахування відповідних міжнародних норм та стандартів, а також оформлення та презентація готового проєкту для подальшого прийняття та впровадження.

До 2023 року органи державної влади та органи місцевого самоврядування слідували методичним вказівкам прийнятим Міністерством юстиції України під назвою «Методичні рекомендації щодо розроблення проектів законів та дотримання вимог нормопроектної техніки». Під вимогами поставлені перед Україною, як держави, яка закріпила курс європейської інтеграції та адаптації національного законодавства згідно права ЄС (*acquis* ЄС) змусила прийняти закон України «Про нормотворчу діяльність». Згідно нього, техніка нормопроектування - це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проект нормативно-правового акта [53]. «Україна вперше за 32 роки отримала «закон про закони». - зазначив спікер Верховної Ради України Руслан Стефанчук [54].

Але, слід звернути увагу на те, що розроблення та прийняття проектів нормативно-правових актів, що наближують національне законодавство до *acquis* ЄС, в межах нормотворчого процесу органів державної влади характеризується певною юридико-технічною специфікою. Це дає підстави виокремити адаптацію законодавства, як процес цілеспрямованого приведення національного законодавства у відповідність з правом ЄС, в окрему самостійну функцію (напрям) нормотворчої діяльності. Відповідно, адаптації законодавства України до *acquis* ЄС як функція нормотворчості реалізується за допомогою спеціальних техніко-юридичних процедур та має свою нормопроектну техніку адаптації законодавства. Зокрема, проекти нормативно-правових актів, що наближують національне законодавство до *acquis* ЄС, повинні розроблятися згідно з основними стандартами верховенства права, що передбачає визначеність (прозорість), передбачуваність, виконанність (застосовність), пропорційність, узгодженість та послідовність законодавства [55]. Такий підхід гарантує якість та ефективність правових норм, сприяє підвищенню довіри громадян до правової системи, а також відповідає вимогам міжнародних

стандартів та забезпечує відповідність законодавства ЄС українським нормативно-правовим актам.

Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом відкрила нові можливості та визначила напрямки подальшого законотворчого шляху України через глибоке і всеосяжне наближення українського законодавства до стандартів та норм ЄС у різних сферах, що включають політику, економіку, права людини, соціальні та екологічні стандарти.

Слід зазначити, що Угода про асоціацію передбачає «динамічне наближення», тобто наближення фактично ніколи не закінчується: щоразу коли відповідне право ЄС змінюється або замінюється новим законодавством [56, с. 11-15]. Такий підхід передбачає зміцнення інституційних механізмів та здійснення правової експертизи для забезпечення відповідності українського законодавства нормам Європейського Союзу через забезпечення відкритості, прозорості та демократичності при ухваленні нових законів. Це включає широку участь громадськості, експертну думку та консультації з різних сфер суспільного життя у процесі розробки та прийняття законодавчих актів.

Наприклад, Додаток XVII «Нормативно-правове наближення» до Угоди про асоціацію стосується нормативно-правового наближення у таких секторах послуг як фінансові, телекомунікаційні, поштові та кур'єрські та послуги з міжнародних морських перевезень. У п. 2 ст. 2 Додатку XVII зазначено, що відповідні законодавчі акти ЄС мають стати частиною національного законодавства України таким чином: 1) якщо законодавчий акт є Регламентом або Рішенням ЄС, то він повинен стати, як такий, частиною національного законодавства України; 2) якщо законодавчий акт є Директивою ЄС, то за компетентними органами України залишається право вибору форми та способу його імплементації [57].

Оскільки законодавчий акт є Регламентом або Рішенням Європейського Союзу, то він має непряму дію у всіх країнах-членах ЄС, включаючи Україну, і повинен бути

втілений у національне законодавство країни. Це означає, що Регламент або Рішення ЄС має пряму чинність і застосовується безпосередньо в Україні, без потреби ухвалення окремого національного законодавчого акта. Таким чином, він автоматично стає частиною національного законодавства України.

Якщо законодавчий акт є Директивою Європейського Союзу, Україна має право вибору форми та способу його імплементації. Директива є правовим актом Європейського Союзу, який встановлює загальні цілі або принципи, що повинні бути досягнуті країнами-членами, проте залишає відкритими конкретні методи із досягнення цих цілей.

Отже, країнам-членам, включаючи Україну, надається можливість самостійно визначати, як саме вони реалізують вимоги Директиви у національному законодавстві. Це означає, що компетентні органи України мають право вибирати конкретні заходи та механізми, які вони вважають найбільш відповідними для втілення цих цілей у національне законодавство. Для втілення цілей Директиви ЄС в національне законодавство України можуть використовуватися різноманітні заходи, такі як ухвалення нових законів або внесення змін до існуючих, розробка нормативно-правових актів на рівні підзаконного законодавства, аналіз існуючого законодавства, створення механізмів контролю та моніторингу, а також залучення громадськості та міжнародні співпраця. Ці заходи спрямовані на досягнення відповідності національного законодавства ЄС-стандартам та ефективну адаптацію законодавства України до вимог Європейського Союзу.

Проектування нормативно-правових актів, що наближують національне законодавство до acquis ЄС, відбувається з дотриманням всіх стандартних вимог техніки нормопроєктування - сукупності техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проект нормативно-правового акта. Основні стандарти техніки нормопроєктування визначені в Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року (ст.ст. 31-42). Зокрема, наступними

вимогами техніки нормопроєктування до змісту положень нормативно-правового акта є: 1) однозначність їх розуміння (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації); 2) передбачуваність (прогнозованість) результатів їх реалізації; 3) їх відповідність нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженість з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили; 4) уніфікованість вжитої в них термінології; 5) спорідненість та логічна послідовність їх викладення (ст. 34) [58].

Окрім вимог до техніки нормопроєктування є ще й проблематика цього питання. Вона включає фрагментарність законодавства, недостатню узгодженість норм, низьку якість законодавчих текстів, бюрократичність та перевантаженість законодавчого процесу, а також недостатню участь громадськості. Ці аспекти впливають на якість та ефективність законодавчого процесу, вимагаючи системного підходу та комплексних заходів для їх вирішення та покращення законотворчого середовища в країні.

Так, значною мірою якість законодавства залежить від особливостей організації самого процесу нормопроєктування, від методів виявлення оптимального способу врегулювання тих чи інших суспільних відносин, які використовує нормопроєктувальник. В той же час, успішність діяльності з розроблення законів та підзаконних нормативно-правових актів безпосередньо залежить від правової культури окремого нормопроєктувальника, рівня володіння юридичною наукою та засобами нормотворчої техніки, а також глибини наукового супроводження та урахування громадської думки. При цьому, законодавство регламентує нормотворчий процес та встановлює вимоги до нормопроєктувальника, і водночас воно є результатом праці останнього. Наприклад, в англосаксонській традиції підготовка законів відокремлена від розроблення наукової концепції закону, що стосується здебільшого проєктів законів, які готує уряд. Детальні інструкції посадових осіб відповідного міністерства, відповідальних за розроблення концепції, використовуються корпусом урядових юристів, на яких покладено підготовку тексту

закону. Текст закону готується цими спеціальними укладачами, але в процесі узгодження посадові особи продовжують допомагати у вирішенні основних питань.

У континентальній Європі підготовкою законів займаються, як правило, адміністратори уповноважених міністерств, які досить часто відповідають за розроблення концепції в галузі, що аналізується. За погодженням з іншими зацікавленими міністерствами функції підготовки проекту виконує головним чином один і той адміністратор або команда адміністраторів. Такий елемент як юридична кваліфікація полегшує виконання такої роботи. Звернення до досвідченого укладача вигідне тим, що на етапі підготовки законів він здатний помітити тонкощі, які впливають з концепції.

У країнах Центральної та Східної Європи підготовка законів покладена переважно на адміністратора або робочу групу уповноваженого міністерства. Іноді юристи, які не працюють у міністерстві, можуть бути уповноважені виконувати цю функцію. Але в обох випадках спостерігається тенденція розпочинати роботу над проектом без належного вивчення наукової концепції, яку проект повинен конкретизувати [59].

Наразі, для України актуальним є питання гармонійного синтезу європейського підходу у нормотворенні та національного. Це означає не лише врахування та адаптацію європейських стандартів та правових норм у вітчизняне законодавство, а й забезпечення їхньої взаємовідповідності та взаємодії з внутрішніми потребами та цілями країни. Такий підхід передбачає збалансований розвиток законодавства, що враховує як міжнародні стандарти, так і національні особливості, та сприяє створенню консистентної та ефективної правової системи, сприятливої для всіх суб'єктів громадянського суспільства та бізнесу. Для досягнення цієї мети важливо впровадження сучасних методів нормопроєктування, систематичний аналіз і оцінка потреб громадян та підприємств, а також підтримка ефективної системи моніторингу та оцінки впливу нормативних актів на соціально-економічний розвиток країни.

Для покращення інноваційного процесу, необхідно створити відповідну інфраструктуру та добре функціонуючу інноваційну екосистему. Уряди можуть відігравати вирішальну роль у цьому, надаючи правильні політичні рамки, які підтримують інновації та вирішують всю складність інновацій. Крім того, західні країни повинні бути відкритими для навчання країн, що розвиваються, щоб адекватно задовольнити потребу в доступних рішеннях, а також забезпечити, щоб усі частини суспільства могли брати участь в інноваційному процесі. Щоб забезпечити вирішення всіх питань, дослідники наголошують на важливості систематичного діалогу на ранніх стадіях. Дотримання основних кроків, викладених у загальній структурі та керівництві з найкращої практики, а також включення систематичного діалогу як ключової концепції в нормотворчий процес може допомогти подолати поточні бар'єри та, як наслідок, принести проривні відкриття та інноваційні ідеї з бажаною доданою цінністю [60].

Прискорення процесу нормотворення без погіршення якості можливе шляхом ефективного використання технологій управління документами та електронного документообігу, залучення експертів та громадськості у процес нормотворення, спрощення процедур, подальшого вдосконалення нормотворчого процесу, кращого управління ресурсами та оптимізації бюджетних видатків.

При дотриманні правил наближення національних правових систем є необхідним дотримуватись верховенства права, стандартів послідовності, пропорційності та узгодженості. Зокрема, визначеність (прозорість) є одним із найважливіших критеріїв якості законодавства та означає, що будь-яка особа, на яку воно поширюється, може його прочитати і зрозуміти його зміст. Норми законодавства повинні бути сформульовані просто, зрозуміло і стисло. Наближення законодавства до права ЄС без використання точних формулювань та правильної техніки часто призводить до неможливості застосування правової норми або до її довільного застосування, оскільки суб'єкти, що її виконують, не можуть правильно її зрозуміти.

Також законодавство має бути практичним, тобто будь-який нормативно-правовий акт повинен бути розроблений таким чином, щоб його могли впроваджувати/застосовувати у повсякденній практиці всі особи, що беруть участь у його виконанні. Найбільш амбіційний і прогресивний закон нічого не вартий, якщо його неможливо виконати через високі вимоги, складність, нездійсненні цілі, фінансові наслідки або низькі інституційні можливості. Пропорційність є ще одним ключовим елементом законодавства. Вона означає, що всі зобов'язання та обмеження завжди повинні бути пропорційними поставленій меті і такими, що їх може реально виконати цільова група (як кажуть: «не коліть горіхи кувалдою») [61, с. 59-62].

Стандартизована сучасна нормопроєктувальна діяльність на етапі кандидатства України в члени ЄС являє собою визначний елемент ланцюга євроінтеграції. Цей процес вимагає детального аналізу європейського законодавства та його відповідності внутрішнім потребам та цілям країни, а також врахування практичного досвіду інших країн-членів ЄС. При розробці таких проєктів необхідно забезпечити широку участь різних зацікавлених сторін, зокрема громадських організацій, бізнесу та наукових установ, для забезпечення їхнього легітимного прийняття та успішної імплементації. Крім того, важливо забезпечити відкритість та прозорість у процесі прийняття та реалізації таких актів, а також систематично оцінювати їхній вплив на різні сфери суспільства та економіки.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що розроблення та прийняття проєктів нормативно-правових актів, що наближують національне законодавство до *acquis* ЄС, в межах нормотворчого процесу органів державної влади характеризується певною юридико-технічною специфікою. Це дає підстави виокремити адаптацію законодавства, як процес цілеспрямованого приведення національного законодавства у відповідність з правом ЄС, в окрему самотійну функцію (напрямок) нормотворчої діяльності. Функціональна характеристика нормотворчої діяльності органів публічної влади має виходити з її реального змістовного наповнення, яке відображає сучасний

стан розвитку правової системи держави. Отже поряд з такими традиційними функціями нормотворчості як первинне регулювання суспільних відносин, удосконалення, упорядкування (систематизація), конкретизація (деталізація) законодавства, сьогодні слід виокремлювати таку функцію нормотворчості як адаптація національного законодавства до *acquis* ЄС. Відповідно, процес адаптації законодавства України до *acquis* ЄС як самостійний напрям нормотворчості реалізується за допомогою спеціальних техніко-юридичних процедур та має свою нормопроектну техніку адаптації законодавства. Цей процес включає вивчення, аналіз та порівняння вже існуючого українського законодавства з вимогами *acquis* ЄС, визначення відмінностей та необхідних змін для відповідності європейським стандартам. На основі цього аналізу розробляються конкретні законопроекти та нормативні акти, які спрямовані на узгодження законодавства України з правовими нормами Європейського Союзу. Важливим етапом у цьому процесі є також правова експертиза проектів законів та їхня подальша публічна обговорення, які допомагають забезпечити широкий консенсус та легітимність нормативних актів.

Перспективи нормопроектування в Україні полягають у подальшому глибокому впровадженні європейських стандартів та норм у національне законодавство. Це стосується не лише адаптації існуючих законів та нормативних актів до вимог *acquis* ЄС, але й розробку нових правових норм для відповідності європейським стандартам. Перспективи такого нормопроектування включають удосконалення правової системи, забезпечення захисту прав громадян, сприяння економічному розвитку та створенню сприятливого інвестиційного клімату в країні. Крім того, це сприятиме покращенню міжнародного співробітництва та взаєморозуміння між Україною та країнами ЄС, що є ключовими чинниками у процесі євроінтеграції.

2.2. Адаптація законодавства України в рамках переговорного процесу щодо вступу в Європейський Союз

Адаптація національного законодавства України до вимог права Європейського Союзу в умовах статусу держави-кандидата є послідовним та складним процесом, спрямованим на гармонізацію внутрішнього законодавства з нормативами та стандартами ЄС. Цей статус надає можливість Україні поглибити інтеграцію та співпрацю з ЄС, однак вимагає виконання конкретних умов та стандартів.

Етапи адаптації включають в себе аналіз відмінностей між національним та європейським законодавством, розробку стратегічного плану гармонізації, прийняття нових законів, створення системи моніторингу та контролю, публічну звітність та громадську участь, взаємодію з європейськими інституціями, оцінку соціального та економічного впливу, а також оптимізацію процесів та управління змінами.

Цей стратегічний підхід передбачає широкий діапазон дій, включаючи консультації, взаємодію з громадськістю та міжнародними партнерами, а також систематичні зусилля для впровадження нових стандартів та ефективного вирішення викликів, що виникають під час процесу адаптації.

Важливим викликом є необхідність впровадження інституційних реформ та адміністративних змін, які сприяють адаптації законодавства. Це може включати створення нових агентств, зміну процедур управління, та навіть перегляд ролі судів у системі правосуддя. Зацікавлені сторони повинні співпрацювати для ефективного впровадження нових інституцій та адміністративних процесів.

Юридична техніка адаптації потребує також широкої інформаційної кампанії та залучення громадськості. Це важливо для того, щоб забезпечити високий рівень свідомості серед громадян щодо змін в законодавстві та їх можливих впливів на їхні права та обов'язки. Громадські обговорення та залучення до процесу допомагають забезпечити легітимність нових норм та реформ.

Окрім налагодження ситуації з інформаційною кампанією, треба звернути увагу й на час адаптації. Україна в ідеалі мусить запровадити аналог в Україні *acquis* ЄС ще до моменту ратифікації угоди про набуття членства в Європейському Союзі (УНЧ). Це досить дорого, адже Україна не може використовувати синергії колективних органів Європейського Союзу. Наприклад, *acquis* ЄС покладає певну функцію на Єврокомісію чи Європейський орган банківського нагляду (European Banking Authority), який утримують спільно коштом 27 країн. Натомість Україна мусить створити аналогічну функцію, власним коштом відтворити дворівневу структуру (національну та наднаціональну) в межах, скажімо, НБУ, щоб згодом, після набуття членства, цю функцію ліквідувати, адже вона повернеться до Єврокомісії чи ЄОБН відповідно. При цьому кошти на ліквідацію теж потрібні власні.

Подібно працює імплементація в законодавство України тих норм *acquis* ЄС, які мають пряму дію. Переважно йдеться про регламенти ЄС. Тобто Україна ухвалює закон чи розділи закону, які діють лише до набуття членства, а в день святкування вступу вони мають втратити чинність. Звичайно ж, не самі собою, а в силу спеціальної норми, яку теж треба ухвалити разом із законом. Отже, чимало змін і зусиль з гармонізації законодавства матимуть тимчасовий, так би мовити, тренувальний характер [62].

У грудні 2023 року - на саміті ЄС у Брюсселі лідери ЄС вирішили розпочати переговори про вступ з Україною. Вони підтвердили непохитну відданість ЄС продовжувати надавати потужну підтримку Україні та її народу стільки, скільки це буде потрібно. Водночас підтримка громадянами дій ЄС у відповідь на вторгнення росії в Україну залишається дуже високою. Майже дев'ять із десяти громадян ЄС (89%) погоджуються надавати гуманітарну підтримку людям, які постраждали від війни, і більше восьми з десяти (84%) погоджуються прийняти в ЄС людей, які тікають від війни, згідно з останніми даними Євробарометра [63]. 18 грудня 2023 року після довгих дискусій почались переговори щодо вступу України в ЄС. Не дивлячись на

перепони з боку росії на шляху євроінтеграційного процесу, Україна все ж таки крокує до своєї мети. Наразі чекає довготривалий переговорний процес.

За останній рік Україна досягла певних кроків на шляху нормативно – правового зближення, оскільки переговорний процес охоплює всі сфери правового регулювання держави. Водночас необхідно розуміти, що серед 35 переговорних розділів є 5 основоположних, так званих «основ» («fundamentals»), які охоплюють у тому числі судову владу, права людини, блок юстиції, свободи та безпеки. Насправді всі переговорні розділи є важливими, проте особливість «основ» полягає в тому, що саме з них розпочинається та завершується переговорний процес. Вони є своєрідним «маяком» переговорів й перспективи отримання статусу члена ЄС.

Якщо ж говорити детальніше про оцінку Європейської Комісії, Україна досягла значного прогресу, зокрема, за такими розділами:

Розділ 23: Судова влада та фундаментальні права: функціонування судової влади, свобода вираження (Кластер 1: Основи);

Розділ 4: Свобода руху капіталу (Кластер 2: Внутрішній ринок);

Розділ 7: Право інтелектуальної власності (Кластер 2: Внутрішній ринок);

Розділ 10: Цифрова трансформація та медіа (Кластер 3: Конкурентоздатність та інклюзивне зростання);

Розділ 29: Митний Союз (Кластер 3: Конкурентоздатність та інклюзивне зростання);

Розділ 27: Довкілля та зміни клімату (Кластер 4: Зелений порядок денний та стає сполучення);

Розділ 31: Зовнішня, безпекова та оборонна політика (Кластер 6: Зовнішні відносини) [64].

У документі, окрім проміжних підсумків, надано рекомендації та оголошено план дій на наступний рік. Весь процес зближення відбувається під постійним контролем з боку партнерів та передбачає подальшу координацію. Процедура

зближення законодавства України та законодавства Європейського Союзу є складним та багатоетапним процесом. Процедура зближення може складатись з нижченаведених етапів:

- Укладення Угоди про асоціацію та створення глибокої та всебічної зони вільної торгівлі (DCFTA). Це ключовий етап, де визначаються основні напрямки зближення законодавства;
- Оцінка ступеня зближення існуючого законодавства України та визначення різниці між ним і законодавством ЄС;
- Прийняття нових законів або змін до існуючих, які впроваджують стандарти ЄС;
- Створення внутрішніх інституцій та механізмів для ефективного впровадження та дотримання нових норм;
- Постійний моніторинг і оцінка ступеня зближення, а також вирішення будь-яких проблем чи невідповідностей;
- Постійна взаємодія з європейськими інституціями для вирішення питань та узгодження стану зближення та отримання їх безперервної підтримки;
- Поетапне впровадження європейських стандартів у всіх аспектах життя та економіки;
- Забезпечення можливості громадян і підприємств звертатися до Європейського Суду щодо захисту їхніх прав.

Це приклад приблизних кроків на шляху до процедури зближення України та ЄС. Цей процес вимагає великої політичної волі, а також зусиль для внутрішнього адміністративного, юридичного та соціального зміцнення.

Останньою країною, яка вступила на сьогоднішній день в Європейський Союз була Хорватія. Її історія складалась приблизно з таких етапів. В лютому 2003 року Хорватія подала офіційну заяву про намір приєднатися до Європейського Союзу та в червні 2004 року Європейський Союз офіційно надав Хорватії статус кандидата до

членства. У жовтні 2005 року розпочалися офіційні переговори про членство. Цьому передувала значна кількість реформ у різних сферах, таких як юстиція, адміністративний апарат, боротьба з корупцією та інші, з метою відповіді на вимоги Європейського Союзу.

У червні 2011 року Хорватія завершила останні етапи переговорів, включаючи положення про конкуренцію, рибальство, регіональну політику та координацію політики зовнішніх справ та в січні 2012 року відбувся референдум у Хорватії, де громадяни висловили підтримку вступу до ЄС. І, нарешті, 9 грудня 2011 року в Брюсселі Хорватія підписала Договір про Приєднання до Європейського Союзу та з 1 липня 2013 року Хорватія офіційно стала 28-м членом Європейського Союзу.

Цей процес вступу Хорватії в ЄС був великим досягненням для країни і підтвердженням готовності виконати вимоги та стандарти, необхідні для членства в Європейському Союзі.

Україна, зі свого боку, прагне пройти шлях до вступу у ЄС, але, хотілося б, щоб він був більш швидким, ніж у Хорватії. Надію на прискорення дає той факт, що у січні 2024 року, в контексті рішення Європейської ради від 14 грудня 2023 року про початок переговорів з Україною щодо членства в ЄС, Президент Європейської комісії Урсула фон дер Ляєн, після переговорів з Президентом України Володимиром Зеленським, оголосила про початок проходження Україною процедури скринінгу законодавства на відповідність праву ЄС. Скринінг законодавства України на відповідність праву Європейського Союзу є процесом, в ході якого проводиться оцінка національного законодавства України з метою визначення його відповідності або невідповідності законам та стандартам ЄС. Цей процес має на меті забезпечити гармонізацію законодавства України з правом ЄС та підготувати країну до можливого майбутнього вступу до Європейського Союзу.

Довгоочікувана подія бере свій початок 25 січня 2024 року, коли українська делегація на чолі з віце-прем'єр-міністром О. Стефанішиною взяла участь в

установчій зустрічі у Брюсселі щодо започаткування процедури скринінгу. ЄС на засіданні представляли генеральний директор Директорату Європейської Комісії з питань політики сусідства та переговорів з розширення (DG NEAR) Г. Купман і директор у справах відносин з Україною А. Ярош-Фріз [65].

Під час скринінгу аналізується існуюче законодавство України, готуються переговорні команди, ідентифікуються розбіжності та невідповідності з законодавством ЄС, організовуються конференції. Цей процес допомагає визначити обсяг реформ, які необхідно провести для гармонізації законодавства з правом Європейського Союзу. Результати скринінгу використовуються для розробки планів адаптації та гармонізації законодавства, а також для підготовки до переговорів про вступ до ЄС. Без скринінгу законодавства неможливо починати переговори про вступ до ЄС, отже Україна висловлювала свою переговорну позицію на противагу європейському порядку організації скринінгу.

Процес приведення у відповідність до *acquis communautaire* може включати оцінку законів, підзаконних актів, а також адміністративних та інституційних структур, щоб переконатися, що вони відповідають стандартам та вимогам ЄС у різних сферах, таких як права людини, правова система, торгівля, економіка, енергетика, середовище тощо. Результати скринінгу надають інформацію для подальших дій з адаптації та гармонізації законодавства з метою наближення до головної мети. У межах цього процесу ЄС сформував графік зустрічей представників українських міністерств та Єврокомісії. За результатами скринінгу Єврокомісія представить Раді ЄС проєкт рамкових умов для переговорів з Україною про членство, що стане підставою для їх початку.

Важливо, що Україна ще до отримання офіційного рішення Євроради провела самоскринінг, який дозволив визначити стан адаптації українського законодавства до європейського. До проведення селф-скринінгу було залучено понад 80 органів державної влади та державних установ за 34 переговорними розділами. Протягом двох

місяців органи державної влади опрацювали приблизно 28 тисяч актів права ЄС та за результатами підготували 34 звіти з результатами гармонізації національного законодавства з правом ЄС.

Водночас у ході підготовки до офіційного скринінгу українською стороною були розроблені проекти нормативно-правових актів, що мають бути прийняті в рамках переговорного процесу та ухвалені відповідні законопроекти для їх імплементації у Верховній Раді. 8 листопада 2023 року Президент Єврокомісії Урсула фон дер Ляєн повідомила, що Україна виконала понад 90% реформ у рамках семи рекомендацій, зокрема щодо реформи Конституційного Суду, продовження судової реформи, антикорупційних заходів та боротьби з відмиванням коштів, втілення антиолігархічного закону, узгодження аудіовізуального законодавства з європейським та зміну законодавства про нацменшини [66].

Для старту переговорів про приєднання України до ЄС основним моментом є позиція Генерального директорату Європейської Комісії з питань політики сусідства та переговорів із розширення щодо приєднання України до Європейського Союзу у процесі європейської інтеграції країни. Генеральний директорат (DG NEAR) відповідає за реалізацію політики сусідства та проведення переговорів щодо розширення ЄС, зокрема, за відносини з країнами, які прагнуть стати членами ЄС, такими як Україна.

Взаємодія між Генеральним директоратом та Україною передбачає належний обмін інформацією, консультації з питань реформ, оцінку виконання українською стороною умов, необхідних для наближення до стандартів ЄС, а також підтримку України в реалізації європейських амбіцій. DG NEAR надає Україні допомогу та консультації з реформування та модернізації законодавства, інституцій та системи управління, а також забезпечує фінансову підтримку в рамках різноманітних програм та проектів.

Крім того, Генеральний директорат забезпечує координацію дій між різними службами Європейської Комісії, державами-членами та іншими зацікавленими сторонами з метою сприяння процесу приєднання України до ЄС. Взаємодія з DG NEAR та втілення всіх рекомендацій є важливим елементом стратегії України щодо інтеграції до стандартів Європейського Союзу.

Важливим фактором на користь успішного проходження скринінгу є те, що рішення Європейської ради про початок переговорів з Україною щодо вступу до ЄС від 14 грудня 2023 року не містить жодних додаткових умов. Тож, процес скринінгу розпочнеться негайно зі створення групи, яка розглядатиме різні дисципліни й охоплюватиме аналіз відповідності національного законодавства чинному законодавству ЄС, розподіленому на 33 глави та шість кластерів [67].

Першим важливим кроком для початку переговорів про вступ України до ЄС є аналітична перевірка на відповідність *acquis communautaire* української законодавчої бази, що надає поштовх переговорам та узгодженню позиції стосовно механізму зближення.

Згідно Робочого документу спеціалістів Єврокомісії «Керівні принципи кращого регулювання» є кілька наступних кроків припустимого механізму зближення.

По-перше, це комплексні оцінки та перевірки придатності, що передбачають ретельний аналіз того, як діють існуючі законодавчі акти та програми витрат, щоб переконатися, що вони ефективні, результативні, відповідні та узгоджені, і що втручання на рівні ЄС дійсно додає цінність;

по – друге, оцінки впливу розглядають проблеми, які необхідно вирішити, цілі, яких потрібно досягти, компроміси, які необхідно розглянути, варіанти дій та їх потенційний вплив; третім етапом є внесок зацікавлених сторін підтримує цю роботу протягом усього циклу політики, щоб надати політикам найкращу доказову базу; та на завершення інструменти сприяння відповідності допомагають державам-членам

транспонувати, імплементувати та застосовувати законодавство ЄС своєчасно та правильно [68].

Важливим елементом механізму зближення є регулярний моніторинг та оцінка виконання українськими органами влади прийнятих законодавчих актів та забезпечення відповідності європейським стандартам на всіх етапах реформування правової системи України. Такий підхід сприяє послідовному та системному наближенню законодавства України до законодавства ЄС, що є ключовим елементом процесу європейської інтеграції країни.

Адаптація законодавства України до вимог та стандартів Європейського Союзу є складним та багатоаспектним процесом, який відбувається в рамках переговорного процесу щодо вступу країни в ЄС. Цей процес включає в себе ретельний аналіз українського законодавства з метою виявлення розбіжностей з правом ЄС та необхідних змін для гармонізації. Важливим елементом є активна участь українських законодавчих та виконавчих органів влади у впровадженні необхідних реформ та змін до законодавства країни. Також важливим етапом є моніторинг та оцінка виконання умов та зобов'язань, що випливають з угод та угод між Україною та ЄС, який сприяє вчасному виявленню та вирішенню проблем на шляху до інтеграції України в Європейський Союз.

2.3. Експертиза проектів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу

Відповідність праву Європейського Союзу відіграє ключову роль у процесі нормопроєктування в Україні як кандидата до ЄС. Це означає, що при розробці та прийнятті нормативно-правових актів необхідно враховувати та дотримуватися вимог європейського законодавства. Для забезпечення відповідності праву ЄС українські законодавчі органи проводять аналіз існуючого законодавства, визначають необхідні

зміни та доповнення, а також розробляють нові нормативні акти у відповідності з європейськими стандартами. Цей процес вимагає високої кваліфікації та компетентності в законодавчій сфері, а також тісної співпраці з європейськими експертами та органами. Відповідність праву ЄС є важливим кроком для подальшої євроінтеграції України та забезпечення її успішного членства у Європейському Союзі.

Актуальність питання експертизи проектів нормативно-правових актів (НПА) на відповідність праву ЄС обумовлена європейським вектором розвитку нашої держави, закріпленим в Конституції України. Пріоритетною складовою вступу України до ЄС є адаптація законодавства України до права ЄС, тобто процес приведення законів України та інших НПА у відповідність з *acquis* ЄС. Україна є однією із країн-кандидатів на вступ до ЄС, для якої було ухвалено рішення про початок переговорів з Україною та, на сьогодні, Європейська Комісія підготувала і подала до Європейської Ради проєкт переговорних рамок для України. Метою переговорів є прийняття Україною *acquis* ЄС у повному обсязі та забезпечення його повної імплементації та виконання [69]. Відповідно, надалі основна робота у сфері євроінтеграції буде пов'язана з процесом адаптації законодавства України до права ЄС у межах переговорних розділів. Очевидно, що одним із найважливіших питань для забезпечення цього процесу є експертиза проектів НПА на відповідність праву ЄС.

В сучасних реаліях різним аспектам питання адаптації законодавства України до *acquis* ЄС присвячена значна кількість праць вітчизняних науковців, а також методичних розробок адресованих органам влади та виданих за підтримкою ЄС. Зокрема, Л. Малюга звертає увагу на те, що попри інтенсивність досліджень проблематики адаптації законодавства України до права ЄС, залишаються недослідженими та потребують наукового аналізу питання контролю за відповідністю проектів НПА праву ЄС через призму діяльності усіх органів, які його здійснюють [70, с. 51-52]. Н.Я. Кайда зазначає, що самі механізми контролю за відповідністю проектів НПА праву ЄС переважно залишаються поза увагою

науковців, що засвідчує необхідність дослідження даного питання. Зокрема, процедури адаптації законодавства України до права ЄС включають, у тому числі, й правову експертизу проектів НПА щодо відповідності асquis, здійснення перекладів джерел асquis на українську мову, проведення порівняльного аналізу регулювання певних правовідносин в Україні та ЄС, підготовку глосарію термінів асquis тощо [71, с. 16-17].

Правова експертиза, аналіз актуального стану правових, інституційних та методологічних механізмів забезпечення експертизи проектів НПА на відповідність праву ЄС та окреслення проблемних аспектів цього питання є важливою складовою правотворчого процесу, оскільки вона забезпечує високу якість та відповідність законодавства чинному праву та міжнародним стандартам. Цей вид експертизи допомагає уникнути протиріч між законами, забезпечити логічність та зрозумілість тексту нормативно-правового акту, а також врахувати практичні аспекти його застосування. Важливість правової експертизи полягає в забезпеченні правової стабільності, захисті прав та свобод громадян, а також у створенні консистентної та ефективної правової системи, яка сприяє справедливому регулюванню суспільних відносин.

Експертиза проектів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу здійснюється з метою перевірки відповідності запропонованих законодавчих актів європейським стандартам та нормам. Експерти здійснюють аналіз текстів проектів нормативно-правових актів, перевіряючи їх з точки зору європейського законодавства, визначаючи відповідність чи відхилення від встановлених норм та рекомендацій Європейського Союзу. Результати експертизи використовуються для внесення необхідних змін та доповнень до проектів законодавчих актів з метою забезпечення їх відповідності європейському законодавству та підготовки для подальшого розгляду та прийняття. Цей процес

допомагає забезпечити гармонізацію національного законодавства з правом ЄС та відкриває шлях для подальшої євроінтеграції країни.

Стосовно визначення поняття правової експертизи існують наступні думки. Правова експертиза передбачає перевірку проекту нормативно – правового акта на відповідність нормам Конституції України, інших нормативно – правових актів, чинних міжнародних договорів України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, практиці Європейського суду з прав людини, *acquis communautaire*. Аналіз наукових напрацювань і нормативно – правових приписів свідчить про відсутність комплексного та системного бачення правової експертизи, плюралізм у розумінні її поняття, змісту, видів, критеріїв оцінювання нормативно – правових актів тощо [72, с. 12]. Легальної дефініції правової експертизи нормативно – правових актів в Україні не існує, а в юридичній літературі її поняття тлумачиться неоднозначно. Так, Т. Дідич правову експертизу розглядає як спеціальну аналітичну діяльність, що проводиться на різних етапах нормопроєктування й правотворчості спеціально уповноваженими суб'єктами, основним призначенням якої є надання об'єктивної оцінки ступеня відповідності проекту нормативно – правового акту чинному законодавству, компетенції правотворчого органу, формі юридичного документа, правилам юридичної техніки, вимогам структурної побудови нормативно – правового акта [73, с. 130]. В. Косович зводить правову експертизу до встановлення відповідності новостворюваного (і чинного) правового документа вимогам нормотворчої техніки [74, с. 273]. Г. Рибікова наголошує, що правова експертиза нормативно – правових актів – це діяльність, яку здійснюють незалежні фахівці в галузі правознавства з метою оцінювання форми, цілей, завдань, предмета правового регулювання, змісту норм, порядку прийняття й набрання чинності нормативно – правовими актами, компетенції суб'єктів правотворчості щодо прийняття цих актів на предмет їх відповідності нормативно – правовим актам вищої юридичної сили,

вимогам юридичної техніки, принципам права, результатом якої є обґрунтований експертний висновок, відповідно до поставлених завдань [75, с.147].

Співробітниками Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції у м. Києві сформульовано наступне визначення поняття правової експертизи. Правова експертиза нормативно-правових актів суб'єктів нормотворення – це комплекс дій, що полягають у внутрішній та зовнішній експертній правовій оцінці цих актів на відповідність їх Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (*acquis EC*), антикорупційної та гендерно-правової експертиз з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, а також прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів [76].

Отже, науковцями часто співвідносяться поняття юридичної і правової експертизи, але правова експертиза покриває собою досить велике коло питань.

Юридична експертиза та правова експертиза часто розглядаються як синоніми, але вони мають свої особливості та специфіку використання. Юридична експертиза, як правило, охоплює вивчення питань юридичного характеру з урахуванням правових норм, судової практики та доктрини. В той час, як правова експертиза більше спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права. Правова експертиза зазвичай використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням. Таким чином, вони, хоч і мають схожість у своїй сутності, використовуються для різних цілей та завдань у сфері права.

Правова експертиза проектів НПА, як об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи та підготовка обґрунтованого експертного висновку, є складовою будь-якого нормотворчого процесу. У загальновживаному розумінні слово експертиза тлумачиться як дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань [77, с. 341]. В.Д. Юрчишин на підставі комплексного дослідження поняття правової експертизи виділяє наступні її ознаки: 1) є різновидом дослідження і здійснюється спеціально на те уповноваженою особою – експертом; 2) є формою використання спеціальних знань; 3) загальні положення та процедури здійснення експертизи закріплені НПА (кожен вид експертизи характеризується своїми особливостями - предметом, об'єктом, методами і т.д.); 4) проводиться з метою використання її результатів в юридичній діяльності; 5) проводиться на підставі рішення або за дорученням уповноважених на те органів (осіб), або без такого, але через пряму вказівку НПА; 6) передбачає надання певного документу у вигляді експертного висновку [78, с. 62].

Розмежування внутрішньої та зовнішньої правової експертизи полягає у визначенні сфери застосування та особливостей кожного з цих видів експертизи. Внутрішня правова експертиза проводиться всередині країни або організації і має на меті оцінку відповідності законодавчих актів чи внутрішніх норм праву країни. Вона залучає внутрішніх експертів та фокусується на особливостях внутрішньої правової системи. Зовнішня правова експертиза, натомість, проводиться залученням зовнішніх експертів для оцінки відповідності правових актів міжнародним стандартам. Вона фокусується на забезпеченні відповідності міжнародним нормам та оцінці впливу правових актів на міжнародні відносини. Обидва ці види експертизи мають свої унікальні характеристики і використовуються залежно від конкретних цілей і ситуацій.

В. Корнієнко зазначає, що узагальнивши різні підходи до розуміння досліджуваного питання, варто підсумувати, що поняття «висновок правової експертизи нормативно-правових актів» являє собою результат розумової та логічної діяльності суб'єкта проведення правової експертизи (експерта), в якому відображено всі необхідні відомості щодо об'єкта дослідження правової експертизи, який відповідає на всі поставлені на початку проведення правової експертизи питання, має письмовий характер, містить остаточну, вмотивовану думку експертів про прийнятність чи недоцільність прийняття проекту нормативно-правового акта або подальшого функціонування чинного акта [79, с. 268].

Стосовно поняття правової експертизи нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу, то правова експертиза нормативно-правових актів у розрізі *acquis communautaire* - це процес, спрямований на аналіз і оцінку відповідності законодавства та нормативних актів країни членства або країни-кандидата до стандартів та принципів Європейського Союзу, визначених у всіх сферах, що охоплюються *acquis communautaire*. Цей процес включає перевірку відповідності законів і нормативних актів країни стандартам ЄС з метою забезпечення гармонізації законодавства країни з правовими нормами ЄС та забезпечення виконання зобов'язань, випливаючих з угод про асоціацію або інших міжнародних договорів.

Acquis ЄС стосуються широкого переліку актів законодавства, від митної політики та державних закупівель до інтелектуальної власності та рибальства.

Любарець А.Ю. зазначає, що вимоги щодо певних *acquis* (наприклад, «Освіта та культура» чи «Наука та дослідження») є незначними та до певної міри формальними. ЄС визнає право урядів країн самостійно визначати свою внутрішню політику щодо цих питань. Втім, більшість інших сфер політики мають чіткі вимоги, що вимагають суттєвих реформ і тривалого процесу узгодження нормативних актів і політик.

Для того, щоб усвідомити масштаби цієї роботи достатньо навести лише кілька цифр. За оцінкою віце прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції Ольги Стефанішиної, Україна всього має адаптувати близько 29 тисячі актів європейського права. Фахівці Національного агентства України з питань державної служби визначили, що переговорні розділи про вступ України до ЄС регулюють 128 сфер політики, а до процесу підготовки до вступу буде залучено щонайменше 76 органів державної влади на центральному рівні. Це не лише міністерства, але також інші органи виконавчої влади, судові органи, незалежні регулятори, тощо [80].

Одним із різновидів правової експертизи є експертиза проектів НПА на предмет їх відповідності праву ЄС. Прийнятий Верховною Радою України (ВРУ) 24 серпня 2023 року Закон України «Про правотворчу діяльність» встановлює обов'язковість експертизи проектів НПА на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС (*acquis* ЄС) (ст. 44 Закону), однак не визначає її поняття та механізм реалізації. Цей Закон набрав чинності з 20 вересня 2023 року, однак буде введений в дію, тобто реально почне регулювати відповідні суспільні відносини, тільки через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні (п. 1 розділу XIII «Перехідні положення» Закону) [81]. Отже, далі проаналізуємо діючі сьогодні НПА, які регулюють такий правовий інститут як експертиза проектів НПА на відповідність праву ЄС.

Вперше питання експертизи проектів НПА на їх відповідність праву ЄС було врегульовано в Законі України № 1629-IV «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18 березня 2004 року (з наступними змінами). Відповідно до цього Закону проекти законів України та інших НПА, які за предметом правового регулювання належать до сфер, правовідносини в яких регулюються правом ЄС, в обов'язковому порядку проходять експертизу на відповідність *acquis*. НПА, які суперечать *acquis*, можуть

прийматися лише за наявності достатнього обґрунтування необхідності прийняття такого акта і на чітко визначений у самому акті строк [82].

Разом з тим, у науковій літературі використовується більш ширше поняття ніж «експертиза», а саме «контроль» за відповідністю проектів НПА праву ЄС. Зокрема, зазначається, що під контролем за відповідністю проектів НПА праву ЄС варто розуміти таку перевірку і у разі виявлення допущених відхилень від принципів та стандартів європейського права визначення шляхів усунення таких недоліків. Механізм перевірки НПА на відповідність праву ЄС складається з 2-х стадій: 1) оцінка відповідності розробником проекту (внутрішній контроль); 2) перевірка відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль). На першій стадії контроль за відповідністю проектів НПА праву ЄС здійснює сам автор (автори) проекту, а на другій стадії у процедуру вступають спеціальні уповноважені суб'єкти, які й здійснюють контроль за відповідністю проектів НПА праву ЄС [83, с. 52]. Саме друга стадія і буде експертизою проектів НПА на відповідність праву ЄС.

Якщо проаналізувати НПА, які регулюють порядок проведення експертизи проектів НПА на відповідність праву ЄС, а також наявні методичні рекомендації, то можна зробити висновок, що законодавством передбачені обидві зазначені вище стадії, які тісно пов'язанні між собою. Так, щодо першої стадії (оцінка відповідності праву ЄС розробником проекту), то інструментами, за допомогою яких розробник обґрунтовує відповідність проекту акта праву ЄС є довідка і таблиця відповідності, які є супровідним документом до проекту акта. Наявність довідки і таблиці відповідності (за умови їх належної якості) спрощує експертизу, оскільки дає можливість лише перевірити наведену у них інформацію. Разом з тим, єдиним НПА, який визначає детальні вимоги до оформлення довідки і таблиці про відповідність, є Регламент Кабінету Міністрів України (додаток 1 до § 35). Згідно Регламенту КМУ таблиця відповідності є невід'ємною частиною довідки про відповідність [84].

Зокрема, проекти актів КМУ при їх підготовці підлягають опрацюванню на відповідність праву ЄС (§ 35 Регламенту КМУ). Під час опрацювання проекту акта КМУ розробник визначає: 1) джерела права ЄС, що регулюють правовідносини, аналогічні тим, що планується врегулювати проектом акта, а також наявність зобов'язань України та програмних документів у цій сфері; 2) проводить порівняльний та/або порівняльно-правовий аналіз; 3) наводить обґрунтування в разі невідповідності проекту акта праву ЄС та передбачає строк його дії; 4) пропонує провести консультації із Європейською Комісією стосовно відповідності проекту акта КМУ праву ЄС. Результати опрацювання проекту акта КМУ на відповідність асquis ЄС відображаються розробником у довідці щодо відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС проекту акту (додаток 1 до § 35) [85].

Відповідно вимог до оформлення довідки, встановлених Регламентом КМУ (додаток 1 до § 35) в довідці міститься інформація: про належність проекту акта до сфер, правовідносини в яких регулюються правом ЄС; про наявність та джерела міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції щодо предмета правового регулювання проекту акта; про програмні документи у сфері європейської інтеграції відповідно до яких розроблено проект акта. Далі в довідці наводиться порівняльна таблиця з інформацією про відповідність положень проекту акта відповідним положенням асquis ЄС та міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції; відображаються результати економічного, соціального та політичного аналізу реалізації акта, а також обґрунтування обраних шляхів впровадження відповідних положень акта законодавства ЄС. Завершується довідка узагальненим висновком з інформацією про відповідність проекту акта зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції. У разі коли проект акта не відповідає зобов'язанням у сфері європейської інтеграції, обґрунтовується необхідність його прийняття та строк дії акта [82].

Отже, можна зробити висновок, що наявність довідки і таблиці відповідності праву ЄС, які якісно підготовлені розробником проекту, значно полегшує проведення експертизи НПА на відповідність *acquis* ЄС. Разом з тим, зазначені вище вимоги до довідки про відповідність та її наявність встановлені Регламентом КМУ, а отже є обов'язковими тільки для правових актів КМУ. Наприклад, в Регламенті ВРУ не міститься вимоги щодо обов'язкової наявності серед супровідних документів до законопроекту довідки та таблиці відповідності праву ЄС (ст. 91 Регламенту ВРУ) [82].

Щодо другої стадії контролю за відповідністю проектів НПА праву ЄС (оцінки відповідності уповноваженим органом), тобто безпосередньо експертизи, то інструментом за допомогою якого експерти (експерт) оцінюють відповідність проекту акта праву ЄС є експертний висновок. Так, щодо проектів законів України, то відповідно до ст. 93 Регламенту ВРУ кожен законопроект направляється в комітет, до предмета відання якого належить оцінка відповідності законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції (Комітет з питань інтеграції України до ЄС у ВРУ IX скликання) для підготовки експертного висновку [82]. Фахівці Комітету при підготовці експертних висновків керуються Путівником для здійснення аналізу відповідності проектів законів зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС, який був підготовлений за підтримки проекту «Рада за Європу», що фінансується ЄС та виконується Програмою розвитку ООН [84].

Також, відповідно до ст. 103 Регламенту ВРУ законопроекти можуть направлятися для одержання експертних висновків до КМУ, відповідних міністерств, інших державних органів, установ і організацій або окремих фахівців. Зокрема, і в рекомендаціях для органів влади щодо наближення до права ЄС підкреслюється, що важливу роль у процесі наближення українського законодавства до права ЄС відіграє взаємодія урядових органів із Комітетом з питань інтеграції України до ЄС та іншими

комітетами ВРУ. У більшості випадків Комітет ВРУ з питань інтеграції України до ЄС направляє запит до Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції (УОКЄСІ) для проведення правової експертизи проекту закону на відповідність праву ЄС [86, с. 85].

В Путівнику для здійснення аналізу відповідності проектів законів зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС зазначається, що етапами здійснення експертизи відповідності проектів законів праву ЄС є: 1) дослідження мети і особливостей регулювання проекту закону та визначення сфери права ЄС, до якої належить предмет регулювання проекту закону; 2) вивчення інформації, наведеної у супровідних документах (довідці разом із таблицею відповідності), а також інших міжнародних документів та внутрішніх програмних документів України, з якими пов'язаний предмет регулювання проекту закону; 3) визначення наявності зобов'язань щодо імплементації актів права ЄС, які регулюють правовідносини, аналогічні тим, які планується врегулювати проектом закону, а також визначення методів та повноти наближення проекту акта до права ЄС; 4) здійснення порівняння положень проекту акта з положеннями права ЄС; 5) підготовка експертного висновку щодо відповідності проекту закону праву ЄС. Експертний висновок містить мету і короткий опис регулювання проекту закону, зв'язок, аналіз та резюме щодо відповідності проекту закону зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС (за наявності, рекомендації для доопрацювання проекту закону) [84].

Отже, Комітет ВРУ з питань інтеграції України до ЄС або самостійно здійснює експертизу на відповідність законопроектів праву ЄС, або направляє законопроекти до УОКЄСІ для здійснення експертизи на предмет їх відповідності праву ЄС (статті 93 та 103 Регламенту ВРУ). Однак, слід звернути увагу, що в Регламенті ВРУ не має вказівки на обов'язковість врахування експертного висновку на відповідність законопроекту праву ЄС при розгляді законопроекту. Отже, врахування висновку

Комітету ВРУ з питань інтеграції України до ЄС не є обов'язковим для подальшого розгляду законопроекту, не є підставою для прийняття чи відхилення такого законопроекту, тому депутати можуть ними знехтувати. А на практиці, у більшості випадків закони приймаються без проходження експертизи в Комітеті ВРУ з питань інтеграції України до ЄС (зокрема, за скороченою процедурою) [72, с. 20-21].

Експертиза нормативно-правових документів при вступі в ЄС включає аналіз відповідності законодавства шляхом порівняння правових актів з вимогами європейського законодавства, оцінку їх ефективності та можливостей виконання. З боку Євросоюзу експертизу проводять спеціалізовані комісії та органи ЄС, які забезпечують дотримання стандартів та критеріїв, необхідних для прийняття нових членів у Європейський союз.

До переліку таких органів зазвичай відносяться:

1. Європейська комісія (European Commission https://eu-solidarity-ukraine.ec.europa.eu/index_en): Вона відповідає за оцінку готовності країни-кандидата до вступу в ЄС, включаючи аналіз її законодавства та моніторинг та спостереження за ходом адаптації законодавства, а також підготовку звітів про хід цього процесу. Ці дії спрямовані на забезпечення ефективності та відповідності адаптації законодавства України до норм Європейського Союзу.

2. Рада Європейського союзу (Council of the European Union <https://www.consilium.europa.eu/en/council-eu/>): Рада також бере участь у процесі оцінки та прийнятті рішень щодо вступу нових країн у ЄС через обговорення звітів та рекомендацій, які підготовлені Європейською комісією, та ухвалення рішень щодо подальших кроків у процесі адаптації законодавства України до європейських стандартів. Крім того, Рада ЄС координує зусилля країн-членів та встановлює загальні стратегічні напрями дій у контексті розширення Європейського Союзу.

3. Європейський парламент (European Parliament <https://www.europarl.europa.eu/portal/en>) може відігравати роль у процесі розгляду та

обговорення питань, пов'язаних із вступом нових країн. Він відстежує та аналізує розвиток ситуації з адаптацією законодавства України до європейських стандартів, проводить парламентські слухання з цього питання, де депутати обговорюють та аналізують результати правової експертизи, а також висловлюють свої рекомендації щодо необхідних кроків для подальшої адаптації законодавства. Крім того, Європейський Парламент може приймати резолюції та рекомендації з цього питання, які мають великий вплив на подальші рішення Європейської Комісії та Ради ЄС.

4. Європейська Рада (European Council <https://www.consilium.europa.eu/en/european-council/>) є органом, в якому зустрічаються керівники країн-членів ЄС для визначення стратегічних напрямків розширення та висловлювання рекомендацій. Європейська Рада відіграє вагомую роль не в експертизі нормативно – правових актів України при вступі до ЄС, а у формуванні загальноєвропейських стратегій та політики, в тому числі у сфері розширення ЄС. Європейська Рада виражає загальну позицію країн-членів з питань розширення, у тому числі щодо вступу України до Європейського Союзу, та може надавати рекомендації щодо дотримання європейських стандартів та вимог у процесі адаптації законодавства.

5. Агентство з підтримки вступу нових країн (Instrument for Pre-accession Assistance, IPA https://neighbourhood-enlargement.ec.europa.eu/enlargement-policy/overview-instrument-pre-accession-assistance_en): Це агентство надає фінансову та технічну підтримку країнам-кандидатам, включаючи допомогу у реформах законодавства.

Процес експертизи при участі Агентства з підтримки вступу нових країн передбачає наступні кроки:

- запит на експертизу: Країна-кандидат або її уряд може звернутися до IPA з проханням провести експертизу конкретних нормативно-правових документів;

- аналіз документів: Експерти ІРА здійснюють детальний аналіз нормативно-правових актів країни-кандидата, порівнюючи їх з вимогами європейського законодавства;

- оцінка відповідності: Експерти ІРА оцінюють, наскільки нормативно-правові документи відповідають стандартам та критеріям ЄС, і визначають наявність можливих проблем або недоліків;

- підготовка звіту: На основі аналізу експерти готують звіт, в якому вказуються виявлені проблеми та рекомендації щодо вдосконалення законодавства країни-кандидата;

- консультації та обговорення: Після підготовки звіту можуть проводитися консультації та обговорення між представниками ІРА та урядом країни-кандидата щодо виявлених проблем і рекомендацій;

- підтримка у впровадженні змін: ІРА може надавати технічну та фінансову підтримку країнам-кандидатам у впровадженні необхідних змін у законодавстві для відповідності вимогам ЄС.

Ці органи та комісії спільно здійснюють експертизу нормативно-правових документів країни-кандидата та оцінюють її готовність до вступу в Європейський союз.

Також, слід назвати взаємопідсилюючі проблеми, які унеможливають якісну перевірку законопроектів на відповідність праву ЄС: велика кількість законодавчих ініціатив є низькоякісними, особливо стосовно відповідності законодавству ЄС; відсутність у Регламенті ВРУ норм, які б передбачали пошук розробниками законопроектів їх мінімальної підтримки серед депутатського корпусу або комітетів ВРУ на етапі до реєстрації законопроекту (подібні практики, для прикладу, існують в Німеччині та Польщі); неспроможність Комітету з питань європейської інтеграції швидко опрацювати подані законопроекти всіх суб'єктів законодавчої ініціативи; небажання політичних сил грати за встановленими «правилами гри» та зловживання

правом на застосування скороченої процедури розгляду законопроектів; відсутність у Регламенті ВРУ норм, які б передбачали дієвий контроль за відповідністю законопроектів міжнародно-правовим зобов'язанням України; відсутність аналітичної роботи у міністерствах та центральних органах виконавчої влади, яка повинна визначати проблеми у різних сферах державної політики та пропонувати варіанти їх вирішення, з урахуванням зобов'язань України у сфері європейської інтеграції [87, с. 19-20, 26, 30-31].

Експертизу проектів правових актів КМУ на предмет їх відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції здійснює УОКЄЄІ - самостійний структурний підрозділ Секретаріату КМУ. Відповідно до Положення про УОКЄЄІ, його завданнями є організаційне, експертно-аналітичне, інформаційне забезпечення діяльності у сферах європейської та євроатлантичної інтеграції КМУ, координація діяльності органів виконавчої влади у цих сферах [88]. Інформація щодо діяльності цієї інституції розміщується на офіційному сайті УОКЄЄІ - eu-ua.kmu.gov.ua.

Експертиза на відповідність зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЄС) НПА міністерств, інших органів виконавчої влади здійснюється в процесі їх державної реєстрації. Міністерство юстиції України (Мін'юст) здійснює таку експертизу щодо НПА міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, відповідні міжрегіональні управлінням Мін'юсту - щодо НПА міністерств і республіканських комітетів АРК, обласних, Київської та Севастопольської міських, районних, районних у містах Києві та Севастополі держадміністрацій, їх структурних підрозділів. Разом з НПА до органу державної реєстрації подається довідка щодо відповідності зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС за формою, визначеною в Регламенті КМУ (додаток 1 до § 35). У державній реєстрації відмовляється, зокрема, якщо НПА не відповідає зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та acquis ЄС [89].

УОКЄЄІ надає методологічну підтримку центральним органам виконавчої влади щодо питань адаптації законодавства до права ЄС [88]. Зокрема, рекомендується міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади залучати експертів УОКЄЄІ до роботи на початкових стадіях розробки проектів актів для надання методологічної підтримки з метою уникнення суперечностей або недоліків впродовж подальшої роботи над такими проектами [86, с. 83].

Також, слід звернути увагу на необхідність для України вивчення та врахування найбільш ефективного досвіду європейських країн щодо експертизи НПА та їх проектів на відповідність праву ЄС. Зокрема, нові країни-члени ЄС масштабний процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним необхідної апроксимації національного законодавства, долали шляхом різних інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від співпраці уряду та парламенту [87, с. 6-16]. Зокрема, в Литві всі законопроекти оцінювалися на відповідність законодавству Європейського Союзу Юридичним департаментом Сейму (в межах загальної оцінки на конституційність), а також направлялися до Департаменту з питань європейського законодавства Міністерства юстиції для оцінки на відповідність законодавству ЄС. В Польщі була впроваджена спеціальна законодавча процедура для євроінтеграційних законопроектів, так звана «Європейська процедура» або прискорена процедура. Слід підкреслити, що депутати не працювали, якщо не мали можливості ознайомитися та вивчити законодавство Європейського Союзу польською мовою. Кожен законопроект мав супроводжуватися юридичним висновком щодо відповідності законодавству ЄС (такий висновок надавався експертами Канцелярії Сейму) [90].

Також, в умовах цифровізації, підвищити обізнаність всіх учасників нормотворчого процесу щодо права ЄС допоможе створення інформаційної системи моніторингу імплементації права ЄС за прикладом Польщі. Згадана система являє собою базу даних Директив ЄС, необхідних до виконання та відповідних національних законодавчих актів (доступна за постійним посиланням

<http://estep.pl/home.seam>). Доступ до бази даних мають як звичайні громадяни (через Інтернет-сторінку), так і персонал міністерств (шляхом введення пароллю з можливістю розширеного доступу) [87, с. 30].

Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що наявні правові, інституційні та методологічні механізми експертизи проектів НПА на відповідність праву ЄС потребують удосконалення та впорядкування. Зокрема, мова йде про удосконалення нормотворчого процесу на всіх рівнях державної влади в частині контролю за відповідністю НПА праву ЄС.

Нормотворча діяльність щодо адаптації законодавства України праву ЄС є окремим самостійним напрямом (функцією) нормотворчості, який має бути врегульованим в відповідних НПА (зокрема, через уточнення повноважень суб'єктів нормотворчості та чітку координацію їх обов'язків у сфері адаптації законодавства до права ЄС; оновлення механізму адаптації законодавства України до права ЄС через визначення єдиних стандартів до експертизи на відповідність праву ЄС всіх видів НПА та розробка єдиних детальних методичних рекомендацій щодо контролю за відповідністю проектів всіх НПА праву ЄС тощо).

2.4. Адаптація законодавства України в рамках Угоди про асоціацію

Процес адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу є невід'ємною складовою стратегії українського вибору на шляху європейської інтеграції. Цей процес не тільки визначає майбутнє правове обличчя країни, але і ставить перед Україною низку ключових викликів і перспектив, які слід розглядати у контексті поглиблення взаєморозуміння та співпраці з Європейським Союзом.

Юридична процедура по адаптації законодавства України до європейських стандартів та норм Законодавства Європейського Союзу є ключовим кроком в

забезпеченні взаємної відповідності та гармонізації правових систем. Цей процес вимагає високої юридичної техніки, що враховує великий обсяг норм, процедур та принципів, щоб забезпечити справедливий та ефективний перехід від національних норм до європейських стандартів. У цьому підрозділі розглянемо ключові аспекти юридичної техніки адаптації та її вплив на правову систему України.

Правила адаптації законодавства України до європейських стандартів визначають перспективи, які можуть суттєво вплинути на майбутні тенденції розвитку країни. Цей процес відкриває широкий спектр можливостей, включаючи економічні вигоди, залучення іноземних інвестицій та розширення торгівельних можливостей. Важливим аспектом є також політичні та інституційні перетворення, спрямовані на зміцнення правової системи, боротьбу з корупцією та підвищення ефективності влади.

Юридичні процедури адаптації законодавства мають соціокультурні наслідки, сприяючи впровадженню європейських цінностей та стандартів в українське суспільство. Це поступово впливає на освіту, культуру та сприйняття громадянського суспільства. Закріплення прав людини, рівність перед законом та гарантії свобод є важливою основою для сталого розвитку та зміцнення громадянського суспільства, адже на чолі стоять європейські цінності у суспільстві.

Інструменти запровадження правової адаптації можна поділити на декілька груп: теоретичну, практичну, інституціональну та соціальну.

Теоретична частина включає в себе юридичну технічну допомогу через залучення юридичних експертів з Європи для консультацій та надання допомоги в адаптаційних процесах. Наступним кроком може бути експертна оцінка відповідності шляхом залучення спеціалістів для оцінки, чи відповідає національне законодавство стандартам ЄС.

Організація навчальних заходів та створення програми підготовчих курсів і семінарів для представників влади та бізнес-спільноти надасть необхідне підґрунття

для поступового занурення у адаптаційні процеси саме економічно зацікавлених верств населення.

Підготовка фахівців та державних службовців, які забезпечать правильну імплементацію та дотримання європейських стандартів дозволить поступово доносити до суспільства європейський вектор розвитку. Також, сюди додамо особливості роботи з перекладу європейських актів, адже від точності перекладу залежить подальший законотворчий вплив.

Переклад може бути імпліцитним й експліцитним. Імпліцитний переклад - робота з оригінальною мовою нормативного акта ЄС особи, яка у повній мірі володіє і мовою оригіналу нормативного акта, і українською мовою, а отже, переклад відбувається лише у свідомості особи. Експліцитний переклад здійснюється шляхом створення україномовної версії нормативного акта ЄС, і в цьому разі переклад нормативного акта ЄС є окремим об'єктивованим документом.

Кожен з цих підходів має свої переваги. Безумовно, з одного боку, для найглибшого і найповнішого розуміння акта права ЄС важливим є використання імпліцитного перекладу. У такому разі можливі найбільш комплексне порівняння національного права з *acquis* та знаходження найоптимальніших шляхів адаптації. Але такий підхід висуває максимально високі вимоги щодо володіння мовами та ґрунтовних знань у сфері права. А з огляду на те, що в процесі адаптації бере участь чимало установ, а отже й людей, процес адаптації в разі використання лише імпліцитного перекладу може перетворитись на невпинні суперечки з приводу істинного розуміння актів права ЄС [91].

Експліцитний переклад розглядається як створення відповідної бази об'єктивованих перекладів джерел *acquis communautaire*, тобто їх україномовної версії, як єдиного варіанту перекладу. Проте об'єктивність експліцитного перекладу перебуває у прямій залежності від імпліцитного перекладу окремого перекладача. Тому необхідним етапом є вироблення чіткого понятійно-категоріального апарату,

уніфікація правничої термінології, що сприятиме здійсненню адекватного перекладу. Слід розрізняти й дослівний (буквальний) та довільний переклад. При перекладі законодавчих актів ЄС і оригінал, і транслят мають однакову юридичну силу, тому переклад повинен точно відтворювати зміст правових приписів вихідного тексту. Водночас інформативні тексти, що мають лише ознайомчо-пізнавальну мету, не потребують такої деталізації [92; 401]. Отже, юридична точність перекладу прямо впливає з цільового призначення тексту при роботі з яким, в свою чергу, фахівець має запобігати суб'єктивізації тексту та використовувати стали термінологічні норми перекладу.

Практична група заходів полягає не тільки в укладанні та ратифікації міжнародних угод чи договорів, які передбачають адаптацію законодавства до норм ЄС, але й в прийнятті нових законів та підзаконних актів, які відповідають європейським стандартам.

Інституціональна частина заходів будується через створення спеціалізованих агентств чи органів для впровадження та нагляду за адаптаційними процесами. Наприклад, створення Підкомітетів з питань адаптації законодавства у складі Комітетів Верховної Ради України, які займаються експертизою відповідності нормам права Європейського Союзу. Комітет Верховної Ради України з питань інтеграції України до Європейського Союзу встановлює наявність або відсутність у текстах положень, пов'язаних з адаптацією законодавства України до положень права Європейського Союзу (*acquis* ЄС), виконанням міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції та надає відповідний висновок головному комітету з розміщенням його на офіційному веб-сайті Верховної Ради України [93].

Не залишається й поза увагою створення механізмів моніторингу та звітності про ступінь адаптації. Вони дозволяють оцінювати, контролювати та звітувати про хід та результативність процесів адаптації законодавства України до стандартів Європейського Союзу. На даному етапі можна задіяти наступні кроки:

- розробка централізованої системи для відстеження всіх аспектів адаптації та збору даних в реальному часі;
- визначення структури та форми звітів для різних суб'єктів, які здійснюють адаптацію;
- забезпечення доступності звітів для громадськості для забезпечення транспарентності та відкритості;
- створення механізму для відстеження нових законодавчих ініціатив та їх впливу на адаптацію. Оцінка впливу адаптації на різні аспекти суспільства та економіки дозволить орієнтуватися на суспільні настрої та підлаштовуватись під європейські стандарти.

Надалі розглянемо впровадження Європейських стандартів, які є властивими країнам ЄС. В Європейському Союзі стандарти та сертифікаційні процедури визначаються для різних сфер, і адаптація законодавства до цих стандартів відбувається відповідно до конкретних вимог. Найбільш загальні сфери, які включають стандарти та сертифікаційні процедури, включають:

- 1) Якість та безпека продукції. CE-маркування: Цей знак позначає, що продукція відповідає основним стандартам ЄС.
- 2) Системи управління якістю. ISO 9001: Сертифікація системи управління якістю, що забезпечує відповідність стандартам міжнародної організації ISO.
- 3) Інформаційна безпека. ISO 27001: Сертифікація системи управління інформаційною безпекою.
- 4) Охорона здоров'я та безпека. OHSAS 18001 / ISO 45001: Сертифікація системи управління охороною здоров'я та безпекою праці.
- 5) Енергоефективність. ISO 50001: Сертифікація системи управління енергоефективністю.
- 6) Захист довкілля. ISO 14001: Сертифікація системи управління довкіллям.

7) Товари та послуги. Regulation (EU) 2019/1020: Регулювання, що стосується маркування товарів та нагляду за ринком у ЄС.

8) Дані та приватність. GDPR (General Data Protection Regulation): Регулювання щодо захисту особистих даних.

9) Банківська та фінансова сфера. Basel III: Міжнародні стандарти щодо банківської діяльності та фінансової стійкості.

10) Технічні стандарти в різних галузях. DIN, BS, AFNOR, UNI, etc.: Національні та міжнародні технічні стандарти відповідних країн.

Адаптація законодавства України до цих стандартів та сертифікаційних процедур передбачає внесення змін у національне законодавство, створення необхідних інституцій та механізмів контролю за виконанням вимог цих стандартів.

Соціальна група аспектів адаптації включає в себе широке обговорення та залучення громадськості для забезпечення легітимності та підтримки адаптаційних заходів, що включає в себе міжнародні проекти з технічною допомогою, фінансованих міжнародними організаціями для підтримки адаптації; створення довгострокового плану, який визначає шлях адаптації та конкретні кроки на різних етапах.

Також, не залишиться й поза увагою цифрова трансформація, що полягає у запровадженні сучасних інформаційних систем для полегшення впровадження та контролю адаптаційних змін.

Ці інструменти можуть взаємодіяти і доповнювати один одного, створюючи комплексний підхід до адаптації правової системи України до європейських стандартів. Вони можуть використовуватися як окремо, так і в комбінації, залежно від конкретних потреб та особливостей кожної сфери законодавства. Важливо враховувати, що адаптація є динамічним процесом, який вимагає постійного аналізу та коригувань.

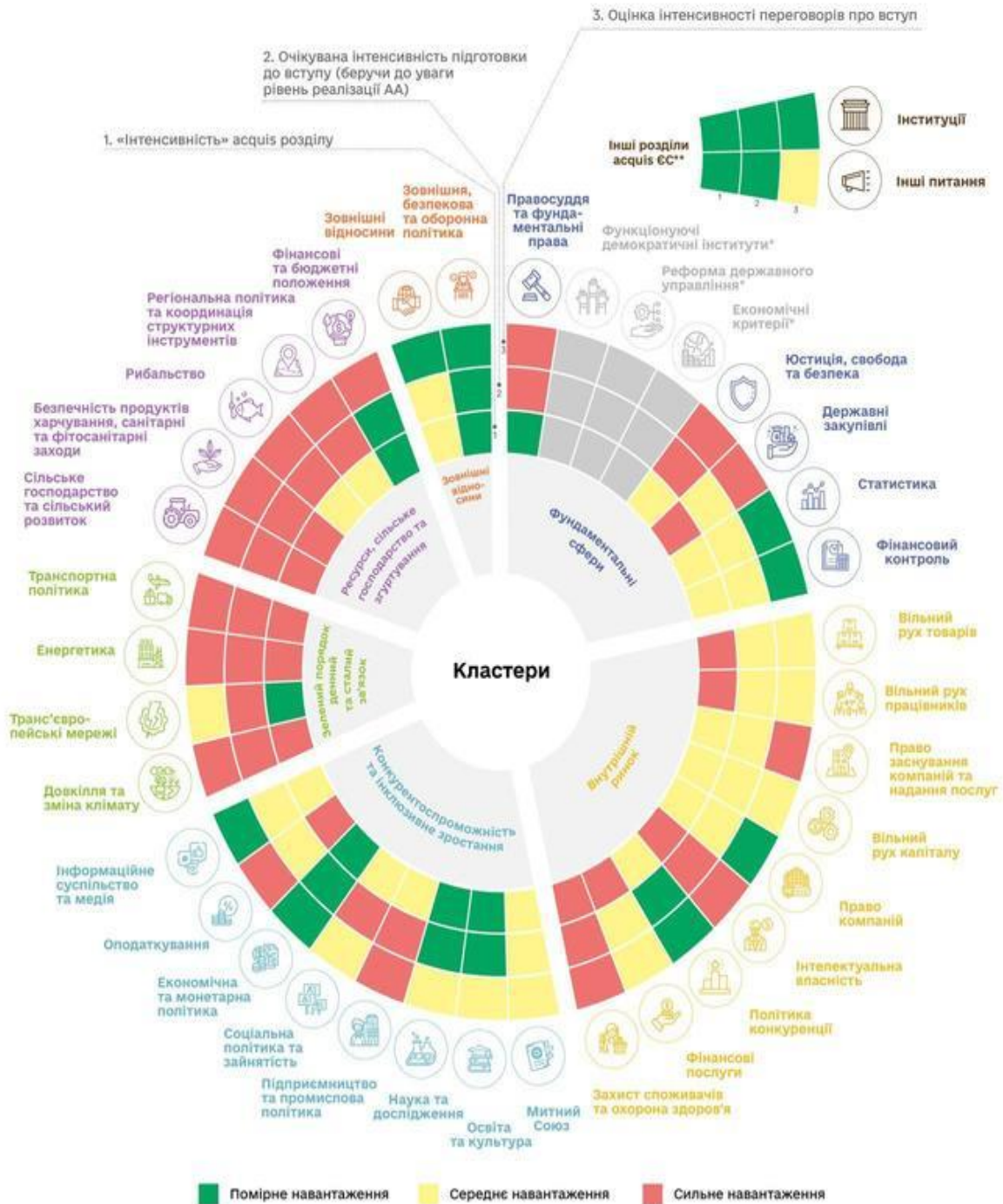
Узгодження законодавства зі стандартами Європейського Союзу для створення єдиної правової системи ґрунтується на офіційних критеріях членства в

Європейському Союзу, які на даний час визначаються в трьох документах (Маастрихтському договорі, Декларації Європейської Ради (Копенгагенські критерії та Мадридські критерії) та Схемі переговорів з окремою країною-кандидатом, що є відображенням посилення вимог до виконання критеріїв новими країнами-кандидатами порівняно з попередніми етапами розширення ЄС [94, с. 87]. Це надає змогу Україні взаємодіяти з європейськими інституціями та обмінюватись інформацією.

Діалог із зацікавленими сторонами та аналіз соціального та економічного впливу грають важливу роль у процесі адаптації. Оптимізація адміністративних процедур та адаптація інституцій допомагають вирішити адміністративні та організаційні аспекти, а саме розібратися з наступними кроками на шляху до євроінтеграції.

Тамара Обрадович Мазал у своїй статті зазначає, що наступним етапом роботи, після отримання країною статусу Кандидата в ЄС, є повноцінний (наскрізний) аналіз усіх розділів *acquis*, який має проводитись на пізнішому етапі процесу євроінтеграції. Це – розділи за кластерами. На графіці відображено нинішній стан справ. Подекуди Україна досягла суттєвих результатів. А є сфери, де відбулося обмежене наближення до *acquis*.

Очікуване навантаження:

* сфери, що не включені у розділи acquis ЄС, проте є частиною критеріїв вступу і відносяться до кластеру фундаментальних питань

** адаптація до правил acquis ЄС у цих розділах здійснюється на завершальному етапі вступу. Питання розділу "інші питання" наперед не визначені, як правило це окремі питання, що виникають під час переговорів про вступ.

Всі розділи *acquis* у майбутньому прискіпливо вивчатиме Єврокомісія, як тільки країна заявить, що впоралася з цим завданням. Розділи розподілені за шістьма основними кластерами, включаючи вимоги впровадження для кожного з них.

Внутрішня самоорганізація держави може бути ключовою для безперервності процесів. Для вдалого скринінгу з боку України необхідно:

- Провести аналіз наявних звітів про скринінг інших країн – кандидатів;
- Здійснити розподіл відповідальності між державними органами за розділами, які належать до їх компетенції;
- Здійснити огляд опитувальників останні редакції.

Порівняння європейських Регламентів і Директив з національним законодавством може виявитись виснажливим заняттям для Єврокомісії і не дати відчутних результатів. Особливо у контексті ключових питань, що виникають у звітах за результатами скринінгу та з опитувальників.

Отже, країна – кандидат, для уникнення болючих питань, може:

- Визначити централізовані координаційні структури у сфері європейської та євроатлантичної інтеграції;
- Визначити часові рамки для самооцінки;
- Вирішити питання підготовки людей;
- Попрацювати над прогалинами.

Перенесення *acquis* (положень права ЄС) у національне законодавство обов’язково має супроводжуватись детальним описом. Важливо розлого пояснювати партнерам, як саме акти ЄС будуть імплементуватися у реальних обставинах. Без цього опис вважатиметься не повним [95].

Проневіч О.С. зазначає, що в доктринально-правовому вимірі феномен *acquis communautaire* ширший, аніж правовий концепт «законодавство ЄС». Використання юридично коректної категорії *acquis communautaire* об’єктивно зумовлено відсутністю законодавства Європейського Союзу у класичному формально-

юридичному сенсі як сукупності нормативно-правових актів, ухвалених уповноваженими органами публічної влади з дотриманням відповідної процедури їх прийняття і застосування. Натомість поняття «законодавство Європейського Союзу» дещо звужує сфери адаптації законодавства України, оскільки ним не охоплюються установчі договори ЄС, загальні принципи права ЄС, прецедентні рішення Суду ЄС, «м'яке право» (акти, що не мають юридично обов'язкової сили) [96, с. 370].

Одним з ключових аспектів юридичної техніки адаптації є врахування великої кількості тіньових структур та норм, які можуть виникнути під час переходу між різними правовими системами. Це включає у себе створення нових понять, трактування існуючих норм, та створення нових процедур.

Наприклад, поняття «добросовісне співробітництво» може потребувати нового визначення, яке враховує вимоги ЄС, та може стати основою для нових норм щодо міжнародного правопорядку.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони наголошено на нагальній необхідності «широкої регуляторної адаптації» законодавства України до *acquis* ЄС за визначеними в частині Угоди про економічне та секторальне співробітництво тридцятьма сферами правового регулювання, а також закріплено деталізовані переліки актів *acquis* ЄС, що підлягають впровадженню в Україні у визначені строки.

Відповідно до статті 114 Угоди [97] закріплено два базові постульовані положення адаптації законодавства, а саме: Україна забезпечує, щоб існуючі закони та майбутнє законодавство поступово досягли сумісності з *acquis* ЄС; адаптація розпочинається з дати підписання Угоди і поступово пошириться на всі елементи *acquis* ЄС, зазначені у додатку XVII «Нормативно-правове наближення» до цієї Угоди.

Згідно з пунктом 2 статті 2 додатку XVII встановлено: якщо законодавчий акт є регламентом або рішенням ЄС, то він повинен стати, як такий, частиною

національного законодавства України; якщо законодавчий акт є директивою ЄС, то за компетентними органами України залишається право вибору форми та способу його імплементації [98, с. 372].

Юридична техніка адаптації - це не одноразовий процес. Вона вимагає постійного оновлення та гармонізації, оскільки законодавство та норми змінюються з часом. Забезпечення відповідності стандартам ЄС потребує постійної уваги та активної роботи з боку юридичних експертів, владних структур та громадськості.

Юридична техніка адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу - це складний та багатоаспектний процес, який вимагає не лише високих юридичних навичок, але й глибокого розуміння взаємодії між різними правовими системами. Це завдання, яке вимагає спільних зусиль уряду, юридичних експертів, громадськості та міжнародних партнерів для забезпечення стабільності, справедливості та демократії в правовій системі України.

Політичний вплив адаптації може змінити взаємовідносини України з міжнародним співтовариством, сприяючи активній участі в міжнародних ініціативах та зміцненню дипломатичних відносин. Також важливо враховувати економічні вигоди, які можуть впливати з участі в європейських інтеграційних процесах, зокрема, створення нових ринків і робочих місць.

Україна, приймаючи стандарти ЄС, стає важливим учасником світового співтовариства, що сприяє міжнародній співпраці та розвитку глобальних партнерств. Адаптація законодавства до європейських норм та цінностей може сприяти стабільності, зростанню довіри іноземних інвесторів та загальному підвищенню якості життя громадян.

Висновки до розділу 2

Дослідивши механізм юридичної техніки адаптації законодавства України до права Європейського Союзу ми прийшли до наступних висновків.

Процес адаптації законодавства України до права Європейського Союзу включає в себе техніку нормопроєктування та правову експертизу проектів нормативно-правових актів на відповідність європейському законодавству.

Техніка нормопроєктування - це сукупність техніко-правових засобів, способів, прийомів та методів, за допомогою яких створюється проект нормативно-правового акта [50].

Ключовими вимогами техніки нормопроєктування до змісту положень нормативно-правового акта є: 1) однозначність їх розуміння (ясність, точність, доступність для розуміння та реалізації); 2) передбачуваність (прогнозованість) результатів їх реалізації; 3) їх відповідність нормативно-правовим актам вищої юридичної сили та узгодженість з нормативно-правовими актами рівної юридичної сили; 4) уніфікованість вжитої в них термінології; 5) спорідненість та логічна послідовність їх викладення (ст. 34) [58].

З огляду на реалії сьогодення, сучасна модель нормотворення для її більш дієвого застосування має дотримуватись наступних кроків:

- Організовувати та проводити відкрите навчання з боку європейських партнерів,
- Розбудова інфраструктури та інноваційних екосистем,
- Управління документами і електронним документообігом,
- Залучення експертів і громадскості для опрацювання спірних моментів,
- Спрощення процедур та оптимізація бюджетних видатків,
- Розробка НПА за єдиним стандартом.

В контексті адаптації законодавства України до законодавства ЄС є за необхідне організація і проведення правової експертизи всіх нормативно – правових актів, які підлягають процедурі адаптації.

У загальновживаному розумінні слово експертиза тлумачиться як дослідження, розгляд експертом якихось справ, питань, що потребують спеціальних знань [77, с. 341]. Ознаками саме правової експертизи є:

- 1) проведення експертизи спеціально уповноваженою особою – експертом;
- 2) це форма використання спеціальних знань;
- 3) загальні положення та процедури здійснення експертизи закріплені НПА (кожен вид експертизи характеризується своїми особливостями - предметом, об'єктом, методами і т.д.);
- 4) проводиться з метою використання її результатів в юридичній діяльності;
- 5) застосовується на підставі рішення або за дорученням уповноважених на те органів (осіб), або без такого, але через пряму вказівку НПА;
- 6) передбачає надання певного документу у вигляді експертного висновку [78, с. 62].

Науковці зазначають, що правова експертиза нормативно-правових актів суб'єктів нормотворення – це комплекс дій, що полягають у внутрішній та зовнішній експертній правовій оцінці цих актів на відповідність їх Конституції та законодавству України, Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року і протоколам до неї, міжнародним договорам України, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву Європейського Союзу (acquis ЄС), антикорупційної та гендерно-правової експертиз з урахуванням практики Європейського суду з прав людини, а також прийнятті рішення про державну реєстрацію цього акта, присвоєнні йому реєстраційного номера та занесенні до Єдиного державного реєстру нормативно-правових актів [76].

Проведений аналіз нормативно – правових актів, якими регулюється процес адаптації законодавства дає можливість стверджувати, що акти національного законодавства не включають в себе чітко визначених понять та кроків на шляху до узгодженої адаптації, а містять лише загальні норми.

Рекомендовано доповнити частиною 4 статтю 1 Закону України «Про правотворчу діяльність» визначенням «Поняття правової експертизи» тим самим здобути офіційне визначення поняття.

Правова експертиза – являє собою комплекс юридично узгоджених дій, що направлене на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням.

Також пропонується доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» частину 1 статті 25 «Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів» словами, що «механізм реалізації правотворчої діяльності, являє собою перевірку НПА на відповідність праву Європейського Союзу та складається з двох стадій:

- 1) оцінки відповідності розробником проекту (внутрішній контроль);
- 2) перевірки відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль)».

На першій стадії контроль за відповідністю проектів НПА праву ЄС здійснює сам автор (автори) проекту, а на другій стадії у процедуру вступають спеціальні уповноважені суб'єкти, які й здійснюють контроль за відповідністю проектів НПА

праву ЄС [83, с. 52]. Механізм реалізації правової експертизи нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу розкривається саме у другій стадії.

Додатково треба звернути увагу на зміцнення інституційної спроможності, включаючи створення та підтримку органів та структур, призначених для координації та реалізації адаптаційних заходів. Це може включати в себе створення спеціалізованих агентств, комітетів чи інших механізмів, які сприяють систематичній та координованій роботі з адаптації законодавства до європейських стандартів.

З огляду на вищевикладене та із зростаючим обсягом правового навантаження є доцільним реформування Комітету з питань інтеграції України до Європейського Союзу у напрямку виділення окремого Комітету з питань адаптації українського законодавства до законодавства ЄС. Комітет з питань інтеграції України до Європейського Союзу здійснює загальне керівництво інтеграційними процесами в тому числі й в адаптаційному напрямку.

Водночас, утворення Комітету з питань адаптації українського законодавства до законодавства Європейського Союзу візьме на себе більш вузьке та спрямоване на налагодження механізму адаптації та встановлення міжпарламентських зв'язків в рамках адаптації українського права до *acquis communautaire*.

Адже, саме це стане вирним шляхом для можливості об'єднати зусилля не лише в створенні нормативно – правових актів, а й в можливості в подальшому втілити задуми в суспільно-політичне життя країни. Головним напрямком такої діяльності повинно бути не створення загальних правил, а певний перелік конкретних норм, спрямованих на внутрішній і зовнішній контроль з метою досягнення поставлених цілей.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора: [152,155, 154].

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ АДАПТАЦІЇ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ДО ЗАКОНОДАВСТВА ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

3.1. Досвід держав – членів ЄС щодо адаптації законодавства до законодавства ЄС у процесі євроінтеграції

Адаптація законодавства до законодавства Європейського Союзу є важливою складовою процесу євроінтеграції для країн-кандидатів, таких як Україна. Цей процес дозволяє забезпечити відповідність національного законодавства європейським стандартам та вимогам, що створює підґрунтя для взаємовигідної співпраці з ЄС та сприяє зміцненню демократії, правової державності та захисту прав людини в Україні. Адаптоване законодавство також сприяє поліпшенню бізнес-клімату та створює сприятливі умови для інвестицій та економічного розвитку. Більше того, відповідність законодавства ЄС відкриває доступ до європейського ринку, що сприяє розвитку міжнародної торгівлі та зближенню України з країнами-членами Європейського Союзу.

Переговори про вступ до Європейського Союзу передбачають скринінг відповідності національного законодавства держави-кандидата праву ЄС з метою виявлення відмінностей між ними в кожній частині переговорів. Після скринінгу розпочинаються безпосередні переговори про умови, за яких держава-кандидат приймає та застосовує право ЄС. Кожна держава-кандидат діє за окремим графіком і може бути прийнята до Європейського Союзу настільки швидко, наскільки швидко вона зможе адаптувати національне законодавство до права ЄС (вирішальний критерій членства у ЄС). Адаптація національного законодавства країни-кандидата до права ЄС є довготривалим процесом, який продовжується навіть після набуття державою повноправного членства в Європейському Союзі. Йдеться не лише про

формальну адаптацію законодавства, а й про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці. Україні, яка знаходиться на початку переговорного етапу, пришвидшити шлях до Європейського Союзу допоможе використання позитивного та врахування негативного досвіду інших держав щодо адаптації національного законодавства до *acquis* ЄС.

Досвід країн-членів ЄС показує, що процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних правових та інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від узгодженості дій парламенту та уряду.

Зокрема, це:

- розробка та виконання програм адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу;
- створення спеціальних інституцій відповідальних за європейську інтеграцію;
- консультативна, методична та фінансова допомога ЄС та держав-членів;
- контроль проектів нормативно-правових актів на предмет дотримання права Європейського Союзу;
- високий рівень координації діяльності органів державної влади задіяних в процесі адаптації законодавства до права ЄС тощо.

Разом з тим, основною запорукою успішної євроінтеграції є наявність політичної волі здійснювати необхідні реформи в державі, швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій на цьому шляху, а також підтримка громадянського суспільства. Адаптація національного законодавства до права ЄС як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності, який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Водночас, досвід інших держав свідчить про те, що наближення національної правової системи

до права ЄС має охоплювати також правозастосування та тлумачення права у дусі правових стандартів ЄС.

Європейський Союз утворився в процесі послідовної інтеграції країн Західної Європи та із 6 держав-засновниць в результаті поетапного розширення перетворився в інтеграційне об'єднання 27 європейських держав-членів. Україна отримала статус кандидата на членство в ЄС 23 червня 2022 року та впритул наблизилася до початку переговорів про вступ в ЄС (14 грудня 2023 року лідери ЄС ухвалили відповідне рішення). У процесі переговорів про вступ визначаються умови, на яких кожен кандидат може приєднатися до ЄС, та терміни прийняття, імплементації і правового впровадження *acquis* ЄС.

В окремих випадках можливе врахування перехідних заходів, але вони мають бути чітко визначеними за змістом і тривалістю. Кожна країна-кандидат діє за окремим графіком і може бути прийнята до ЄС настільки швидко, наскільки швидко вона досягне відповідності критеріям вступу та членським зобов'язанням. Переговори відбуваються у формі серії двосторонніх конференцій між країнами-членами та кожною з країн-кандидатів за кожним із розділів *acquis* ЄС [99, с. 29-36].

Критерії членства у Європейському Союзі були представлені на Копенгагенському саміті Ради ЄС у 1993 році. Одним із головних є адаптація законодавства країни-кандидата до права ЄС. Йдеться не лише про формальну адаптацію законодавства, а й про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці. Виконання даного критерію членства є вирішальним для країни-кандидата, оскільки він є базисом, на основі якого реалізуються економічні та політичні перетворення. Весь правовий доробок ЄС має більш ніж п'ятдесятирічну історію розвитку, тому його імплементація у кожній з держав представляє собою довготривалий процес, який продовжується навіть після набуття повноправного членства [99, с. 14-15].

Відповідно, в контексті адаптації законодавства України до права ЄС актуальним є вивчення аналогічного досвіду як держав, які вже пройшли процедуру вступу до ЄС та стали його членами, так і держав, які сьогодні знаходяться в процесі адаптації національних законодавств до права ЄС.

Питанням аналізу досвіду інших держав щодо адаптації національних законодавств до acquis ЄС присвячені як наукові праці вітчизняних науковців, так і різноманітні аналітичні дослідження, зокрема, виконані за підтримкою ЄС. Так, на думку В.М. Завадського при виконанні Україною критеріїв членства у ЄС доцільним буде залучення позитивного та врахування негативного досвіду країн, що вже набули повноправного членства у Євросоюзі.

Найбільш виправданим буде вивчення євроінтеграції Латвії, Литви та Естонії [100, с. 14]. Т. Павлюк вважає, що для нашої країни значною мірою може бути дуже корисним євроінтеграційний досвід Хорватії. Тим паче, особливо актуальним може бути використання позитивних здобутків цієї країни у процесі адаптації законодавства до правового доробку ЄС. Проаналізувавши досягнення, проблеми та перспективи Хорватії в цьому процесі, можна вибудувати адекватну та ефективну стратегію адаптації українського законодавства, передбачити проблемні питання у цьому процесі для України [101, с. 348].

Отже, аналіз досвіду інших країн у сфері адаптації національного законодавства до права Європейського Союзу є надзвичайно корисним для України в контексті її євроінтеграції. Перш за все, це дозволяє виявити успішні стратегії та найкращі практики, які можуть бути використані для поліпшення власного процесу адаптації. Через вивчення досвіду інших країн, Україна може визначити ефективні методи і інструменти для гармонізації свого законодавства з європейськими стандартами.

Додатково, цей підхід дозволяє уникнути помилок, які зробили інші країни під час свого шляху до євроінтеграції, та запобігти можливим труднощам і проблемам у майбутньому. Важливою частиною такого аналізу є розгляд ситуацій, коли адаптація

законодавства супроводжувалася значними труднощами або негативними наслідками, щоб уникнути повторення таких помилок в Україні. Це є важливим етапом у підготовці та впровадженні законодавчих змін в Україні, які спрямовані на підтримку процесу євроінтеграції та підвищення відповідності національного законодавства європейським стандартам.

«Найновіший» досвід адаптації національного законодавства до права ЄС має Хорватія. В 2013 році відбулося на даний момент останнє розширення ЄС, Хорватію було прийнято до складу ЄС. Положення про стратегічну мету європейської інтеграції Хорватії викладене в Резолюції Хорватського Сабору від 2003 року, а офіційні переговори про вступ розпочалися 3 жовтня 2005 року. Переговори про вступ до ЄС передбачають аналіз відповідності законодавства держави-кандидата праву ЄС (скринінг) з метою виявлення відмінностей між ними в кожній частині переговорів. За результатами скринінгу робиться висновок про подальшу спроможність держави-кандидата повністю застосувати право ЄС в окремих частинах переговорів, узгодити наявні відмінності в законодавстві та з'ясовується, чи ця держава-кандидат має намір робити запит на перехідний період для повного узгодження та застосування. Після скринінгу розпочинаються безпосередні переговори про умови, за яких держава-кандидат приймає та застосовує право ЄС.

Процес узгодження законодавства був двостороннім, адже вимагав роботи як Хорватії, так і інститутів Євросоюзу. Положення переговорів першою представляла Хорватія і в ньому визначала, яким чином вона налаштована прийняти та застосовувати правовий доробок ЄС в окремій його частині. Результати переговорів були включені до проекту Договору про приєднання, у розробці якого брали участь держави-члени ЄС, інститути ЄС і представники Хорватії.

В Хорватії процес узгодження законодавства відбувався у співробітництві органів державного управління з підготовки законопроектів і Хорватського Сабору при прийнятті законів; було створено парламентський Комітет європейської інтеграції

з моніторингу процесу узгодження законодавства; до законодавчої пропозиції обов'язково додавалася заява про узгодження і порівняльний огляд сумісності положень законодавства Хорватії та законодавства ЄС [101, с. 349-350].

В 2007 році державами-членами ЄС стали Болгарія та Румунія. В Румунії, після підписання Угоди про Європейську Асоціацію у 1993 році, було створено цілий ряд парламентських та урядових інституцій відповідальних за європейську інтеграцію, зокрема, адаптацію законодавства. А у 2000 році за підтримки ЄС було створено нову установу – Європейський Інститут, покликаний допомагати депутатам в оцінці впливу запровадження законодавства ЄС на різні галузі, а також перекладати та вичитувати запропоноване законодавство. Також, починаючи з 1996 року процес гармонізації законодавства почав розглядатися в парламенті за так званою “прискореною процедурою”, визначеною у Законодавчій програмі підтримки процесу входження до Європейського Союзу. Згодом, однак, спікер парламенту почав вимагати від уряду більшої прозорості та детальнішої інформації щодо діяльності у сфері гармонізації законодавства [102, с. 8].

Найбільше розширення ЄС за кількістю держав-членів відбулося в 2004 році, до ЄС приєдналися Чехія, Угорщина, Польща, Словаччина, Словенія, Естонія, Латвія, Литва, Кіпр та Мальта. Досвід країн-членів показує, що масштабний процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним необхідної адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від співпраці уряду та парламенту.

Також, в Естонії, на відміну від Румунії, не використовувалися жодні «прискорені процедури», урядові законопроекти розглядалися парламентом «у робочому режимі» секторальними комітетами. В Латвії, за оцінками експертів, авторитетом у процесі євроінтеграції користувалося юридичне управління парламенту Латвії за об'єктивні оцінки відповідності законопроектів Конституції Латвії та міжнародним зобов'язанням. За фінансової підтримки ЄС для працівників

управління була організована спеціальна тренінгова програма для підвищення кваліфікації з європейського права та англійської мови. Інституційним рішенням стало створення Інформаційного центру ЄС в парламенті, який працював безпосередньо з депутатами та надавав доступну інформацію про процес євроінтеграції латвійською мовою, допомагав у пошуку необхідних документів та законодавчих актів ЄС, а також урядового Центру перекладів та термінології за фінансової та експертної підтримки Канади [102, с. 6-8].

Задля адаптації національних законодавчих баз Латвії, Литви та Естонії до правового доробку Європейського Союзу урядами вищезазначених країн були розроблені спеціальні програми. Ці документи в усіх трьох прибалтійських державах мали назву «Національна програма адаптації *acquis communautaire*». Вони представляють собою значні за обсягом документи (близько 700 сторінок кожний), де представлені конкретні заходи з адаптації розділів правового доробку та терміни їх реалізації. В середньому кожній з країн довелося адаптувати близько 2000 законодавчих актів [100, с. 17].

Держави Балтії та Україна є досить схожими, по-перше, їх об'єднує радянське минуле, по-друге, це країни, що на початку 1990-х рр. почали будівництво самостійної та демократичної держави, проголосивши курс на співпрацю з ЄС. Основна запорука успішної євроінтеграції країн Балтії – це дуже швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій спрямованих на зменшення ролі держави в управлінні економікою, покращення ситуації у сфері боротьби з корупцією та тіньовою економікою. Ю.Р. Масик пише, що якщо порівняти аналогічні процеси в країнах Балтії та Україні, можна виділити декілька аспектів, які гальмують євроінтеграцію України, а саме: відсутність консолідованої позиції щодо пріоритетів зовнішньополітичного та зовнішньоекономічного курсу держави серед представників політичної еліти; низька інтенсивність переходу від декларативного етапу до процесів реформування й адаптації; наявність корупційного/тіньового складника в реалізації

державної політики та функціонуванні політичних інститутів; значна тривалість переговорно-консультаційних процесів; відсутність сталої комунікаційної стратегії з підтримки ідеї європейської інтеграції [103, с. 23-25].

Стосовно досвіду Чехії можна зазначити, що зусилля інституційного реформування у сфері фінансової складової, включаючи невдалу спробу ратифікації Конституційного договору 2004 року, привели до підписання в грудні 2007 року в Лісабоні оновленої редакції Договору про Європейський Союз і Договору про заснування Європейського співтовариства (перейменованого в Договір про функціонування Європейського Союзу). В листопаді 2009 року Конституційний суд Чехії визнав Лісабонську угоду такою, що відповідає основному закону країни. Чехія стала останньою країною Євросоюзу, що ратифікувала угоду. Не вдаючись в докладний аналіз 150-сторінкового документу, підкреслимо ключові на наш погляд, елементи Лісабонського договору, які лежать в основі оновленої інституційно-політичної архітектури Євросоюзу. Лісабонський договір це фактично Конституція ЄС. Прийняття договору посилює позиції Євросоюзу у світі. Держави-члени і надалі визначають і контролюють хід і зміст Євробудівництва внаслідок збереження вимоги однаковості при перегляді установчих договорів, більш чіткому розмежуванню повноважень між Євросоюзом і державами-членами Союзу. Лісабонський договір дає державам-членам право покинути Євросоюз згідно встановленої процедури добровільного виходу із ЄС [104, с. 117].

Також, корисним для України може бути досвід Польщі. Після підписання у 1991 році Європейської Угоди Польща зіткнулася з необхідністю зміни національного законодавства, що за масштабами «сягало горизонту». Одним з аспектів польського досвіду була перевірка нового законодавства, що подавалося до парламенту, на предмет відповідності праву ЄС через запровадження двох «фільтруючих» механізмів - урядового та парламентського. Урядові законопроекти повинні були як містити в пояснювальній записці оцінку щодо їх відповідності праву ЄС, так і

отримати окрему оцінку відповідності урядового Комітету Європейської Інтеграції. При цьому, законопроекти інших суб'єктів не проходили належної перевірки на відповідність праву ЄС. Ця «половинчаста» процедура діяла впродовж 5-ти років і в подальшому була визнана як така, що значно гальмувала процес наближення Польщі до стандартів ЄС. В результаті, контроль на предмет дотримання права ЄС для парламентських законопроектів було запроваджено через внесення до Регламенту Сейму поправки, що вимагала від депутатів-ініціаторів законопроекту надавати інформацію щодо відповідності його праву ЄС. У випадку невідповідності запропонованої ініціативи європейському *acquis* Маршал надсилав текст до парламентського Комітету Європейської Інтеграції. Оцінка комітету, хоча і залишалася не обов'язковою, все ж слугувала вагомим аргументом під час дебатів у Сеймі та Сенаті (другій палаті парламенту) [102, с. 10-12]. В Польщі була впроваджена спеціальна законодавча процедура для євроінтеграційних законопроектів, так звана «Європейська процедура» або прискорена процедура. Слід підкреслити, що депутати не працювали, якщо не мали можливості ознайомитися та вивчити законодавство ЄС польською мовою [105].

У Словаччині ефективність процесу європейської інтеграції залежала від таких чинників як можливість, готовність та відданість домінуючих політичних сил процесу здійснення реформ та діяльність сегментів громадянського суспільства, які опікувалися питаннями реформування. Важливу роль у загальному процесі соціальної трансформації та просуванні реформ відіграли актори громадянського суспільства: неурядові організації, громадські ініціативи, аналітичні центри, професійні асоціації, підприємницькі союзи, незалежні медіа, громадські інтелектуали, представники церков. Вони брали участь у розробці стратегій реформування у деяких сферах, ставали на захист специфічних заходів із реформування, шукали засоби впливу на підходи урядовців, намагалися формувати громадську думку. Діячі громадянського

суспільства належали до найбільш прореформаторських та проєвропейських сил у країні [106, с. 28-31].

У Європейському Союзі допускають подальше розширення до 36 держав. Зокрема, на сьогодні державами-кандидатами, які ведуть переговори про вступ до ЄС, крім України, є Молдова, Албанія, Сербія, Північна Македонія та Чорногорія. Молдова одночасно з Україною отримала статус держави-кандидат та рішення щодо початку переговорів про вступу до ЄС. Тому, саме співпраця з Молдовою, зокрема, координація руху до ЄС, практична взаємодія з питань гармонізації національних законодавств з європейським посилює позиції обох країн на шляху до ЄС.

Албанія подала заявку на членство в ЄС у квітні 2009 року і отримала статус кандидата в червні 2014 року. У квітні 2018 року Комісія видала беззастережну рекомендацію відкрити переговори про вступ. Рада визначила шлях до початку переговорів про вступ у червні 2019 року, залежно від прогресу, досягнутого в таких ключових сферах, як судова система, боротьба з корупцією та організованою злочинністю, розвідувальні служби та державне управління. У березні 2020 року члени Європейської Ради схвалили рішення Ради ЄС з загальних питань про відкриття переговорів про вступ з Албанією, а в липні 2020 року проєкт переговорної бази був представлений державам-членам [109, с. 43].

Республіка Північна Македонія була оголошена країною-кандидатом у грудні 2005 року. У березні 2020 року Рада з загальних питань вирішила розпочати переговори про вступ з Північною Македонією. Рішення підтримали члени Європейської Ради. У липні цього ж року державам-членам було представлено проєкт переговорної бази. Сербія подала заявку на отримання статусу країни-кандидата в грудні 2009 року. Статус країни-кандидата було надано в березні 2012 року. А 21 січня 2014 року відбулася перша міжурядова конференція, що означало офіційний початок переговорів про вступ Сербії. В лютому 2020 року Сербія представила свою переговорну позицію. Туреччина була оголошена країною-кандидатом у грудні 1999

року. Переговори були відкриті 3 жовтня 2005 року, але на сьогодні вони заморожені. Проаналізувавши турецьке законодавство на відповідність законодавству ЄС, у червні 2006 року було визначено 35 розділів – сфер, за якими ведуться безпосередні переговори. Разом з тим до Туреччини ставиться вимога офіційно визнати Кіпр. Ця дипломатична війна триває вже не один рік. офіційна Анкара не хоче її визнавати, та не виконує положення Анкарського протоколу 2005 року до Угоди про асоціацію з ЄЕС 1963 року, яким передбачається відкриття морських та повітряних портів для суден, зареєстрованих у Республіці Кіпр [107, с. 46]. Не змінило ситуацію і підписання Туреччиною протоколу про митний союз із ЄС, не двлячись на те, що цей договір автоматично поширюється на 10 нових членів, у тому числі й на Кіпр, що де-факто означало б його визнання з турецького боку. Але практично відразу ж турецьке МЗС виступило із заявою, в якій зазначено, що підписання протоколу у жодному разі не означає визнання Республіки Кіпр [108, с. 54].

З огляду на це, отримання Україною статусу кандидата через чотири місяці після подання заявки є своєрідним рекордом [109, с. 43].

Є також потенційні кандидати, які мають чітку перспективу приєднання до ЄС у майбутньому, але ще не отримали статусу країни-кандидата. До них відносяться Боснія і Герцеговина (БіГ) та Косово. У вересні 2005 року було відкрито переговори щодо Угоди про стабілізацію та асоціацію (SAA) з Боснією і Герцеговиною, а 16 червня 2008 року вона була підписана. SAA набув чинності в червні 2015 року, у лютому наступного року країна подала заявку на вступ до ЄС. У вересні 2016 року. Рада запропонувала Комісії представити висновок щодо заявки БіГ, Комісія прийняла висновок 29 травня 2019 року. У 2008 році Європейський Союз підтвердив свою готовність сприяти економічному та політичному розвитку Косова через чітку європейську перспективу. Угода про стабілізацію та асоціацію між ЄС та Косово була ініційована в липні 2014 року і набула чинності в квітні 2016 року [109, с. 43].

Корисним є врахування не тільки позитивного, а й негативного досвіду євроінтеграції інших держав-кандидатів [110, с. 14-44]. Наприклад, Чорногорія подала заявку на членство в ЄС у грудні 2008 року. Статус кандидата було надано 17 грудня 2010 року. Початок переговорів про вступ відбувся в червні 2012 року [109, с. 43]. І коли Чорногорія почала офіційні переговори про вступ до ЄС, вона була лідером євроінтеграції серед країн Західних Балкан. Але попри всі сприятливі фактори та успіхи процес євроінтеграції повільний та нерівномірний. На шляху до ЄС з-поміж головних завдань Чорногорії Єврокомісія відзначає боротьбу з корупцією та організованою злочинністю, судову реформу, забезпечення верховенства права. Усі виклики, які стоять перед Чорногорією на шляху до ЄС, внутрішні. Однак, бракує політичної волі та кроків на шляху до ЄС [111]. В дослідженні Українського центру європейської політики «Шлях Західних Балкан до вступу до ЄС: уроки для України» зазначається, що балканські країни подали свої заявки на членство в ЄС ще у 2000-х роках, але членство здобула тільки Хорватія у 2013 році. Такий тривалий процес вступу зумовлений багатьма чинниками, але основні з них – це складні політичні процеси навколо членства цих країн всередині ЄС і відсутність політичної волі провадити необхідні реформи у себе вдома. Досвід Західних Балкан містить важливі для України уроки, якими точно не варто нехтувати [112].

Також, необхідно зупинитися ще на одному аспекті адаптації законодавства України до права ЄС. Адаптація національного законодавства до права ЄС, як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності, який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Адаптація національного законодавства до права ЄС потребує не просто професійності правотворчої діяльності, а й наявності в учасників правотворчості з адаптації законодавства специфічних знань права ЄС та англійської мови, а також відповідного галузевого законодавства України. Разом з тим, в Законі

України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року передбачаються тільки наступні дві вимоги до нормативно-правових актів, які адаптують національне законодавство до права ЄС: 1) у преамбулі нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права ЄС наводиться посилання на відповідні акти права ЄС (ч. 1 ст. 38 Закону); 2) проект нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права *acquis* ЄС, вноситься з інформацією про його відповідність (постатейною таблицею відповідності) праву ЄС (ч. 4 ст. 43 Закону) [113].

Водночас, досвід інших держав свідчить про те, що наближення національної правової системи до права ЄС має охоплювати також правозастосування та тлумачення права у дусі правових стандартів ЄС. Звичайно, з цієї думкою слід погодитися. І.В. Яковюк пише, що аналізуючи положення національного законодавства України щодо питань адаптації, можна звернути увагу на тенденцію до визначення адаптації через призму виключно законотворчих методів та способів як «процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність з *acquis*». Разом з тим, аналізуючи досвід адаптації національного законодавства європейських держав, які вже набули статусу повноправних членів, можна зробити висновок, що наслідком активного використання різних механізмів законодавчої адаптації є інтенсифікація правотлумачної діяльності національних судів щодо інтерпретації національного законодавства у дусі правових стандартів ЄС. Таким чином, одним з базових механізмів приведення національного законодавства у відповідність до права ЄС виступає тлумачення норм національного законодавства у дусі норм права ЄС не лише під час правотворчості, але й на рівні правозастосування [114, с. 45].

Автори монографії «Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції» (Київ, 2022) зазначають, що судова гілка влади нашої держави не виключена із процесу європеїзації

правопорядку України. Ухвалення низки рішень судами першої та апеляційної інстанцій та остаточне їх підтвердження Верховним Судом свідчить про те, що Угода про асоціацію (УА) стала не лише звичайною міжнародною угодою. Відповідно до кількох рішень Верховного Суду за положеннями УА було визнано пряму дію у правовій системі України. Причому йдеться не лише про наближення до матеріального права ЄС, а до правозастосовчої практики ЄС, що дає підстави стверджувати про застосування права ЄС шляхом запозичення «духу» та «цінностей ЄС», перенесення юридичних конструкцій до правопорядку України [115, с. 238].

Виходячи з наведеного вище, можна зробити висновок, що як врахування досвіду адаптації національного законодавства до права ЄС накопиченого державами-членами ЄС, так і координація спільних зусиль на шляху євроінтеграції з державами-кандидатами допоможе Україні прискорити адаптацію законодавства до права ЄС та можливо уникнути зайвих помилок. Слід погодитися з думкою, що перспективи інтеграції України до ЄС, в першу чергу, будуть залежати від наявності політичної волі, внутрішніх можливостей знайти рішення існуючих проблем та імплементувати ці рішення у державній політиці, діяльності внутрішньополітичних акторів (тих, хто приймає рішення в політиці, урядовців, політиків, бізнесменів, медіа, громадських інтелектуалів, активістів громадянського суспільства) [105, с. 35].

У процесі приєднання країна-кандидат отримує доступ до фінансових інструментів ЄС, які допомагають краще підготуватися до членства: провести реформи та імплементувати законодавство Євросоюзу. Раніше, коли в ЄС інтегрувалися країни Центральної та Східної Європи, фінансування підготовки цих країн до членства відбувалося через цілу низку програм та інструментів: PHARE, PHARE CBC, ISPA, SAPARD, CARDS. Вони були покликані, серед іншого, покращувати спроможності державного управління та створювати відповідну правову базу членства в ЄС. Після вступу Хорватії ЄС запровадив єдиний передвступний інструмент – IPA (The Instrument for Pre-accession Assistance). І хоча IPA має солідний

перелік пріоритетів (зміцнення верховенства права та прав людини, сприяння низьковуглецевій економіці, підтримка транскордонного співробітництва), основний фокус програми – все ж інвестування в соціально-економічну сферу країн-кандидатів, а не розбудова інституцій. Він доступний для країн-кандидатів (Албанії, Чорногорії, Північної Македонії, Сербії та Туреччини), потенційних кандидатів (Боснії і Герцеговини, Косова), а також для Ісландії. Отримавши статус кандидата, Україна зможе отримати доступ до ІРА III, розрахованим на 2021-2027 роки. Так, свого часу Ісландія, яка не входила до переліку країн-бенефіціарів ІРА I (2007-2013), змогла отримати доступ до програми у 2010 році, після початку переговорів про вступ до ЄС (втім, потім заморозила свою заявку на членство). Загальний бюджет інструменту на сім років складає 14,1 млрд євро. Щодо конкретних цифр для кожної країни, то впродовж 2014-2020 років (ІРА II) Туреччина, економіка якої у чотири рази більша за економіку України, отримала 3,5 млрд євро (близько 600 млн на рік). Сербія (економіка втричі менша за українську) отримала 1,5 млрд євро за той же період (приблизно по 200 млн на рік). Також, частиною ІРА є програма IPARD, в рамках якої ЄС надає країнам-кандидатам фінансову та технічну допомогу для розвитку сільських територій та сталого сільськогосподарського сектора, узгодження їхньої аграрної політики із загальною аграрною політикою ЄС.

Унікальність кейсу України, яка подала заявку на вступ у розпал війни та потребуватиме значних фінансових надходжень для відбудови після її завершення, може передбачати і унікальний підхід з боку ЄС. Окрім зазначених вище традиційних фінансових інструментів, ЄС міг би розробити безпрецедентний комплексний механізм з відновлення України, який би паралельно допомагав Україні у підготовці до членства [116].

Разом з тим, швидкість адаптації законодавства України до права ЄС буде визначатися наявністю ефективних правових та інституційних механізмів взаємодії Верховної Ради України, Президента України та Кабінету Міністрів України,

взаємодії України з інституціями ЄС та державами-членами щодо методичної допомоги та обміну досвідом з питань євроінтеграції, а також належного методичного, організаційного, кадрового, фінансового забезпечення діяльності з адаптації національного законодавства. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року (з наступними змінами) [117] був прийнятий ще на основі Угоди про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими співтовариствами та їх державами-членами від 14 червня 1994 року, яка на сьогодні вже втратила чинність, а отже цей Закон потребує оновлення відповідно до сучасного реального стану процесу адаптації законодавства. Або, наприклад, Регламент Верховної Ради України на сьогодні не містить вимоги про те, що законопроект пов'язаний з зобов'язаннями України у сфері європейської інтеграції повинен вноситися з інформацією про його відповідність (постатейною таблицею відповідності) праву ЄС. Така вимога щодо всіх нормативно-правових актів передбачена Законом України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року [112], однак цей Закон буде введений в дію через один рік з дня припинення або скасування воєнного стану в Україні (п. 1 розділу XIV «Прикінцеві положення» Закону).

Таким чином, правові та інституційні механізми адаптації законодавства України до права ЄС потребують упорядкування та чіткого нормативного закріплення, зокрема, з врахуванням досвіду досягнень й невдач держав-членів ЄС на шляху євроінтеграції. Адаптації законодавства України до права ЄС є окремим самостійним напрямом правотворчості, який має бути чітко врегульованим законодавством (зокрема, через уточнення повноважень суб'єктів правотворчості та чітку координацію їх прав та обов'язків у сфері адаптації законодавства до права ЄС; оновлення механізму адаптації законодавства України до права ЄС та розробку єдиних детальних методичних рекомендацій щодо адаптації законодавства України до права ЄС тощо).

3.2. Тенденції, проблеми та шляхи їх урегулювання при адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в контексті євроінтеграції

На тлі євроінтеграційних процесів сьогодення проблеми і тенденції розвитку національного законодавства набувають особливого значення. Зміни в законодавстві для гармонізації з правом Європейського Союзу, посилення правового механізму адаптації та впровадження європейських стандартів, а також розвиток інституційних механізмів для забезпечення виконання європейських норм - це основні тенденції, які відображаються у розвитку українського законодавства у прагненні до євроінтеграції.

Неспростовні виклики адаптації законодавства до європейських стандартів обумовлюють необхідність ретельного аналізу та пошуку ефективних рішень. Однак, перспективи розвитку українського законодавства в контексті євроінтеграції є обіцяними, оскільки сприяють підвищенню якості правового середовища та сприятливим умовам для інвестиційного розвитку країни.

Проблеми адаптації законодавства, врахування міжнародного досвіду в правових системах останнім часом відіграють провідну роль у досягненні відповідності українського законодавства до європейського права. Проте необхідно відзначити той факт, що в процесі здійснення адаптації законодавства України до права Європейського Союзу зустрічаються певні ситуації, що значно уповільнюють цей процес. Варто підкреслити, що факт ухвалення, згідного з правом Європейського Союзу, українського законодавства ще не означає належного функціонування цих правових механізмів. Створюючи національну державну правову систему відповідно до європейських норм, приймаючи нові узгоджені з правовим полем Європейського Союзу законодавчі акти, необхідно одночасно проводити адаптацію вже наявних законів. Беззаперечним є і те, що процес адаптації законодавства України вимагає злагодженої співпраці всіх гілок влади [118, с. 21].

Відповідно до стратегії євроінтеграції нашої держави, адаптація законодавства України до законодавства ЄС полягає в зближенні національного законодавства із сучасною європейською системою права, що забезпечить розвиток політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах ЄС, сприятиме поступовому зростанню рівня життя населення. Імплементація положень європейського законодавства, передбачена економічною частиною Угоди про асоціацію, вкрай важлива в контексті проведення реформ, оскільки положення угоди можуть та повинні слугувати основою для нової моделі соціально-економічного розвитку України. Тому, розробляючи концепцію та програми секторальних економічних реформ, необхідно відразу враховувати вимоги базових директив ЄС, гармонізація з якими передбачена угодою [119, с. 245].

Необхідною умовою успішної реалізації Україною певних можливостей є її активне й повномасштабне входження до світового товариства. Долаючи кризові явища в суспільстві і йдучи своїм шляхом у світ, Україна спирається на свої фундаментальні загальнонаціональні інтереси, відповідно до яких визначаються засади, напрями, пріоритети й функції її зовнішньої політики [120, с. 37]. В контексті цього процесу Україна має стежити за гармонізацією свого законодавства з міжнародними стандартами та зобов'язаннями, зокрема, тією, яку вона бере на себе в рамках європейської інтеграції, де визначаються засади, напрями, пріоритети й функції зовнішньої політики, у тому числі й в контексті зближення з Європейським Союзом.

На думку Дегтяр О.А. зближення законодавства України з новітньою європейською системою права втілить мету розвитку політичної, підприємницької, соціальної, культурної активності громадян України, економічний розвиток держави в межах розвитку Євросоюзу й спрямовуватиме до поступового зростання добробуту громадян, приведенню його до межі, яка діє в державах-членах ЄС, а також створить

потрібні умови для отримання Україною статусу асоційованого члена ЄС, що є її головним зовнішньополітичним напрямком у середньостроковому вимірі [121, с. 26].

Цятковська А.М. зазначає, що поступовість і послідовність процесу інтеграції України до Європейського Союзу є його невіддільними характеристиками, значення яких часто недооцінюється. Для забезпечення цих характеристик критично важливим є наявність обраної моделі поведінки та попередньо сформованого плану дій для досягнення бажаного результату, тобто стратегії. Цінність стратегії полягає в тому, що вона являє собою модель поведінки, набір принципів і правил, дотримуючись яких держава здатна забезпечити досягнення поставленої мети, наприклад отримання членства у наднаціональному союзі [122, с. 57].

Для вирахування допустимого стратегічного шляху необхідно враховувати тенденції за якими рухатиметься процес адаптації. Ці тенденції в контексті євроінтеграції можна описати наступним чином:

- *гармонізація законодавства передбачає, що Україна активно працює над узгодженням свого законодавства з правовими актами ЄС, щоб забезпечити відповідність європейським стандартам і вимогам.* Гармонізовані нормативно-правові акти мають відповідати наступним вимогам: містити норми права, що відповідають положенням діючих міжнародних договорів; забезпечувати одноманітне розуміння та застосування правил, які встановлені всіма учасниками правовідносин та містяться в укладених міжнародних договорах; здійснювати юридичну дію, що за можливості виключає або мінімізує необхідність прийняття відомчих актів, а у випадках, коли така необхідність виникає – передбачати можливість гармонізації підзаконних актів; містити реальні гарантії та механізми виконання правовстановлюючих норм та положень правових актів суб'єктів гармонізації, а також заходи відповідальності протиправної та стимулю правомірної діяльності; передбачати системність та внутрішній зв'язок національних актів та актів інших держав чи міжнародних організацій – суб'єктів інтеграції.

Це видається можливим за умови дотримання основних вимог нормотворчої техніки, а саме: понятійний апарат і нормотворча техніка повинні мати наскрізний характер; у нормативно-правових актах мають бути визначені терміни, що вживаються в ньому; чітко визначений об'єкт правового регулювання; норми права, у переважній більшості, мають бути нормами прямої дії (слід уникати бланкетних норм) [123, с. 340];

- *зміна нормативного середовища: вступ до ЄС вимагає значних змін у внутрішніх правових системах, що включає у себе упорядкування та модернізацію законодавства для відповідності стандартам ЄС.* Міжнародне право в цілому за винятком тих норм, що адресовані міжнародним організаціям, здійснюється за сприяння норм національного права. Відповідно, виконання більшості зобов'язань держав за міжнародним правом передбачає здійснення державами суверенних повноважень у внутрішньодержавній сфері. Тобто імплементація досягається через інтеграцію положень міжнародного права у внутрішній правопорядок держави. Формування методологічно-виваженого і чітко організованого національно-правового механізму імплементації відбувається на основі певних концептуальних і правових засад, які насамперед стосуються співвідношення міжнародного та внутрішньодержавного права [124, с. 121].

- *залучення експертів та консультації для отримання порад та підтримки у процесі адаптації законодавства.* Експерти надають глибокий аналіз законодавства та поради з його гармонізації з європейськими стандартами, розробляють стратегії адаптації, діляться міжнародним досвідом та сприяють підвищенню довіри громадськості до процесу. Консультація з експертами допомагає уникнути помилок та забезпечує більшу ефективність у процесі адаптації законодавства. Після прийняття Кабінетом Міністрів України у лютому 2023 року Постанови № 189 «Про затвердження Порядку проведення первинної оцінки стану імплементації актів права Європейського Союзу (acquis ЄС)» було за необхідне залучення експертів для

проведення селф – скрінінгу, адже більше 80 органів державної влади, державних установ, міжнародних проектів та громадських організацій, які за координації Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції України та Урядового офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції СКМУ опрацювали близько 28 тисяч актів права ЄС. На етапі проведення первинної оцінки експертами стану імплементації 2739 актів права ЄС підлягають подальшій повній та/або частковій імплементації; 1625 актів права ЄС імplementовано повністю та 23 456 не потребують імплементації [125, с. 5].

- *впровадження широкомасштабних правових реформ для вдосконалення законодавства у відповідності з європейськими стандартами.* Державна політика України щодо адаптації законодавства вже майже двадцятка років формується як складова частина вітчизняної правової реформи та спрямовується на забезпечення єдиних підходів до нормопроєктування, у тому числі обов'язкового врахування вимог законодавства Європейського Союзу під час нормопроєктування, підготовки кваліфікованих спеціалістів, створення належних умов для інституціонального, науково-освітнього, нормопроєктного, технічного, фінансового забезпечення процесу адаптації законодавства України [126, с. 48].

- *моніторинг і оцінка для виявлення недоліків та вжиття заходів щодо вдосконалення.* На практиці взаємозв'язок правового і організаційного виявляється у тому, що заходи правового характеру, які проводяться з метою імплементації міжнародно-правових норм на національному рівні, завжди супроводжуються проведенням комплексу заходів організаційно-виконавчого характеру, здійснюваних національними органами відповідно до правових приписів. Сьогодення України в процесі адаптації її правової системи до правової системи Європейського Союзу характеризується широкомасштабними державно-правовими реформами, належним нормативним забезпеченням адаптаційного процесу, відносною інтенсивністю нормотворчої діяльності щодо адаптації законодавства України до правових приписів

ЄС. Водночас нагальними є проблеми у відпрацюванні механізму реалізації адаптованих правових положень, створенні відповідних умов для належного механізму їх забезпечення, з тим, щоб адаптація правової системи України до правової системи ЄС відбувалася повноцінно та якісно [127, с. 61].

Зазначені тенденції руху спрямовані на покращення правового середовища в Україні та зближення її законодавства з нормами та стандартами Європейського Союзу. Для гармонізації українського законодавства потрібно добре розуміти всі «acquis» акти. Саме тому потрібно реалізувати тісну співпрацю з експертами ЄС, адже некоректне трактування може призвести до неправильного процесу адаптації [128, с. 82]. Водночас, для успішного здійснення цього процесу необхідно визначити загальну стратегічну основу, яка буде направляти всі зусилля та ресурси в потрібне русло без залучення зайвих ресурсів.

Під євроінтеграційною стратегією України варто розуміти загальний, довгостроковий, послідовний план набуття Україною членства в Європейському Союзі, який відображає модель діяльності держави, не має єдиного матеріального вираження, визначає вектори руху, першочергові пріоритети та індикатори належних умов становлення та розвитку України, супроводжується постійним контролем, аналізом та моніторингом, в ході проведення яких може зазнавати адекватних коригувань [122, с. 57].

Визначення стратегічних тенденцій полягає в активній роботі України над аналізом свого законодавства відносно правових актів Європейського Союзу. Цей процес спрямований на забезпечення відповідності європейським стандартам і вимогам у різних сферах законодавства. Стратегія включає в себе аналіз європейських норм, розробку та прийняття відповідних законодавчих актів, які відображають ці стандарти.

Для механізму правореалізації необхідні, передусім, дві складові: правова норма і правовідносини, в яких вона реалізується. В кожній правовій нормі втілюється

певний зміст, ідея, мета – те для чого ця норма включається в загальний правовий порядок. В даному контексті євроінтеграційна стратегія України виступає в якості ідейного підґрунтя для низки нормативно-правових актів, які здійснюють її регламентацію та логічно передують процесу їх застосування [122, с. 58].

Правова норма виступає як загальне правило, створене законодавцем для регулювання певних ситуацій або відносин у суспільстві. Вона має бути чіткою, однозначною та зрозумілою, щоб її застосування було можливим і ефективним. Однак сама наявність правової норми ще не гарантує її реалізації. Теза про походження правової норми від держави та забезпеченість її примусом остаточно сформувалася як догма в наступний період розвитку правової науки на території сучасної України [129, с. 351]. Норма, що не сприймається людьми, не оцінюється ними як соціально значуща, корисна і справедлива та не відтворюється в їх поведінці (діях), залишається мертвою і не може бути названа правовою. І жодний державний примус не здатний у такому разі забезпечити її обов'язковість [130, с. 126-127]

Правовідносини, у яких відбувається застосування норми, виступають як контекст, в якому вона набирає сили та значення. Правова норма не може бути універсальною, розрахованою на всі випадки життя, адже, з одного боку, вона, як і будь-яка норма, спрямована на стабілізацію суспільних відносин, а з іншого – реалізовує прогностичну функцію, створюючи альтернативні форми поведінки людей [131, с. 121]. Важливо, щоб правова норма була використана в рамках відповідних правовідносин з урахуванням контексту та особливостей конкретної ситуації. Тому при застосуванні положень *acquis* ЄС треба орієнтуватись не тільки на перспективи розвитку, а й на актуальну ситуацію, що склалась у правовому полі.

Таким чином, для успішної правореалізації необхідно не лише існування чіткої та зрозумілої правової норми, але й належне застосування її у відповідних правовідносинах. Взаємодія між цими двома складовими забезпечує ефективну

адаптацію законодавства до положень права ЄС та забезпечує сталий розвиток євроінтеграційного курсу країни.

Адаптація права є неперервним процесом, який передбачає постійне оновлення та вдосконалення законодавства України з урахуванням європейських стандартів. Це означає, що країна постійно аналізує, які аспекти її законодавства потрібно привести у відповідність із законами та стандартами ЄС. Але, на цьому шляху можна стикнутись з певними уповільнюючими ситуаціями. Фактично йдеться про створення цілком нового законодавства, причому в багатьох випадках заснованого на міжнародних принципах і стандартах, які раніше у практиці нашої держави не використовувалися [132, с. 35].

Складність дослідження особливостей адаптації законодавства пов'язана з тим, що адаптація законодавства – це тривалий динамічний процес, певна послідовність взаємопов'язаних дій щодо зміни існуючого правопорядку, кожна ланка якого логічно пов'язана з іншими елементами, що разом формують програму саморозвитку правової системи держави. Тому, вирішуючи завдання щодо адаптації законодавства, держава як автономна система фактично визначає свій шлях розвитку. Процеси адаптації є проявом динамічного – на відміну від «звичайного» умовно статистичного, еволюційного – виміру права, способом реалізації ще однієї (на додаток до основної – регулюючої) функції права, а саме – його модернізуючої функції, що актуалізувалась на новому витку суспільного прогресу з новою силою [133, с. 123].

Варто погодитися, що в ситуації обмежених ресурсів держави і суспільства мета адаптації законодавства буде досяжною настільки, наскільки ефективним виявиться її механізм (останній включає інституційну і матеріальну частину). Саме через нього стан прогресу, з яким пов'язуються зміни законодавства (особливо для країн, що розвиваються або перебувають у періоді трансформації), набуває рис виваженої і реальної програми [134, с. 38].

Окрім тенденцій розвитку законодавства України на євроінтеграційному шляху існують певні виклики, які можуть гальмувати вільне просування на терени європростору. Теоретичні та практичні проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу представляють ситуації, які виникають при втіленні процесу євроінтеграції.

На думку Кваші О.С. та Синякової А.В., євроінтеграція має як переваги, так і ризики, Україні слід акцентувати увагу на використанні саме позитивних моментів євроінтеграції. Аналіз позитивних та негативних наслідків дав змогу оцінити можливості України з можливим використанням позитивних моментів євроінтеграції та одночасним виробленням програми дій щодо безболісної інтеграції України з урахуванням існуючих загроз та досвіду країн, які нещодавно стали членами Євросоюзу [135, с.116].

Умовно проблеми можна поділити на теоретичні та практичні. Розглянемо теоретичні. По - перше це розбіжність правових систем. Різниця між правовими системами України та ЄС ускладнює адаптацію і вимагає глибокого аналізу для забезпечення відповідності європейським стандартам. Аналіз природи права Європейського Союзу та особливо його джерел, частину яких Україна має зобов'язання імплементувати відповідно до Угоди про асоціацію, наштовхує на думку, що така імплементація відрізняється від аналогічного процесу в державах-членах Європейського Союзу. Це, перш за все, викликано тим фактом, що для України не працюють принципи та механізми, що діють в ЄС, і застосовуються для держав-членів [136, с. 8].

По – друге - неузгодженість законодавства: Необхідність приведення внутрішнього законодавства України у відповідність з вимогами та стандартами Європейського Союзу.

В.Світнов виокремив такі критерії щодо втілення міжнародної норми: 1) норми міжнародних договорів, які введено в право України ратифікаційним законом,

набувають статусу норм національного права і підлягають відповідному застосуванню. Пряме застосування норм договорів, про які йдеться, не виключається, якщо законодавець не здійснив спеціальну трансформацію цих норм у внутрішнє законодавство; 2) у разі колізії норм ратифікованого договору й норм національного права перші мають вищу силу над другими і підлягають пріоритетному застосуванню; 3) забороняється вводити в право України і, відповідно, застосовувати договори, які суперечать її Конституції [137, с. 27].

Імплементация нормативно – правових актів ЄС у національне законодавство України – це процес перенесення та втілення відповідних правових норм із європейського законодавства до національного за допомогою правових механізмів та способів. В Україні не існує чіткого регулювання на законодавчому рівні процесу імплементації, оскільки найбільш використовуваним терміном є адаптація. Процес імплементації використовується напряду у роботі з нормою, а адаптація – це робота з аналізом законодавства України та приведення його до європейських стандартів. Тому, нормативне регулювання процесу імплементації вкрай необхідне Україні з урахуванням юридичної техніки та загальних засад щодо створення національного законодавства [138, с. 84].

Серед ряду практичних проблем можна виокремити наступні. Якість перекладу: наразі гостро стоїть проблема якості перекладу відповідного акту європейського права українською мовою. Лише точно перекладені терміни європейського законодавства чи знайдені адекватні замітники, у випадку якщо такого терміну в українській мові не існує, забезпечать ефективну реалізацію положень директив в Україні. Проблема правильного перекладу актів міжнародного чи європейського права є актуальною не лише для України. На важливості автентичності документів на різних мовах наголошували і «нові» державичлени ЄС. Над офіційним перекладом та формуванням спеціальних словників термінів повинні працювати не лише перекладачі, а й спеціалісти в тих чи інших сферах та юристи [136, с. 12].

Наступною проблемою можна назвати нестачу ресурсів, тобто недостатність фінансових, людських та інших джерел для ефективного впровадження адаптаційних заходів. На думку Полгородник О.В. Україна має значні, що не поступаються іншим розвиненим країнам, науково-технологічні наробки в області інформаційно-комунікаційних систем, авіаційно-космічних технологій, в сфері енергетики. Саме ці галузі досліджень і розробок можуть стати «точками зростання» формування та розвитку технологічних кластерів в рамках інтеграційного економічного об'єднання. Природно, що формування подібних кластерів буде супроводжуватися структурними змінами національних економік, процесами трансформацій на корпоративному рівні за допомогою злиття і поглинань, утворенням міжнаціональної інноваційної системи, появою нових і зміцненням колишніх міжгосподарських зв'язків. В результаті інтеграційні процеси повинні вийти на якісно новий рівень і отримати яскраво виражений вектор розвитку в напрямку зміцнення конкурентоспроможності в світовому економічному просторі [139].

Не оминемо увагою і корупційну складову. На думку Ахтирської Н.М., прийняття антикорупційного законодавства не означає, що корупцію буде подолано автоматично. Як доводить досвід європейських держав, антикорупційне законодавство не є одномоментним явищем, а імплементація конвенційних вимог, запровадження міжнародних стандартів, формування сталої практики застосування потребують докладного вивчення й узагальнення досвіду інших країн Євросоюзу [140, с. 5]. Також негативними чинниками можна назвати відсутність політичної волі та потреби окремих еліт у ефективній боротьбі з корупцією у приватному секторі [141, с.103]

Складність процесу через внесення змін у вже існуючі правові акти вимагає часу, коштів і уваги до деталей, що може бути викликом у контексті підготовки до євроінтеграції. Відсутність необхідних знань та навичок у сфері європейського права серед українських фахівців може призвести до затримки у часі роботу з нормативно –

правовими актами, що, в свою чергу, накладає відбиток у весь загальний процес застосування *acquis* ЄС в Україні.

У зв'язку з розвитком економічного сектору співпраці з європейськими партнерами для закріплення міцних стосунків необхідно привести правове поле у відповідність з євростандартами, додавши звичні норми.

Пропонується ч.2 ст. 8 Закону України «Про захист економічної конкуренції» доповнити пунктом 4 з наступним змістом: «порушують правила добросовісної конкуренції через застосування шахрайських схем з порушенням антимонопольного регулювання».

У пункті а) ст. 36 Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» після слів: «використання природних ресурсів» доповнити словами: «та регулювання контролю за викидами та управління відходами».

Культурні відмінності не залишаються поза увагою, оскільки наявність культурних та інституційних розбіжностей між Україною та країнами ЄС може ускладнити розуміння та впровадження європейських правових принципів у національну законодавчу систему.

До основних інститутів ЄС відносяться: Європейська Рада, Європарламент, Рада Європейського Союзу, Європейська Комісія, Суд Європейського Союзу, Європейський центральний банк, Європейський суд аудиторів (або Рахункова Палата). З цього переліку вбачається, що під інституційним механізмом ЄС слід розуміти систему органів, встановлену установчими договорами, та інші органи, які закріплені в договорах, а також створені на основі вторинного права Європейських Спільнот та Європейського Союзу [141, с. 6]. На відміну від українських інституцій, що складаються з інших компонентів, зрозумілим стає відмінність у природі інституцій.

Наявність системних недоліків у законодавчій системі України може перешкодити ефективній адаптації законодавства до європейських стандартів.

Нестабільність юридичної системи та непередбачуваність правового середовища затримують процес адаптації та роблять його менш ефективним. Необхідність узгодження різних галузей законодавства для забезпечення єдиної стратегії адаптації може бути складною задачею у контексті різноманітності української правової системи.

Існує кілька можливих шляхів для вирішення проблем адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу:

Зміцнення інституцій через продовження реформ. Посилення реформ у сферах правосуддя, боротьби з корупцією, адміністративної та фінансової реформ може зменшити системні недоліки та підвищити стабільність юридичної системи. Через зміцнення незалежних інституцій, таких як судова система, правоохоронні органи та антикорупційні органи, можливо забезпечити ефективне впровадження європейських стандартів у законодавство.

Кабінет Міністрів України починає працювати над єдиним Планом реформ до 2027 року, який охопить економіку, взаємодію з громадянами та сфери, які впливають на державні інституції, економіку та взаємодію з громадянами. Україна вже має низку документів із пропозиціями реформ від партнерів — від 7 рекомендацій ЄС до переліку структурних маяків МВФ. За ініціативи президента Володимира Зеленського був розроблений Концепт посилення стійкості демократії. У Концепті посилення стійкості демократії йдеться, що в умовах відбиття агресії РФ проти України та з метою унеможливлення відновлення демонтованого олігархічно-корупційного впливу необхідні:

- гарантування стійкості демократії в Україні та остаточне очищення від олігархічно-корупційного впливу;
- розвиток конкуренції, демонополізація і справедливий розподіл ресурсів, які належать українському народу;

- прозорі механізми взаємодії з державою, в основу яких покладені можливості громадян впливати на вироблення політичних рішень та формування курсу країни [142].

Підвищення прозорості та участі громадськості у законодавчому процесі може сприяти виявленню та вирішенню проблем, а також підвищити довіру до реформ.

Отже, пропонується ч.2 ст. 6 Закону України Про захист економічної конкуренції» доповнити пунктом 8: забезпечити прозорість та доступність адміністративних послуг, відповідно до п.4, 6 ч.1 ст. 4 Закону України «Про адміністративні послуги».

Положення щодо перегляду того чи того нормативно-правового акта передбачені одразу в тексті нормативно-правових актів ЄС. Наприклад, стаття 5 Директиви 2003/35/ЄС про забезпечення участі громадськості в підготовці окремих планів та програм, що стосуються довкілля, й внесення змін і доповнень до Директив № 85/337/ЄЕС та 96/61/ЄС про участь громадськості й доступ до правосуддя [143, с. 72].

Міжнародна співпраця: Посилення співпраці з міжнародними організаціями та партнерами, такими як Європейський Союз, може забезпечити додаткову підтримку та експертну допомогу у впровадженні реформ та посиленні протидії корупції.

Позитивними моментами успішної взаємодії та адаптації вітчизняної правової системи в питаннях протидії корупції у приватному секторі до права Європейського Союзу є введення міжнародних норм і стандартів в результаті інтеграційних процесів. Це допоможе у створенні механізмів вирішення спорів у міжнародних судах, дозволить уникати пробілів і колізій в національному законодавстві, уніфікації та розуміння правових конструкцій, налагодження ефективної діяльності із суб'єктами запобігання та протидії корупції, органів правосуддя, регуляторних органів [144, с. 103].

За даними Transparency International Ukraine Україна отримала 36 зі 100 балів в Індексі сприйняття корупції за 2023 рік, додавши 3 бали. Тепер ми займаємо 104

позицію поміж 180 країн. Зростання України на 3 бали — один із найкращих результатів за минулий рік у світі. Всього за останні 10 років Україна додала 11 балів — це найбільший приріст серед країн, які зараз мають статус кандидаток до ЄС. Нагадаємо, минулого року Україна набрала 33 бали (+1 бал), та посіла 116 місце. Дослідження покриває період з лютого 2021 року по вересень 2023 року. І суттєвий приріст показника країна отримала саме за час великої війни.

«Одним з чинників, які вплинули на зростання рейтингу України, є ухвалення та початок реалізації Державної антикорупційної програми на 2023 – 2025 роки на основі прийнятої раніше Антикорупційної стратегії. Наш наступний крок – якісна реалізація Державної антикорупційної програми всіма державними органами-виконавцями. До досліджуваного періоду не потрапили відновлення обов'язкового декларування та звітування політичних партій, перевірки декларацій, а також початок роботи Єдиного порталу повідомлень викривачів. Ці події мають позитивно вплинути на позиції України в рейтингу, який розраховуватиметься за підсумками 2024 року» - зазначив заступник Голови НАЗК Ярослав Любченко [145].

Освіта та підготовка персоналу. Посилення освіти та підготовки фахівців з різних сфер права є важливим для забезпечення належного розуміння та впровадження європейських правових стандартів.

Відповідно до Постанови Верховної Ради України № 2483-IX від 29.07.2022 «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції», парламентські профільні комітети створили у своєму складі спеціальні підкомітети з питань адаптації законодавства України до положень права ЄС та виконання міжнародно-правових зобов'язань України у сфері європейської інтеграції. Під час створення євроінтеграційних підкомітетів конкурси на нові посади не проводилися і штат не збільшувався, тому відповідні посадові обов'язки поклали на працівників Секретаріатів Комітетів. Тож нині задля успішного виконання завдань вони потребують спеціалізованих знань у сфері європейської інтеграції. Фахові

тренінги з питань права ЄС стали для Апарату ВРУ не лише актуальними, а й необхідними [146]. Ці шляхи можуть сприяти подоланню проблем адаптації законодавства та забезпечити успішну інтеграцію України до Європейського Союзу.

Запровадження посиленого моніторингу, контролю та оцінки ефективності адаптації законодавства в рамках виконання Угоди про асоціацію дозволить оперативно виявляти проблеми та вносити необхідні зміни для покращення ситуації. Постійний аналіз сприяє виявленню можливих недоліків та формуванню ефективних стратегій для їх усунення, що сприяє більш успішному впровадженню законодавчих змін у відповідності з європейськими стандартами. Але, між цими поняттями є певна різниця.

У науці державного управління під контролем розуміють «облік, спостереження за певним об'єктом або процесом, перевірка діяльності будь-якої організації або відповідальної особи, звітність, аналіз результатів їх діяльності, виконання стратегічних планів та вжиття певних заходів щодо їх коригування для досягнення необхідних результатів» [147, с. 11], зокрема заходів із розроблення і здійснення державної політики, виконання державних цільових програм, реалізації нормативно-правових актів [148, с. 255]. Моніторинг визначають як «постійне спостереження за будь-яким процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату чи первинним пропозиціям» [149, с. 2]. Основною метою моніторингу є отримання інформації для усунення невизначеності відносно цільових процесів та систем [148, с. 396]. Моніторинг розглядається по відношенню до самої діяльності, а не до органів влади, які її здійснюють.

А оцінювання як процедура стосується впливу діяльності (її результатів) на досягнення мети адаптації законодавства в процесі виконання Угоди про асоціацію та Загальнодержавної програми [150, с. 189].

Важливо відзначити, що «оцінка» та «оцінювання» – не тотожні поняття. Оцінку слід розуміти як висновок за результатами оцінювання чи характеристику

відповідності визначеним заздалегідь показникам/параметрам, установленим стандартам [148, с. 435].

Співпраця з академічними та науковими установами. Залучення вчених та експертів з різних сфер права для проведення досліджень та розробки рекомендацій сприятиме знаходженню інноваційних підходів до вирішення складних проблем, надання порад та підтримки у цьому процесі. Це сприяє збільшенню ефективності та якості адаптаційних заходів, а також сприяє збагаченню українських законодавчих процесів європейським досвідом та кращими практиками. Активна участь у різних формах консультацій та діалогу з представниками ЄС включає взаємовідвідання експертів, участь у робочих групах та конференціях, а також обмін досвідом у різних сферах законодавчої діяльності. Такий діалог сприяє зближенню підходів, вирішенню спільних питань та підвищенню рівня взаєморозуміння між Україною та Європейським Союзом.

Запровадження технічних інновацій. Використання сучасних технологій, таких як штучний інтелект, може підвищити ефективність процесів адаптації законодавства та забезпечити більшу прозорість та доступність правової інформації. Розроблення інформаційних кампаній та освітніх програм, спрямованих на підвищення усвідомлення громадян щодо процесу євроінтеграції та необхідності адаптації законодавства допомагає залучити широку громадськість до обговорення і підтримки необхідних змін у законодавстві для досягнення європейських стандартів.

Розширення міжсекторного партнерства через залучення представників бізнесу, громадськості та інших секторів суспільства до співпраці у процесі адаптації законодавства може забезпечити більш широку підтримку реформ та виявлення нових можливостей для їх реалізації.

Ці шляхи доповнюють перелік засобів для вирішення проблем адаптації законодавства та сприяють побудові більш ефективної та стабільної правової системи в контексті євроінтеграції України.

На теоретичному рівні ці проблеми включають розбіжності між правовими системами, неузгодженість законодавства та вимог ЄС з внутрішніми законами України, а також необхідність глибокого аналізу та впровадження європейських правових стандартів. На практичному рівні ці проблеми охоплюють нестачу ресурсів та експертизи для ефективної адаптації законодавства, недостатню згідність законів України з вимогами ЄС, а також складність і час, необхідний для внесення змін у вже існуючі правові акти. Преодолення цих проблем потребує великих зусиль та спільної роботи усіх зацікавлених сторін, щоб забезпечити вдалу адаптацію та вступ України до Європейського Союзу.

У практичному плані, проблемами адаптації є недостатня координація між відповідними органами та структурами, відсутність достатніх ресурсів для ефективної реалізації процесу адаптації, а також складність процедур та вимог щодо гармонізації законодавства. Крім того, важливими викликами є врахування національних інтересів та особливостей країни у контексті впровадження європейських стандартів, забезпечення відповідності законодавства ЄС з міжнародними зобов'язаннями України та збалансованого розвитку правової системи.

Висновки до розділу 3

Дослідивши перспективи адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в процесі євроінтеграції ми прийшли до наступного.

При вивченні досвіду держав – членів ЄС зазначимо, що адаптація національного законодавства країни-кандидата до права ЄС є довготривалим процесом, який продовжується навіть після набуття державою повноправного членства в ЄС. Йдеться не лише про формальну адаптацію законодавства, а й про створення інституцій, що забезпечують його дотримання й реалізацію на практиці. Досвід країн-членів ЄС показує, що процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних правових та

інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від узгодженості дій парламенту та уряду. Зокрема, це розробка та виконання програм адаптації національного законодавства до права ЄС; створення спеціальних інституцій відповідальних за європейську інтеграцію; консультативна, методична та фінансова допомога ЄС та держав-членів; контроль проектів нормативно-правових актів на предмет дотримання права ЄС; високий рівень координації діяльності органів державної влади задіяних в процесі адаптації законодавства до права ЄС тощо. Разом з тим, основною запорукою успішної євроінтеграції є наявність політичної волі здійснювати необхідні реформи в державі, швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій на цьому шляху, а також підтримка громадянського суспільства.

Вивчивши шляхи адаптації законодавства України до законодавства ЄС на прикладі досвіду інших держав ми прийшли до наступних висновків. Адаптація національного законодавства до права ЄС, як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності, який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Адаптація національного законодавства до права ЄС потребує не просто професійності правотворчої діяльності, а й наявності в учасників правотворчості з адаптації законодавства специфічних знань права ЄС та англійської мови, а також відповідного галузевого законодавства України. Разом з тим, в Законі України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року передбачаються тільки наступні дві вимоги до нормативно-правових актів, які адаптують національне законодавство до права ЄС: 1) у преамбулі нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права ЄС наводиться посилання на відповідні акти права ЄС (ч. 1 ст. 38 Закону); 2) проект нормативно-правового акта, спрямованого на адаптацію законодавства України до положень права *acquis* ЄС, вноситься з інформацією про

його відповідність (постатейною таблицею відповідності) праву ЄС (ч. 4 ст. 43 Закону).

При адапаційному процесі можна окреслити наступні тенденції в контексті євроінтеграції:

- гармонізація законодавства передбачає, що Україна активно працює над узгодженням свого законодавства з правовими актами ЄС, щоб забезпечити відповідність європейським стандартам і вимогам.

- зміна нормативного середовища: вступ до ЄС вимагає значних змін у внутрішніх правових системах, що включає у себе упорядкування та модернізацію законодавства для відповідності стандартам ЄС.

- залучення експертів та консультації для отримання порад та підтримки у процесі адаптації законодавства.

- впровадження широкомасштабних правових реформ для вдосконалення законодавства у відповідності з європейськими стандартами.

- моніторинг і оцінка для виявлення недоліків та вжиття заходів щодо вдосконалення.

Стосовно проблемних питань та їх рішень виокремимо наступне:

- розбіжність правових систем та неузгодженість законодавства;
- нестача ресурсів та якість мовного перекладу;
- корупційна складова;
- культурні відмінності.

Аргументовано, що для вирішення вищезначених проблем потрібно:

- зміцнення інституцій через реформи;
- підвищення прозорості для громадськості;
- міжнародна співпраця;
- підготовка кваліфікованих кадрів;

- моніторинг, контроль та оцінка адаптаційних процесів;
- технічні інновації та міжсекторне партнерство.

Підбиваючи підсумок, зазначемо, що вступ до ЄС вимагає від країни кандидата значних змін у її внутрішніх правових системах. Це включає в себе упорядкування та модернізацію законодавства, зокрема, його адаптацію для відповідності стандартам Європейського Союзу, розробка науково обґрунтованих рекомендації для українських законодавців та інших зацікавлених сторін, спрямованих на покращення процесу адаптації законодавства до стандартів ЄС, що сприятимуть успішній інтеграції України до європейського правового простору.

Зміна нормативного середовища передбачає перегляд та уточнення законів, а також створення нових нормативних актів, які відповідають вимогам ЄС і сприяють гармонізації законодавства країни з європейськими стандартами. Це важливий етап у процесі підготовки до вступу до ЄС, який сприяє створенню сприятливого правового середовища для інтеграції в європейську спільноту. Теоретичні та практичні проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу в контексті євроінтеграції становлять складну проблематику, яка включає в себе не лише технічні аспекти, а й юридичні, політичні та соціокультурні виміри.

Основні результати розділу опубліковано в наукових працях автора: [153,154, 156].

ВИСНОВКИ

За результатами проведенного комплексного дослідження, здійсненого на підставі аналізу норм законодавства України, здобутків сучасної юридичної науки, запропоновано вирішення правничого завдання, яке полягає у визначенні позиції адаптації законодавства України до законодавства ЄС, згідно з яким сформульовано низку висновків і пропозицій.

1. Сформовано авторську дефініцію поняття «адаптація законодавства» - це процес приведення національного правового порядку України у відповідність із законами, правилами і стандартами, що існують у країнах-членах Європейського Союзу та встановлюються ЄС. Це включає прийняття та імплементацію актів права ЄС, модернізацію правової системи, реформування інституцій та забезпечення ефективного правозастосування. Метою адаптації є створення правової основи для інтеграції України в європейський правовий простір, що сприяє економічному розвитку, політичній стабільності та захисту прав громадян. Оскільки, поняття «адаптації законодавства» в різних джерелах може носити доволі широку змістовну складову, то, не дивлячись на тотожню законотворчу техніку, саме правильне і змістовне оперування юридичними термінами має дотримуватись загальноузгодженості понять незалежно від джерел.

2. Систематизовано історико-правову періодичність нормативно-правових актів, що наближали Україну до ЄС. Історичний огляд дає змогу системного аналізу та узагальнення в подальшому процесі адаптації законодавства. Враховуючи еволюцію правових реформ, можна виділити ключові етапи гармонізації законодавства, включаючи підписання та реалізацію Угоди про асоціацію, впровадження європейських стандартів у різних секторах економіки та суспільного життя. Це забезпечує поступове інтегрування України в європейський правовий простір і сприяє підвищенню правової культури та ефективності правозастосування.

3. Зазначено, що правова експертиза – це комплекс юридично узгоджених дій, спрямований на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням. Ознаками правової експертизи є: здійснення досліджувальної діяльності виключно уповноваженою та не особою – експертом; використання спеціально отриманих знань, вмінь та навичок; загальні положення та процедури здійснення експертизи закріплені НПА (кожен вид експертизи характеризується своїми особливостями - предметом, об'єктом, методами і т.д.); проведення експертизи обумовлено використанням її результатів у правовій діяльності; організація та проведення експертизи може регулюватись дорученням уповноважених органів або осіб, але через пряме посилення на нормативно – правовий акт; надання офіційного документу у вигляді експертного висновку.

4. Доведено, що поняття «юридична експертиза» ширше за змістом, ніж поняття «правова експертиза», оскільки включає в себе не тільки аналіз правових норм та їх застосування, але й інші аспекти, пов'язані з юридичною діяльністю. Юридична експертиза охоплює різноманітні напрямки, такі як аналіз документів, оцінка правових ризиків, аудит законодавчої бази, розробка правових висновків, експертні оцінки в кримінальних, цивільних та адміністративних справах, а також консультування з питань дотримання законодавства. Правова ж експертиза зазвичай зосереджується саме на аналізі правових норм та їх відповідності конкретним правовим ситуаціям. Вона включає вивчення законодавства, юридичних прецедентів та практики, а також розробку рекомендацій щодо правового регулювання певних

питань. Таким чином, правова експертиза є важливою складовою частиною юридичної експертизи, проте не вичерпує її всього змісту.

5. Проведено аналіз через узагальнення та розмежування таких суміжних методів адаптації, як гармонізація, рецепція, апроксимація, транспозиція та уніфікація. Це надало можливість виокремити специфічні характеристики кожного з методів, їхні відмінності та спільні риси, а також зрозуміти їхню роль у процесі адаптації національного законодавства до міжнародних стандартів. Гармонізація передбачає зближення правових систем різних держав, спрямоване на усунення правових розбіжностей і досягнення узгодженості в регулюванні певних питань. Рецепція стосується запозичення правових норм або цілих правових інститутів з інших правових систем і їхнього впровадження в національне законодавство. Апроксимація включає поступове приведення національних правових норм у відповідність із міжнародними стандартами та вимогами. Транспозиція означає впровадження норм міжнародного права у внутрішнє законодавство шляхом їхнього відтворення або переформулювання з урахуванням національних особливостей. Уніфікація спрямована на створення єдиних або максимально схожих правових норм, які діятимуть у кількох юрисдикціях одночасно. Такий детальний аналіз дозволяє не лише краще зрозуміти сутність кожного методу, але й визначити найбільш ефективні шляхи їхнього застосування у конкретних правових ситуаціях, сприяючи вдосконаленню законодавчої бази та підвищенню правової інтеграції.

6. Відзначено, що сутність адаптації законодавства включає ряд наступних аспектів: гармонізації законодавства через багатостороннє узгодження національних законів та норм з правилами та нормами ЄС через створення правових стандартів та подолання суперечностей; перетворення національних інституцій та органів влади з метою відповідності європейським стандартам та нормам через створення нових інституцій, реформування існуючих, зміну їх функцій та повноважень, а також підготовку кадрів та підвищення ефективності управління; зміну в правовій культурі

та свідомості громадян шляхом підвищення правової грамотності, розуміння та свідомого дотримання законів, а також розвиток правової свідомості та відповідальності.

7. Розглянуто досвід країн-членів ЄС показує, що процес входження до ЄС, та пов'язаної з ним адаптації національного законодавства, вони долали шляхом різних правових та інституційних механізмів, проте завжди в тій чи іншій формі успіх залежав від узгодженості дій парламенту та уряду. Зокрема, це розробка та виконання програм адаптації національного законодавства до права ЄС; створення спеціальних інституцій відповідальних за європейську інтеграцію; консультативна, методична та фінансова допомога ЄС та держав-членів; контроль проектів нормативно-правових актів на предмет дотримання права ЄС; високий рівень координації діяльності органів державної влади задіяних в процесі адаптації законодавства до права ЄС тощо. Разом з тим, основною запорукою успішної євроінтеграції є наявність політичної волі здійснювати необхідні реформи в державі, швидкий перехід від декларування намірів стати повноправним членом ЄС до конкретних дій на цьому шляху, а також підтримка громадянського суспільства. Адаптація національного законодавства до права ЄС як процес приведення законів України та інших нормативно-правових актів у відповідність із *acquis* ЄС є, в першу чергу, окремим напрямом правотворчої діяльності, який потребує належного правового, інституційного, методичного, організаційного та кадрового забезпечення. Водночас, досвід інших держав свідчить про те, що наближення національної правової системи до права ЄС має охоплювати також правозастосування та тлумачення права у дусі правових стандартів ЄС.

8. Запропоновано для побудови більш ефективної та стабільної правової систем в контексті євроінтеграції запровадити міжнародну співпрацю з урядовими організаціями зарубіжних країн для обміну досвідом; розбудовувати освіту та підготовку персоналу для роботи у напрямку адаптації законодавства; посилений моніторинг, контроль та оцінка ефективності адаптації законодавства; співпраця з

академічними та науковими установами для дослідження і рекомендації виважених кроків при адаптації права; запровадження технічних інновацій у розбудові законотворчих рішень; розширення міжсекторального партнерства через залучення представників бізнесу, громадськості та інших секторів суспільства до співпраці у процесі адаптації законодавства може забезпечити більш широку підтримку реформ та виявлення нових можливостей для їх реалізації.

9. На основі оцінки та аналізу чинних нормативно – правових актів розроблено наступні пропозиції для законотворців:

- додати частину 4 у статтю 1 Закону України «Про правотворчу діяльність» з визначенням «Поняття правової експертизи» тим самим здобути офіційне визначення поняття: «Правова експертиза – являє собою комплекс юридично узгоджених дій, спрямований на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням».

- доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» частину 1 статті 25 «Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів» словами, що «механізм реалізації правотворчої діяльності, являє собою перевірку нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу та складається з двох стадій: 1) оцінки відповідності розробником проекту (внутрішній контроль); 2) перевірки відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль).

10. Узагальнено комплексний аналіз методів адаптації законодавства (гармонізації, рецепції, апроксимації, транспозиції, уніфікації) з визначенням їхньої

ефективності та доцільності в умовах української правової системи, а також у розробці нових підходів до оптимального поєднання цих методів для різних галузей права. Виявлено та проаналізовано основні правові колізії, що виникають у процесі адаптації українського законодавства до законодавства ЄС, і запропоновано конкретні шляхи та механізми для їхнього подолання, враховуючи особливості української правової системи. Розроблено рекомендації щодо вдосконалення інституційних та процедурних механізмів, які відповідають за процес адаптації законодавства, та визначено роль і функції ключових державних органів у цьому процесі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Абросімов С. А.: «Поняття та зміст адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі – продажу», *Університетські наукові записки*, 2020, № 3-4, С. 217-225
2. Грамацкий Е. М. «Евроінтеграційні процеси, як стимул для розвитку міжнародного приватного права». *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 54–60.
3. Малюга Л. Ю. Європейські соціальні стандарти у контексті права на соціальний захист в Україні. *Альманах міжнародного права*. 2019. № 22. С. 109-114.
4. Постанова ВРУ «Про основні напрями зовнішньої політики України» від 02 липня 1993 року № 3360-XII // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3360-12#Text> дата звернення 09.08.2023
5. Указ Президента України «Про затвердження інтеграції України до Європейського Союзу» від 11 червня 1998 року № 615/98 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> дата звернення 09.08.2023
6. Мармазов Василь, Друзенко Геннадій. «Адаптація законодавства України до ACQUIS Європейського Союзу: підсумки п'ятирічного шляху» // URL: https://minjust.gov.ua/m/str_1702#:~:text=%D0%A2%D0%BE%D0%B3%D0%BE%20%D0%B6%20%D1%80%D0%BE%D0%BA%D1%83%20%D0%9A%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BD%D0%B5%D1%82%20%D0%9C%D1%96%D0%BD%D1%96%D1%81%D1%82%D1%80%D1%96%D0%B2,%D0%B0%D0%B4%D0%B0%D0%BF%D1%82%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%B7%D0%B0%D0%BA%D0%BE%D0%BD%D0%BE%D0%B4%D0%B0%D0%B2%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0 дата звернення 25.07.2023
7. Лисогор Ірина «Європарламент ухвалив резолюцію щодо надання Україні статусу кандидата в члени ЄС» // URL:

https://lb.ua/news/2022/06/23/520971_ievroparlament_uhvaliv_rezolyutsiyu.html дата звернення 23.08.2023

8. Корунчак Л.А. «Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу» *Південноукраїнський правничий часопис № 4, том 2, 2022 рік*, С.16 // URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/4-2-2022> дата звернення 26.08.2023

9. Корунчак Л.А. «Євроінтеграція: питання адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу» *Південноукраїнський правничий часопис № 4, том 2, 2022 рік*, С.18 // URL: <http://www.sulj.oduvs.od.ua/4-2-2022> дата звернення 27.08.2023

10. Рудой К.М. «Адаптація адміністративного законодавства України у сфері охорони особистих прав громадян до норм Європейського Союзу: автореф. дис. на здоб. наук. ступеня канд. юрид. Наук: 12.00.07 «Теорія управління; адмін. право і процес; фінансове право; інформаційне право» / К.М.Рудой; Нац. Ун-т внутрішніх справ. – Х. 2004, 20 с.

11. Феськов М. М. Європейська соціальна хартія (переглянута) і трудове законодавство України: питання адаптації: автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.05 / Нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2002.

12. Малюга Л. Ю. «Адаптація соціального законодавства України до законодавства ЄС: сучасний стан та тенденції розвитку» *Юридичний бюлетень. 2019, № 9. 120 с.* URL: https://fpk.in.ua/images/biblioteka/3FMB_Pravo/Malyuha--TEORETYKO-PRAVOVI-OSNOVY-yzm-preview-2.pdf дата звернення 19.09.2023

13. Макар В. Р., здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України «Унікальний феномен права Європейського Союзу» *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право. в 2-х ч. / голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Ліра, 2011. – Вип. 15 №Ч. 1. – С. 57–59.* URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17382/1/%D0%A3%D0%9D%D0%86%D>

0%D0%9A%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%A4%D0%95%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%95%D0%9D%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%20%D0%84%D0%92%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%99%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A1%D0%9E%D0%AE%D0%97%D0%A3.pdf дата звернення 20.09.2023

14. Проневич О.С. Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства Європейського Союзу: доктринально-правовий аспект. *Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3 (74). С. 59–69.

15. Малюга Л. Ю. «Вплив євроінтеграційних процесів на законодавство України у сфері соціального захисту» // *Соціальне право № 1/ 2017* С. 144- 152, URL: <https://soclaw.com.ua/index.php/journal/issue/view/1> дата звернення 19.09.2023

16. Макар В. Р., здобувач Інституту законодавства Верховної Ради України «Унікальний феномен права Європейського Союзу». *Науковий вісник Ужгородського університету: серія: Право. в 2-х ч. /* голов. ред. Ю.М. Бисага. – Ужгород: Ліра, 2011, Випуск 15, Частина 1, С.57-59 URL:<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/17382/1/0%D0%A3%D0%9D%D0%86%D0%9A%D0%90%D0%9B%D0%AC%D0%9D%D0%98%D0%99%20%D0%A4%D0%95%D0%9D%D0%9E%D0%9C%D0%95%D0%9D%20%D0%9F%D0%A0%D0%90%D0%92%D0%90%20%D0%84%D0%92%D0%A0%D0%9E%D0%9F%D0%95%D0%99%D0%A1%D0%AC%D0%9A%D0%9E%D0%93%D0%9E%20%D0%A1%D0%9E%D0%AE%D0%97%D0%A3.pdf> дата звернення 20.09.2023

17. Грамацкий Э. М. Евроинтеграционные процессы как стимул для развития международного частного права. *Право і суспільство*. 2020. № 4. С. 54–60.

18. Абросімов С.А. «Поняття та зміст адаптації цивільного законодавства України до законодавства ЄС у сфері купівлі - продажу». *Університетські наукові записки*, 2020, № 3-4 (75-76), С. 217-225. Камянець – Подільський, URL:

<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/1376044.pdf> дата звернення 15.09.2023

19. Долгих Н.П. «Перспективи та шляхи розвитку українського трудового законодавства в умовах інтеграції України в Європейський Союз» ОРІДУ НАДУ при Президентові України. *Актуальні проблеми публічного адміністрування № 1 (82)-2021*.

20. Яковюк І.В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми теорії та практики. Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі. *НДІ держ. будівництва та місц. самоврядування НАПрН України*. Харків: Оберіг, 2012. С. 5–47.

21. Бесчасний В.М., Філонов В.П., Філонов О.В./*Право Європейського Союзу*/ за заг. ред. І.А. Грицяка. Київ, 2010. 366 с.

22. Любимов О.К. «Адаптація законодавства України про державну службу до законодавства Європейського Союзу», *Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2019, Серія ПРАВО. Випуск 57. Том 1*.

23. Юридична енциклопедія: в 6 т. редкол: Шемшученко Ю. С. М.: Українська енциклопедія. М. П. Бажана, 1998-2004. Т 1: А-Г. 1998. 672 с.

24. Данильян О. Г. Гармонізація європейського і національного права: теоретико-методологічний аспект. Проблеми державно-правового розвитку в умовах європейської інтеграції і глобалізації: *матеріали Міжнародного наукового семінару*, м. Харків, 16 травня 2008 р. Х.: Право, 2008. С. 8-10.

25. Басенко Р.О., Шаравара Р.І., Аванесян Г.М. «Теоретико – правові засади гармонізації законодавства України та Європейського Союзу» // *Юридичний науковий електронний журнал № 3/2022 URL: http://lsej.org.ua/3_2022/55.pdf* дата звернення: 17.10.2023

26. Малишева Н. Р. «Теоретичні аспекти гармонізації національного законодавства з міжнародним правом. Проблеми гармонізації законодавства України

з міжнародним правом»: матеріали наук.-практ. конф., м. Київ, жовтень 1998 р., Ін-т законодавства Верховної Ради України. К.: [б. в.], 1998. С. 87-92.

27. Басенко Р.О., Шаравара Р.І., Аванесян Г.М. «Теоретико – правові засади гармонізації законодавства України та Європейського Союзу»/ *Юридичний науковий електронний журнал № 3/2022* URL:http://lsej.org.ua/3_2022/55.pdf дата звернення: 17.10.2023

28. Клещенко Н.О. «Уніфікація та гармонізація законодавства: порівняльно – правовий аспект»/ *Юридичний науковий електронний журнал № 4/2022* URL: http://lsej.org.ua/4_2022/5.pdf дата звернення: 18.10.2023

29. Калініченко З.Д. «Уніфікація у міжнародному приватному праві як пріоритетний напрям забезпечення єдиного правового простору»/ *Видавничий дім «АртЕк», 2019 рік* URL: <http://er.dduvs.in.ua/handle/123456789/4279> дата звернення 20.10.2023

30. Волошенюк О. В. «Гармонізація та уніфікація законодавства як форми зближення правових систем», *Право і суспільство. 2015. № 4 (4). С. 3–7.*

31. Гомонай В.В. «Рецепція права в умовах євроінтеграційних процесів»/ *Науковий вісник Ужгородського університету. 2012. Серія ПРАВО. Випуск №18, С.9-12.* URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/12928/1/РЕЦЕПЦІЯ%20ПРАВА%20В%20УМОВАХ%20ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ%20ПРОЦЕСІВ.pdf> дата звернення: 20.10.2023

32. Верлос Н.В. Рецепція у конституційному праві України *автореф. дис.канд. юрид. наук: 12.00.02* Нац. авіац. ун-т. Київ, 2021. 41 с.

33. Кірік А.Ю. «Поняття й основні способи наближення законодавств держав-членів і третіх країн до законодавства європейського союзу» // *Юридичний науковий електронний журнал № 7/2021* URL: http://lsej.org.ua/7_2021/74.pdf дата звернення: 20.10.2023

34. Practical Guidelines for Legal Approximation of the Legislation of the Republic of Kosovo with the Legislation of the European Union. 2014. P. 88. URL: http://mei-ks.net/repository/docs/practical_guidelines_for_legal_aproximation.pdf. дата звернення 21.10.2023

35. Богачова Л.Л. «Механізм вирішення колізій між європейським і національним правом (теоретичні аспекти)» // *Юридичний науковий електронний журнал № 6/2015* URL: http://www.lsej.org.ua/6_2015/3.pdf дата звернення: 22.10.2023

36. Закон України «Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору)» від 07.02.2019 року № 2680-VIII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19#n2> дата звернення: 22.10.2023

37. Конституція України; URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80/conv#n4624>

38. Стефанішина О. В. «Звіт про виконання Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом за 2022 рік» URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/sites/1/55-GOEI/zvit_pro_vykonannya_ugody_pro_asociaciyu_za_2022_rik.pdf дата звернення: 23.10.2023

39. Закон України «Про міжнародні договори України» від 29.06.2004 року № 1906-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1906-15#Text> дата звернення: 23.10.2023

40. Закон України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16.04.1991 року № 959 – XII, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text> дата звернення: 24.10.2023

41. Закон України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності» від 11.09.2003 року № 1160 – IV URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1160-15#Text> дата звернення: 24.10.2023

42. Інструкція з організації та здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними силами України, затверджена Наказом Міністерства оборони України від 23.07.2021 № 218 «Про здійснення міжнародного співробітництва Міністерством оборони України та Збройними силами України» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0218322-21#Text> дата звернення: 24.10.2023

43. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року № 1629-IV, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> дата звернення: 24.10.2023

44. Указ Президента «Про затвердження Стратегії інтеграції України до Європейського Союзу» від 11.06.1998 року № 615/98, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/615/98#Text> дата звернення: 24.10.2023

45. Програма інтеграції України до Європейського Союзу URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0001100-00#Text> дата звернення: 25.10.2023

46. Указ Президента України «Про Програму інтеграції України до Європейського Союзу» від 14 вересня 2000 року № 1072 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1072/2000#Text> дата звернення: 25.10.2023

47. Указ Президента України від 9 лютого 1999 року № 145 «Про заходи щодо вдосконалення нормотворчої діяльності органів виконавчої влади» URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145/99#Text> дата звернення: 25.10.2023

48. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Концепцію адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 16.08. 1999 року № 1496, URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1496-99-%D0%BF#Text> дата звернення: 22.10.2023

49. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про призначення Сугак Л.П. заступником Міністра юстиції України з питань європейської інтеграції» від 27.06.2023 № 570 – р <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/570-2023-%D1%80#Text> дата звернення: 04.07.2023

50. Проект Закону про ратифікацію Угоди між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, з іншої сторони, щодо участі України в Механізмі цивільного захисту Союзу № 0226 від 04.09 2023 року URL: <https://itd.rada.gov.ua/billInfo/Bills/Card/42685> дата звернення: 26.10.2023

51. Резолюція 90 (6) щодо Часткової Угоди про Європейську Комісію «За демократію через право» URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_244#Text дата звернення: 26.10.2023

52. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24 серпня 2023 року № 3354-IX// URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> дата звернення: 28.10.2023

53. Пивовар М. «Практичні аспекти нормотворчості щодо актів органів місцевого самоврядування на прикладі Польщі та України» // *Вісник Національного Університету «Львівська політехніка»* № 4 (40), 2023 URL: <https://science.lpnu.ua/uk/law/vsi-vypusky/volume-10-number-4-40-2023/praktychni-aspekty-normotvorchosti-shchodo-aktiv-organiv> дата звернення: 28.10.2023

54. Офіційний сайт видання «Укрінформ», 24.08.2023 // URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-politics/3752754-vr-uhvalila-zakon-pro-pravotvorcu-dialnist.html> дата звернення: 28.10.2023

55. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. «Юридико – технічні аспекти адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» // № 1 (2024): *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична*, С.177-183. URL: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/855>

56. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення українського законодавства до права ЄС. 2018. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/law/rekomendatsiyi-shhodo-nablyzhennya-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-prava-yes/> дата звернення: 28.10.2023

57. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони від 27.06.2014 року URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text дата звернення: 28.10.2023

58. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> дата звернення 30.10.2023

59. Шевченко Ганна «Проблеми нормотворчої діяльності суб'єктів нормотворення» // Офіційний сайт Міністерства юстиції України// URL: https://minjust.gov.ua/m/str_12895 дата звернення 30.10.2023

60. Іоанно І. «Міжнародна практика інноваційних рішень у сфері державного управління» // *Матеріали XIX регіональної науково-практичної конференції* (16 червня 2022 р., м. Дніпро) // Дніпровська політехніка, С. 125-127

61. Офіційний сайт Офісу Віце – прем'єра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції // Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення українського законодавства до права ЄС // 2018 URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/law/rekomendatsiyi-shhodo-nablyzhennya-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-prava-yes/> дата звернення 30.10.2023

62. Загнітко О., Корчев Ю. «Гармонізація законодавства України як умова членства в ЄС: прогрес і перспективи» // *Юридична газета, вип. від 01.12.2023* // URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/inshe/garmonizaciya-zakonodavstva-ukrayini-yak-umova-chlenstva-v-es-progres-i-perspektivi.html> дата звернення 10.12.2023

63. Офіційний сайт Представництва Європейського Союзу в Україні // <https://www.eeas.europa.eu/delegations/ukraine/%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%82%D1%83%D0%B2%D0%B0%D0%BD%D0%BD%D1%8F%D1%94%D0%B2%D1%80%>

D0%BE%D0%B1%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D1%82%D1%80%D0%B0-D0%BF%D0%BE%D0%BA%D0%B0%D0%B7%D0%B0%D0%BB%D0%BE-%D1%89%D0%BE-%D1%94%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%86%D1%96-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BE%D0%B2%D0%B6%D1%83%D1%8E%D1%82%D1%8C-%D1%80%D1%96%D1%88%D1%83%D1%87%D0%B5-%D0%BF%D1%96%D0%B4%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D1%83%D0%B2%D0%B0%D1%82%D0%B8-%D1%83%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D1%83 uk?s=232 дата звернення 15.12.2023

64. Ільков О. «Україна підтверджує свій статус лідера процесу розширення ЄС» // Інтерфакс Україна вип. від 13.11.2023 URL: <https://interfax.com.ua/news/blog/947349.html> дата звернення 15.12.2023

65. Офіційний сайт Центру протидії дезінформації // URL: <https://cpd.gov.ua/main/shho-oznachaye-pochatok-skryningu-ukrayinskogo-zakonodavstva-yevrosoyuzom/> дата звернення 15.12.2023

66. Офіційний сайт Центру протидії дезінформації // URL: <https://cpd.gov.ua/main/shho-oznachaye-pochatok-skryningu-ukrayinskogo-zakonodavstva-yevrosoyuzom/> дата звернення 15.12.2023

67. Офіційний сайт Центру протидії дезінформації // URL: <https://cpd.gov.ua/main/shho-oznachaye-pochatok-skryningu-ukrayinskogo-zakonodavstva-yevrosoyuzom/> дата звернення 15.12.2023

68. COMMISSION STAFF WORKING DOCUMENT «Better Regulation Guidelines» від 03.11.2021 // URL: https://commission.europa.eu/document/d0bbd77f-bee5-4ee5-b5c4-6110c7605476_en?prefLang=ru дата звернення 15.12.2023

69. Commission proposes to open EU accession negotiations with Bosnia and Herzegovina and updates on progress made by Ukraine and Moldova. European Commission. 12 March 2024. URL: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/ip_24_1423

70. Малюга Л.Ю. Контроль за відповідністю проектів нормативно-правових актів соціального законодавства України праву Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 51-57. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.10> дата звернення: 15.03.2024

71. Кайда Н.Я. Зовнішній контроль за відповідністю проектів нормативно-правового акту трудового законодавства України праву Європейського Союзу. *Соціальне право*. 2020. № 2. С. 15-22.

72. Богачова Л.Л. «Правова експертиза нормативно – правових актів як складник нормотворчого процесу» // *Юридичний науковий електронний журнал № 6/2016* URL: http://lsej.org.ua/6_2016/3.pdf дата звернення: 15.03.2024

73. Дідич Т.О. Нормопроекування: питання теорії та методології / Т.О. Дідич – К.: Вид-во Європейського університету, 2010. – с.160

74. Косович В.М. Загальнотеоретичні аспекти удосконалення нормативно – правових актів України: дис. канд. юр.наук: спец. 12.00.01 / В.М. Косович. – Львів, 2015. – 488 с. URL // <https://law.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2016/02/%D0%90%D0%B2%D1%82%D0%BE%D1%80%D0%B5%D1%84%D0%B5%D1%80%D0%B0%D1%82-6.pdf> дата звернення: 15.03.2024

75. Рибікова Г. В. Поняття та ознаки правової експертизи нормативно – правових актів / Г.В. Рибікова // *Молодий вчений*. – 2015, № 4 (19) – част. 2, с. 144-148

76. «Проведення правової експертизи проектів нормативно – правових актів» веб-сайт Центрального міжрегіонального управління Міністерства юстиції у м. Київ URL: <https://centraljust.gov.ua/index.php/news/info/provedennya-pravovoi-ekspertizi-proektiv-normativno-pravovih-aktiv#:~:text=%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2%D0%B0%20%D0%B5%D0%BA%D1%81%D0%BF%D0%B5%D1%80%D1%82%D0%B8%D0%B7%D0%B0%20%D0%BD%D0%BE%D1%80%D0%BC%D0%B0%D1%82%D0%B8%D0%B2%D0%BD%D0%BE%2D%D0%BF%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D0%B2>

%D0%B8%D1%85%20%D0%B0%D0%BA%D1%82%D1%96%D0%B2,%D1%96%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%82%D0%BE%D0%BA%D0%BE%D0%BB%D0%B0%D0%BC%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BD%D0%B5%D1%97%20(%D0%B4%D0%B0%D0%BB%D1%96%20%2D дата звернення 15.05.2024

77. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.

78. Юрчишин В.Д. Поняття та ознаки правової експертизи проектів нормативно-правових актів. *Держава і право*. 2011. Вип. 51. С. 57 - 63.

79. Корнієнко В. В. «Висновок правової експертизи: теоретико – правові аспекти» // *Підприємництво, господарство і право*, № 7/ 2020, с.265 – 269 URL <http://pgp-journal.kiev.ua/archive/2020/7/47.pdf> дата звернення: 16.03.2024

80. Любарець А.Ю. «Євроінтеграція: інституційний і кадровий вимір». Видання проекту Euroscope мережі «ANTS» 15.09.2023 // URL: <https://ants.org.ua/evrointegracziya-instituczijnij-i-kadrovij-vimir/> дата звернення: 16. 03.2024

81. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text> дата звернення: 16.03.2024

82. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004, № 1629-IV (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text> дата звернення: 16.03.2024

83. Малюга Л.Ю. Контроль за відповідністю проектів нормативно-правових актів соціального законодавства України праву Європейського Союзу. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 8. С. 51-57. URL: <https://doi.org/10.32849/2663-5313/2019.8.10> дата звернення: 17.03.2024

84. Путівник для здійснення аналізу відповідності проектів законів зобов'язанням України у сфері європейської інтеграції та праву ЄС. Рада за Європу.

Київ, 2017. URL: https://comeuroint.rada.gov.ua/news/inf_resurs/# дата звернення: 17.03.2024

85. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10.02.2010, № 1861-VI (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1861-17#Text> дата звернення: 17.03.2024

86. Рекомендації для українських органів державного управління щодо наближення до права ЄС. Київ 2018. URL: <https://eu-ua.kmu.gov.ua/law/rekomendatsiyi-shhodo-nablyzhennya-ukrayinskogo-zakonodavstva-do-prava-yes/> дата звернення: 18.03.2024

87. Шевченко Л., Зелінська О. Як забезпечити належну євроінтеграційну експертизу у вітчизняному законодавчому процесі? (Policy Paper). Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2015. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/16.pdf> дата звернення: 18.03.2024

88. Постанова Кабінету Міністрів України «Про Урядовий офіс координації європейської та євроатлантичної інтеграції» (із змінами) від 04.10.2017 р. № 759. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/759-2017-%D0%BF#Text> дата звернення: 18.03.2024

89. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Положення про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади» від 28.12.1992 р. № 731 (із змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/731-92-%D0%BF#Text> дата звернення: 18.03.2024

90. Експертиза законопроектів на відповідність праву ЄС: досвід Литви та Польщі. 2018. URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspertyza-zakonoproektiv-na-vidpovidnist-pravu-yes-dosvid-lytvy-ta-polshchi> дата звернення: 19.03.2024

91. Качка Т., Мовчан Ю. «Нова практика перекладу актів *acquis communautaire*» // URL: https://minjust.gov.ua/m/str_2405 дата звернення: 19.03.2024

92. Чередниченко О.І. «Євролект і проблеми його перекладу. Мовні і концептуальні картини світу»: *збірник наук. праць*. Київ, 2012. Вип. 41, Ч. 2. С. 400–405.
93. Постанова Верховної Ради України від 29.07.2022 № 2483-IX «Про деякі заходи щодо виконання зобов'язань України у сфері європейської інтеграції» // URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2483-IX#Text> дата звернення: 20.03.2024
94. Чаркіна А.О. «Інституційна розбудова України в умовах європейської інтеграції та запровадження *acquis communautaire*»: *матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Теорія та практика адаптації законодавства України до законодавства ЄС»* / КНУ ім.Т.Шевченко, м. Київ, 8 червня 2018 року / за ред. проф. Р.С. Мельника, відпов. ред. к.ю.н. Л.Ю. Малюга. К.: Видавничий дім «Гельветика», 2018. 380 с.
95. Обрадович-Мазал Т. «Інтеграція України до ЄС: етапи та стратегія» URL: <https://par.in.ua/en/information/publications/166> дата звернення: 20.03.2024
96. Проневич О.С. «Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євроінтеграційного курсу України» /Стаття/ *Наукова періодика Каразінського Університету, 2016 рік, Харків, С. 370.*
97. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011/conv#n892 дата звернення: 20.03.2024
98. Проневич О.С. «Адаптація вітчизняного законодавства до законодавства ЄС як складова євроінтеграційного курсу України» /Стаття/ *Наукова періодика Каразінського Університету, 2016 рік, Харків, С. 372.*
99. Сіденко В.Р., Жовква І.І., Немиря Г.М., Перепелиця Г.М. Критерії членства в СОТ, ЄС та НАТО. Інтеграційні перспективи України. *Аналітичне дослідження*. Київ: Інститут Євро-Атлантичного співробітництва, 2007. 84 с. URL:

https://www.kas.de/c/document_library/get_file?uuid=29b2cad0-a271-0f59-6e27-12f433b204e5&groupId=252038

100. Завадський В.М. Виконання країнами Балтії критеріїв членства у ЄС – досвід для України. *Наука. Релігія. Суспільство*. 2009. № 1. С. 14-18. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/29599/03-Zavadskiy.pdf?sequence=1>

101. Павлюк Т. Узгодження законодавства Хорватії з правовим доробком ЄС: досвід для України. *Сучасна українська політика. Політики і політологи про неї*. 2011. Вип. 22. С. 348–356. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/26835/39-Pavlyuk.pdf?sequence=1>

102. Шевченко Л., Зелінська О. Як забезпечити належну євроінтеграційну експертизу у вітчизняному законодавчому процесі? (Policy Paper). *Європейський інформаційно-дослідницький центр*. Київ, 2015. 21 с. URL: <https://parlament.org.ua/wp-content/uploads/2017/09/16.pdf>

103. Масик Ю.Р. Етапи процесу євроінтеграції країн Балтії: досвід для України. *Вісник НТУУ “КПІ”. Політологія. Соціологія. Право*. 2020. Випуск 2 (46). С. 2-27. URL: <http://visnyk-psp.kpi.ua/article/view/226606/226178/>

104. Шинкар, В. А., Ковач Т.Ю. «Проблеми і перспективи інтеграції України до ЄС» // *Науковий вісник Ужгородського університету: Серія: Економіка* / В.П. Мікловда, М.І. Пітюлич, Н.М. Гапак. – Ужгород: Видавництво УжНУ "Говерла", 2012. – Вип. 3 (37). – С. 111–117. – Бібліогр.: с. 117 (17 назв). URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/3410>

105. Експертиза законопроектів на відповідність праву ЄС: досвід Литви та Польщі. Проект «Рада за Європу». URL: <https://www.undp.org/uk/ukraine/publications/ekspertyza-zakonoproektiv-na-vidpovidnist-pravu-yes-dosvid-lytvy-ta-polshchi>

106. Інформаційно-аналітичне видання «Євроінтеграція України: досвід сусідів та перспективи об'єднання суспільства». Фонд демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва. 2014. URL: <https://dif.org.ua/article/evrointegratsiya-ukraini-dosvid-susidiv-ta-perspektivi-obednannya-suspilstva>

107. Чубрикова О. О. Євроінтеграційна мета в концепції сучасної зовнішньої політики Туреччини: переосмислення руху до Європейського Союзу в 50-ту річницю підписання Угоди про асоціацію // *Зовнішня політика і дипломатія: традиції, тренди, досвід*. 2013. Вип. 20. С.44–51 URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2013_20\(1\)_8.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Nvdau_2013_20(1)_8.pdf)

108. Атаманюк Б.Р. «Проблеми в тупу Туреччини у Європейський Союз»// Україна і Європейський Союз: шлях до сталого розвитку: зб. наук. статей за матеріалами I-ї наук. практ. конф. з європ. права, м. Харків, 24 квітн. 2018 року / редкол.: А. П. Гетьман, І. В. Яковюк та ін. – Харків, 2018. – 450 с. URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/15178/1/Sb-Ukraine_ES_24-04-18.pdf

109. Прокопенко Л.Л. «Статус кандидата на членство в ЄС». Актуальні проблеми європейської та євроатлантичної інтеграції України: *матеріали XIX наук.-практ. конф.* 16 червня 2022 р., м. Дніпро / за заг. ред. Л. Л. Прокопенка. – Дніпро: НТУ ДП, 2022. – 151 с.

110. Досвід країн-кандидатів на членство в ЄС та України щодо інституційної спроможності та реалізації державної політики європейської інтеграції. *Національне агентство України з питань державної служби*. URL: <https://nads.gov.ua/storage/app/sites/5/DIYALNIST/Mignarodna%20dijalnist/2-dosvid-krain-kandydativ-na-chlenstvo-v-eu-2.pdf>

111. Євроінтеграція Чорногорії: переконливий лідер повільних перегонів. RFI. 21.11.2023. URL: <http://surl.li/soqjr>

112. Булана О. Євроінтеграція Західних Балкан: помилки, яких варто уникати Україні. *Укрінформ*. 05.12.2022. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3628098-evrointegracia-zahidnih-balkan-pomilki-akih-varto-unikati-ukraini.html>

113. Закон України «Про правотворчу діяльність» від 24.08.2023 року № 3354-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3354-20#Text>

114. Яковюк І.В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми теорії і практики // *Європейський Союз і Україна: особливості взаємовідносин на сучасному етапі; Нац. акад. прав. наук України; НДІ держ. буд-ва та місц. самоврядування*. Хпрків: Оберіг, 2012. Розд. 1. С. 5–47. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/jspui/handle/123456789/2191>

115. Смирнова К.В., Святун О.В., Березовська І.А. та ін. Асоціація між Європейським Союзом і третіми країнами: сучасний стан і динамізм в умовах інтеграції та дезінтеграції: *монографія. К. ВПЦ «Київський університет», 2022. 239 с.*

116. Фахурдінова Маріанна. Фінансування та поштовх до реформ: що дасть Україні статус кандидата на членство в ЄС. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2022/05/11/7139235/>

117. Закон України «Про Загальнодержавну програму адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу» від 18.03.2004 року № 1629-IV (з наступними змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1629-15#Text>

118. Мороз О.Б. «Проблеми адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу». *Альманах міжнародного права. Випуск 23 /2020* Актуальні проблеми міжнародного права. Міжнародний гуманітарний університет. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/5.pdf> дата звернення: 20.04.2024

119. Чорномаз О.Б. Проблеми адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія юридична. 2016. № 3. С. 245–248.*

120. Капленко Т.В. Розвиток національного законодавства у напрямі його зближення із законодавством Європейського союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: *матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Полтава, 23 листопада 2017 року : у 2 ч. Полтава: Россава, 2017. Ч. 1. С. 37–39.

121. Дегтяр О.А. Загальнотеоретичні проблеми адаптації правової системи до законодавства Європейського Союзу. Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: *матеріали II Всеукраїнської науково-практичної конференції*, м. Полтава, 23 листопада 2017 року: у 2 ч. Полтава: Россава, 2017. Ч. 1. С. 26–28.

122. Цятковська А.М. «Секторальна інтеграція як особлива форма реалізації євроінтеграційної стратегії України». *Альманах міжнародного права. Випуск 23 /2020* Актуальні проблеми міжнародного права. Міжнародний гуманітарний університет. URL: <http://inlawalmanac.mgu.od.ua/v23/5.pdf> дата звернення: 24.04.2024

123. Пархоменко Н. М. Гармонізація законодавства України з європейським та міжнародним правом: методи, етапи, види // *Часопис Київського університету права*. – 2012. №1. С. 338-343. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Chkup_2012_1_86

124. Ратушний С. М. Деякі теоретичні питання гармонізації національного законодавства з міжнародно-правовими нормами / С. М. Ратушний // *Правове регулювання економіки: зб. наук. пр.* / М-во освіти і науки України, ДДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана», Юридичний ф-т; редкол.: В. Ф. Опришко (головн. ред.) [та ін.]. – Київ: КНЕУ, 2008. – Вип. 8. – С. 119–130.

125. Звіт за результатами проведення первинної оцінки стану імплементації актів права ЄС (acquis ЄС) URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wp-content/uploads/Zvit_UA.pdf (дата звернення 22.04.2024).

126. Носков О.М. Адаптація законодавства України до права ЄС, як необхідна умова інтеграції // *Адаптація правової системи України до права*

Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VI Всеукраїнської за міжнародною участю науковопрактичної конференції (м. Полтава, 17 листопада 2021 року). Полтава, 2021. 264 с. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/Zbirnyk-%D0%9F%D0%AE2021.pdf>

127. Черницька В.В. Адаптація правової системи України до правової системи Європейського Союзу: окремі загальнотеоретичні аспекти // *Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: матеріали VI Всеукраїнської за міжнародною участю науковопрактичної конференції* (м. Полтава, 17 листопада 2021 року). Полтава, 2021. 264 с. URL: <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2015/07/Zbirnyk-%D0%9F%D0%AE2021.pdf>

128. Ткач, Д. І. «Поняття та сутність «acquis communautaire» у контексті дослідження процесу лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України». *Правничий вісник Університету «КРОК», № 38/ 2020*, с. 77–84. URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/249> дата звернення: 15. 05.2024.

129. Дояр Є.В. «Норми права: до питання про ретроспективні та сучасні тенденції розуміння», *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету, Серія «ПРАВО». Випуск № 67/ 2021*. С. 350-354, URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2022/01/68.pdf>

130. Загальна теорія права: підручник. за заг. ред. М.І. Козюбри. Київ., 2015. 392 с.

131. Ібрагімов М.М., Подік І.І. «Правова норма, як соціо – культурний феномен у постекзистенціалістському мисленні», *Філософськи та методологічні проблеми права, №2(12)/ 2016*, с. 111- 124

132. Проблеми гармонізації законодавства України та країн Європи / під заг.ред. Є. Б. Кубко, В. В. Цветкова. – Київ: Юрінком Інтер, 2003. – 35 с.

133. Євглевська, О. Л. Адаптація законодавства як умова майбутнього членства України в Європейському Союзі / О. Л. Євглевська // *Держ. буд-во та місц. самоврядування: зб. наук. пр.; редкол.: Ю. П. Битяк та ін. – Х. : Право, 2009. – Вип. 17. – 123 с.*

134. Яковюк І.В. Адаптація законодавства України до законодавства Європейського Союзу: проблеми реалізації. Державне будівництво та місцеве самоврядування. *Збірник наукових праць Вип.24/2012.* Харків. 2012 URL: https://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/2036/1/Yakoviuk_37.pdf

135. Кваша, О. С., Синякова А.В. «Україна та ЄС: проблеми та перспективи інтеграції в сучасних умовах»// *Науковий вісник Ужгородського національного університету: серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство /* голов. ред. М. М. Палінчак. – Ужгород, 2019. – Вип. 23, Ч. 1. – С. 112–117. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/25544>

136. Гнидюк Н., Павлюк С. «Наближення законодавства України до права ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між правовими зобов'язаннями та аналізом політики» // *Європейський інформаційно-дослідницький центр. Київ, 2016, с. 5- 35.* URL: <https://infocenter.rada.gov.ua/uploads/documents/29067.pdf>

137. Євінгов В. Пряме застосування міжнародних стандартів прав людини: Коментар до ст. 9 Конституції України. *Український часопис прав людини.* 1998. № 1. С. 24–30

138. Сьох К.Я., Гультай М.М. «Імплементация нормативно – правовых актов Европейского Союза у национальное законодательство Украины». *Юридичний науковий електронний журнал № 6/2022 с. 82-84* URL: http://www.lsej.org.ua/6_2022/18.pdf

139. Полгородник О.В. «Проблеми інтеграції України до європейського економічного простору та шляхи їх подолання» // *Донбаська державна машинобудівна академія МОН України // Електронний журнал «Ефективна економіка», Краматорськ, 2017* URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5837>

140. Ахтирська Н. Міжнародний досвід боротьби з корупцією як вектор формування національної антикорупційної політики: огляд законодавства Румунії // Віче.2015.URL:<https://nsj.gov.ua/files/1455629967%E2%84%96%20%D0%90%D1%85%D1%82%D0%B8%D1%80%D1%81%D1%8C%D0%BA%D0%B0%20%D0%9D.%20%D0%9C.%20%D0%9C%D1%96%D0%B6%D0%BD%D0%B0%D1%80%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B4%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%20%D0%B7%20%D0%BA%D0%BE%D1%80%D1%83%D0%BF.pdf>

141. Прокопенко Л.Л., Рудік О.М., Рудік Н.М. *Інституційна система ЄС : навч. посіб.* 2-ге вид., перероб. і доп. – Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2021. – 226 с. URL: <https://crust.ust.edu.ua/server/api/core/bitstreams/4243256a-e957-450b-a174-cb9bea238bff/content>

142. Жарікова А. «Уряд починає роботу над єдиним планом реформ до 2027 року: що ляже в основу». *Економічна правда.* № 10/2023. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/10/3/705031/>

143. Француз А.Й., Лазебна К.Ю. «Механізми адаптації законодавства України до правової системи Європейського Союзу». *Правничий вісник Університету «КРОК»*, 2020, № 38. с. 66-76 URL: <https://lbku.krok.edu.ua/index.php/krok-university-law-journal/article/view/248/211>

144. Панова С.В. «Адаптація вітчизняної правової системи до права Європейського Союзу в питаннях протидії корупції у приватному секторі». Адаптація правової системи України до права Європейського Союзу: теоретичні та практичні аспекти: *матеріали V Всеукраїнської наук.- практ.конференції* (м. Полтава, 22 жовтня 2020 року). Полтава, 2020. 223 с. с. 103 – 105 URL: <http://pli.nlu.edu.ua/wp-content/uploads/2020/12/Zbirnyk-%D0%9F%D0%AE2020.pdf>

145. «Індекс сприйняття корупції-2023: Україна покращила свій показник на 3 бали» офіційний веб- сайт НАЗК URL: <https://nazk.gov.ua/uk/novyny/indeks-spryyunyattya-koruptsii-2023-ukraina-pokraschyla-sviy-pokaznyk-na-3->

baly/#:~:text=%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B0%20%D0%BE%D1%82%D1%80%D0%B8%D0%BC%D0%B0%D0%BB%D0%B0%2036%20%D0%B7%D1%96%20100,%D0%B7%D0%B0%20%D0%BC%D0%B8%D0%BD%D1%83%D0%BB%D0%B8%D0%B9%20%D1%80%D1%96%D0%BA%20%D1%83%20%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D1%96. Дата звернення 20.05.2024

146. «Системне наближення національного законодавства до права ЄС є одним з пріоритетів Парламенту» *Офіційний веб-сайт ВРУ* 04.10.2022 URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/228583.html>

147. Полінець О. П. Контроль в державному управлінні України: теоретико-організаційні питання: автореф. дис. канд. наук держ. упр.: 25.00.01 / Полінець Олександр Петрович; *Нац. акад. держ. упр. при Президентові України*. – Київ, 2003. – 20 с.

148. *Енциклопедія державного управління: у 8 т. / Т. 2: Методологія державного управління / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; наук. -ред. колегія: Ю. П. Сурмін (співголова), П. І. Надолішній (співголова) та ін.* – Київ: НАДУ, 2011. – 692 с.

149. Гурне Б. *Державне управління* / Б. Гурне; пер. з фр. В. Шовкуна. – Київ: Основи, 1993. – 165 с.

150. Бєдова О. А. «Контроль, моніторинг та оцінювання як процедури організаційного забезпечення адаптації законодавства України до acquis ЄС» // *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. – 2018, вип. 1 С. 178 – 201. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/znpnadu_2018_1_13

151. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Правові, інституційні та методологічні механізми експертизи проектів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник № 1/2024*. С. 15 -20. URL: <http://pjv.nuoua.od.ua/index.php/prikarpatskij-yuridichnij-visnik-1-2024>

152. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав – членів та держав – кандидатів для України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. Вип. 82 ч.1 С. 120 – 126. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/82-ch-1>

153. Кучинська О.Ю. Поняття та зміст адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, як держави – кандидата на членство в ЄС. *Нотатки сучасної науки* № 10/2023. С. 138-140. URL: https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/nsn___10.pdf

154. Кучинська О.Ю. Законодавча мозаїка: поняття адаптації українського права до норм ЄС. *Юридичний вісник* № 6/ 2023. С. 233 - 239. URL: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2023.html>

155. Кучинська О.Ю. Стратегії нормопроєктування в Україні на шляху вступу до ЄС. *Право і суспільство* № 2/2024. С. 305 - 310 URL <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185>

156. Кучинська О.Ю. Окремі аспекти питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Current challenges of science and education. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin. Germany. 2023. Pp. 778-783. URL: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-11-13-12-2023-berlin-nimechchina-arhiv/>*

ДОДАТОК А

З метою практичної реалізації сформульованих в межах цього наукового дослідження наукових положень запропоновано внести зміни до наступних нормативно – правових актів:

- додати частину 4 у статтю 1 Закону України «Про правотворчу діяльність» з визначенням «Поняття правової експертизи» тим самим здобути офіційне визначення поняття: «Правова експертиза – являє собою комплекс юридично узгоджених дій, спрямований на об'єктивне і повне дослідження поданого на розгляд експертів проекту відповідно до предмета експертизи з підготовкою обґрунтованого експертного висновку та спрямована на оцінку відповідності правових актів конкретному правовому стандарту, чи то законодавчому акту, чи міжнародній угоді, або звичаям міжнародного права і використовується для підтримки прийняття рішень урядовими органами, парламентами, судами та іншими установами, що займаються правозастосуванням».

- доповнити Закон України «Про правотворчу діяльність» частину 1 статті 25 «Особливості планування правотворчої діяльності з розроблення проектів законів» словами, що «механізм реалізації правотворчої діяльності, являє собою перевірку нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу та складається з двох стадій: 1) оцінки відповідності розробником проекту (внутрішній контроль); 2) перевірки відповідності уповноваженим органом, що координує адаптацію законодавства до права ЄС (зовнішній контроль).

ДОДАТОК Б

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

У наукових фахових виданнях України:

1. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Юридико – технічні аспекти адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу. *Львівський науковий вісник Львівського Державного університету внутрішніх справ. Серія юридична.* № 1/2024. С. 177-183. Внесок автора: систематизовано юридичні аспекти адаптаційних процесів у національному законодавстві. DOI: <http://journals.lvduvs.lviv.ua/index.php/law/article/view/855> (1,1 д.а., особисто автору – 0,6 д.а.: виявлено юридико – технічну специфіку в межах нормотворчого процесу).

2. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Правові, інституційні та методологічні механізми експертизи проектів нормативно – правових актів на відповідність праву Європейського Союзу. *Прикарпатський юридичний вісник* № 1/2024. С. 15 – 20. Внесок автора: розроблено інституційний механізм роботи по узгодженню національної нормотворчості відносно європейських критеріїв. DOI: <http://pjuv.nuoua.od.ua/index.php/prikarpatskij-yuridichnij-visnik-1-2024> (1,2 д.а., особисто автору – 0,5 д.а. запропоновано механізм перевірки НПА на відповідність праву ЄС).

3. Риндюк В.І., Кучинська О.Ю. Адаптація національного законодавства до права ЄС: досвід держав – членів та держав – кандидатів для України. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету.* Вип. 82 ч.1 С. 120 – 126. Внесок автора: проаналізовано євроінтеграційний досвід держав – членів Європейського Союзу. DOI: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/82-ch-1> (0,9 д.а., особисто автору – 0,4 д.а. розглянуто досвід центрально-європейських країн в питанні запровадження адаптаційних процесів у національне законодавство).

4. Кучинська О.Ю. Поняття та зміст адаптації законодавства України до *acquis communautaire*, як держави – кандидата на членство в ЄС. *Нотатки сучасної науки* № 10/2023. С. 138-140. Внесок автора: запропоновано авторське бачення поняття «адаптація законодавства» відносно існуючих на сьогоднішній день. DOI: https://www.newroute.org.ua/wp-content/uploads/2023/11/nsn___10.pdf (0,5 д.а.).

5. Кучинська О.Ю. Законодавча мозаїка: поняття адаптації українського права до норм ЄС. *Юридичний вісник* № 6/ 2023. С. 233 - 239. Внесок автора: удосконалено підхід до праворозуміння шляхом застосування компаративної методики дослідження. DOI: <http://yurvisnyk.in.ua/index.php/yuridichnij-visnik-6-2023.html> (1 д.а.).

6. Кучинська О.Ю. Стратегії нормопроєктування в Україні на шляху вступу до ЄС. *Право і суспільство* № 2/2024. С. 305 – 310. Внесок автора: запропоновано альтернативні шляхи узгодження нормотворчої процедури та роботи з проблемними питаннями. DOI: <http://pravoisuspilstvo.org.ua/index.php/archiv?id=185> (1,1 д.а.).

Інші:

7. Кучинська О.Ю. Окремі аспекти питання адаптації законодавства України до законодавства ЄС. *Current challenges of science and education. Proceedings of the 4th International scientific and practical conference. MDPC Publishing. Berlin. Germany. 2023. Pp. 778-783. DOI: <https://sci-conf.com.ua/iv-mizhnarodna-naukovo-praktichna-konferentsiya-current-challenges-of-science-and-education-11-13-12-2023-berlin-nimechchina-arhiv/> (0,5 д.а.), (форма участі – заочна).*